

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ĢEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĢEOGRĀFIJAS NODAĻA

**LAUKSAIMNIECĪBĀ IZMANTOJAMO ZEMJU
APMEŽOŠANAS VIZUĀLĀ UN EKOLOĢISKĀ
NOZĪME: VIETU ANALĪZE CĒSU NOVADĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autors: Edvarts Krakts

Stud. apl. ek06029

Darba vadītāja: Anita Zariņa, Dr. geogr.

RĪGA 2011

SATURS

ANOTĀCIJA	3
ABSTRACT	3
IEVADS	4
1. LITERATŪRAS APSKATS	6
1.1. Lauku ainavas ietekmēšanas instrumenti Latvijā un Dānijā.....	6
1.2. Mežu apsaimniekošanas salīdzinājums <i>Natura 2000</i> teritorijās: Latvija un Dānija.....	9
1.3. Divu valstu apmežošanas iemeslu pārskats: Latvija un Dānija	11
1.4. Ārvalstu plānošanas dokumenti un lauksaimniecības zemju apmežošanas politika	12
1.5. Zemes pārvaldība – situācijas raksturojums Latvijā.....	13
1.6. Latvijas plānošanas dokumentu analīze attiecībā uz apmežošanu.....	15
2. MATERIĀLI UN METODES	19
2.1. Metodes – teorētiskā un praktiskā pieeja	19
2.2. Datu ievākšanas metodes	20
2.3. Vietu apraksts un teritoriju apsekošana	22
3. REZULTĀTI UN DISKUSIJA	38
3.1. Saimnieki un jaunaudzes viņu īpašumā	38
3.2. Mežs vai atklāta lauksaimniecības zemju ainava – gan apkārtnē, valstī kopumā	42
3.3. Apmežošanas vizuālā nozīme.....	44
3.4. Tiesību aktu, atbalsta maksājumu ietekme uz zemes īpašumiem	47
3.5. Valsts ietekme uz ainavas veidošanu caur konsultācijām.....	51
3.6. Apmežošanas ietekme uz bioloģisko daudzveidību un vidi	52
3.7. Mežu plānošana vietējā līmenī	54
4. SECINĀJUMI.....	57
5. IETEIKUMI.....	59
6. PATEICĪBAS	60
7. IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	61
PIELIKUMI	71

ANOTĀCIJA

Maģistra darba mērķis ir sniegt ieteikumus apmežojamo un neapmežojamo teritoriju plānošanai. Pētījuma vietas ir astoņi lauku nekustamie īpašumi Cēsu novadā, kuros veikta apmežošana vai tā notikusi dabiski. Analizēti lauku ainavu ietekmējošie instrumenti un plānošanas dokumentos ietvertā informācija saistībā ar lauksaimniecības zemju apmežošanu, aprakstītas pētījuma vietas. Empīrisku datu ieguves metode – daļēji strukturēta intervija ar zemes īpašniekiem, mežsaimniecības, lauksaimniecības, dabas aizsardzības speciālistiem. Īpaša uzmanība pievērsta zemes īpašniekam kā izmaiņu veicējam ainavā, noskaidrojot apmežošanas iemeslus, procesa vērtējumu un tās ietekmi uz vizuālo ainavu. Konstatēts, ka apmežošanas nozīme tiek vērtēta neviennozīmīgi.

Atslēgas vārdi: apmežošana, zemes izmantošana, lauku attīstības plānošana, intervijas.

ABSTRACT

The aim of this paper is to develop recommendations for the planning of the afforestation areas and areas not to be afforested. As case study sites were chosen eight rural properties in municipality of Cēsis where afforestation – driven by man or nature – has taken place. Instruments affecting rural landscape and the information contained in planning documents in relation with afforestation of agricultural land have been analyzed, study sites – described. Empirical data collection method used – semi-structured interview with the landowners, environmental protection, forestry, agriculture specialists. Special attention is paid to the landowner as the operator of landscape changes, identifying the reasons for afforestation, assessment of the process and its impact on the visual landscape. It is found that the role of afforestation is evaluated ambiguously.

Keywords: afforestation, land use, rural development planning, interviews.

IEVADS

Pēc Eiropas Savienības (ES) kopējās lauksaimniecības politikas reformas 1992. gadā subsīdiju uzsvars ir pārnests no produktivitātes uz apsaimniekoto lauksaimniecības zemju platībām, tādējādi mazinot lauksaimniecības nelabvēlīgo ietekmi uz vidi. Šīs izmaiņas pozitīvi ietekmē nomaļo zemju apsaimniekošanu (Primdahl et al., 2004). Arī Latvijai, 2004. gadā iestājoties ES, ir pieejami maksājumi zemkopības attīstībai, kā arī vides un lauku ainavas uzlabošanai.

Eiropas ainavu konvencijas, ko 2007. gadā parakstījusi arī Latvija, mērķis ir veicināt ainavu aizsardzību, pārvaldību un plānošanu, kā arī organizēt sadarbību par ainavu jautājumiem Eiropā, saistot ainavu arī ar zemes izmantošanas attīstību (Saeima, 2007). Plaši popularizēta alternatīva ir lauksaimnieciskai ražošanai neizmantoto lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) platību apmežošana, kas meža nozarei radītu salīdzinoši lielu resursu bāzi, taču, ja vērtē pārējo tautsaimniecības nozaru ieguvumu, piemēram, tūrisma attīstību reģionos, dzīves telpas kvalitāti un ainavisko vērtību, ir diskutējams jautājums. Mežs jau pašlaik aizņem aptuveni pusi valsts teritorijas, un, aizaugot LIZ, samazinās teritorijas ar atklātu, Latvijai raksturīgu mozaīkveida lauku ainavu (LRMK, 2008).

Kā atainots Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojumā 2007-2027 (2007), daļa Cēsu novada ietilpst lauku telpā ar jauktu zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību, un tai, cita starpā, ir raksturīgas neizmantotas LIZ platības, kā arī daudzveidīga, mozaīkveida jaukta tipa zemes izmantošana (VAA, 2007). Lai noskaidrotu, kāpēc daļa LIZ platību Cēsu novadā netiek apsaimniekotas kā atklātas ainavas, bet tiek apmežotas, maģistra darbā intervēti zemes īpašnieki – gan apmežošanas veicēji, gan tās pieļāvēji –, lauksaimniecības, mežsaimniecības, teritorijas plānošanas un dabas aizsardzības speciālisti. Ņemot vērā interviju, kurās uzdoti jautājumi ne tikai par apmežošanas iemesliem, bet arī par vietas vizuālo vērtējumu, respondenta saistību ar apkārtni un mežaudzes ietekmi uz vidi, rezultātus, iepazītos teritorijas kartogrāfiskos datus un situāciju dabā un saistītās literatūras analīzi, sniegti ieteikumi apmežojamo un neapmežojamo teritoriju plānošanai vietējā līmenī.

Maģistra darba **mērķis** ir izvērtēt apmežojamo un neapmežojamo teritoriju politiku un praksi Cēsu novada piemērā.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi **uzdevumi**:

1. apkopot un salīdzināt literatūru par lauku ainavu ietekmējošajiem instrumentiem Latvijā un Dānijā, kā arī salīdzināt mežu apsaimniekošanu *Natura 2000* teritorijās minētajās valstīs;

2. analizēt ar zemes izmantošanu, apmežošanu saistītus Latvijas un ārvalstu plānošanas dokumentus, normatīvos aktus, literatūru;
3. iepazīt Cēsu novada teritorijas kartogrāfiskos materiālus un aprakstīt dabā apsekotās intervēto zemes īpašnieku apmežotās vai apmežojušās platības;
4. veikt intervijas ar zemes īpašniekiem lokālajās pētījuma vietās Cēsu novadā, ar teritorijas plānošanas, lauksaimniecības, mežsaimniecības, dabas aizsardzības speciālistiem;
5. apkopojot augstāk uzskaitīto, sniegt ieteikumus apmežojamo un neapmežojamo teritoriju plānošanai.

Maģistra darbs sastāv no ievada, anotācijas latviešu un angļu valodā, četrām daļām, secinājumiem, pateicības, citētās literatūras saraksta. Tekstu papildina viena tabula, 23 attēli un trīs pielikumi. Darbs izstrādāts 95 lappušu apjomā.

1. LITERATŪRAS APSKATS

1.1. Lauku ainavas ietekmēšanas instrumenti Latvijā un Dānijā

Trīs galvenie instrumenti, ko varas iestādes var lietot, lai ietekmētu lauksaimnieku veidotās lauku ainavas, ir: atbalsta maksājumi, normatīvie akti un konsultācijas. Atbalsta maksājumi ir vieni no dārgākajiem instrumentiem, taču tos varētu uzskatīt par visefektīvākajiem, rosinot zemes īpašniekus veikt noteiktas darbības. Normatīvie plaši tiek pielietoti, lai ierobežotu noteiktas darbības; šo instrumentu lietojumu varētu atzīt kā vismazāk atzīto no zemes īpašnieku puses. Saimnieciskās darbības ierobežojumi var būt diezgan dārgi, tā kā varas iestādes var zaudēt ienākumus, ko tās gūtu ienākuma nodokļu veidā. Konsultācijas varētu tikt uzskatītas kā lētākais veids ainavas veidošanas ietekmēšanā, tomēr šie instrumenti var nebūt tik iedarbīgi. Taču tieši ar konsultācijām varas iestādes var izskaidrot to mērķus un pat panākt, ka zemes īpašnieks sāk uzskatīt šos mērķus par saviem un izplata tos tālāk.

ATBALSTA MAKSĀJUMI

Lauku atbalsta programmu mērķis ir panākt, ka zemes īpašnieks nodrošina noteiktu apsaimniekotās teritorijas kvalitāti. Lauku attīstībai valsts un Eiropas Savienība (ES) piedāvā vairākas shēmas, kas noteiktas Eiropas Komisijas (EK) regulā Nr. 1698/2005 (EC, 2005). Atbalsta maksājumi dažādās ES valstīs ir atšķirīgi, turklāt ne visi ir pastāvīgi. Atbalsta maksājumi ir būtiski apmežošanas procesu veicinātāji, turklāt, jo lielāks finansiālais atbalsts, jo lielāka ir zemes īpašnieku ieinteresētība apmežošanā (DFNA, 2000; McCarthy et al., 2003). Dānijā atbalsts par koku rindu stādījumiem lauku aizsardzībai ir jau ilgi pastāvoši maksājumi (Primdahl, 2006), bet Latvijā šāda veida atbalsts piemērots netiek. Dabisko zālāju saglabāšana prioritāri tiek atbalstīta teritorijās ar nelabvēlīgiem dabas apstākļiem, kas nav kalnu teritorijas (LRMK, 2010a). Terminš, uz kādu dabisko pļavu vai ganību īpašniekam ir jāslēdz līgums ar valsti, gan Latvijā, gan Dānijā, ir pieci gadi. Dānijā pastāv arī līgumi ar 20 gadu termiņu – slēdzot šāda ilguma līgumu, zemes īpašniekam tiek piedāvāti augstāki maksājumi (Andersen, 2001). Zālāju saglabāšana ir galvenais agrovides maksājumu mērķis Dānijas jutīgajās vides teritorijās (Primdahl, 1996), taču L. M. Madsena (2002) raksta, ka arī apmežošana primāri tiek atbalstīta tieši šajās teritorijās. Atbalsta maksājumus par apmežošanu būtu jāizmanto, lai atbalstītu un paaugstinātu bioloģisko daudzveidību, attīstot mežu ekoloģisko tīklojumu ainavā (Madsen, 2002). Tomēr L. Kristensena et al. (2004) apgalvo, ka nepastāv kāda noteikta ainavas struktūra, ko būtu jācenšas sasniegt, tāpēc, ka zemes īpašnieki

paši „radīs” ainavu, balstoties uz tiem svarīgām vērtībām vai saimniekošanas veidu kombinācijā ar noteiktiem vietas apstākļiem un sabiedrības spiedienu.

Gan Latvijā, gan Dānijā lielāks atbalsts ir pieejams lapkoku mežu stādījumiem (LRMK, 2009a; Primdahl, 1996), tiesa, Latvijā nav atsevišķas atbalsta programmas, lielāks atbalsts saistāms ar augstākiem izdevumiem lapkoku stādījumu ierīkošanai un kopšanai. Ja meža īpašniekiem ir piemēroti apsaimniekošanas ierobežojumi mežā *Natura 2000* teritorijā, Latvijā par to ir pieejami ikgadēji maksājumi (LRMK, 2010b), savukārt, Dānijā meža īpašniekam tiek piešķirta vienreizēja kompensācija (Anthon et al., 2006).

Teritorija (lielākoties zālāji), uz kuru attiecas Dabas saglabāšanas rīkojumi, aizņem aptuveni 4,5% no Dānijas platības. Zemes īpašniekam, uz kura zemi attiecināts Dabas saglabāšanas rīkojums, pienākas vienreizēja kompensācija par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, turklāt viņš ir tiesīgs saņemt arī platībmaksājumus. Zemes izmantošanas veids ir jāsaglabā tāds, kāds tas bija, nosakot platību aizsardzībai ar Dabas saglabāšanas rīkojumu. Pat, ja pastāv būtiski ekonomisko aktivitāšu ierobežojumi, viens no iemesliem kāpēc zemes īpašnieks nepārdod tam piederošo zemi, ir iespējas izīrēt tiesības medīt attiecīgajā teritorijā.

NORMATĪVIE AKTI

Eiropas lauku ainavu izmaiņu galvenais cēlonis ir Kopējā lauksaimniecības politika (KLP), kas vairāk nekā trīs gadu desmitus ir spēlējusi svarīgu lomu, saglabājot vai izmainot dalībvalstu lauksaimniecības ainavas (Primdahl, 2008). S. Kristensena (2009) raksta, ka pēc KLP 1992. gadā subsīdiju uzsvars ir pārnests no produktivitātes uz apsaimniekoto lauksaimniecības zemju platībām, mazinot lauksaimniecības nelabvēlīgo ietekmi uz vidi. Šīs izmaiņas pozitīvi ietekmējušas nomaļo zemju apstrādi, kā arī mazinājušas lauksaimniecības intensitāti (Primdahl et al., 2004).

Kā raksta J. Primdāls (1996), Dānijā vietējās pašvaldības nosaka apmežojamās platības un mīnuss zonas (neapmežojamās platības), vides jutīgās teritorijas un aizsargjoslas, kā arī platības zemju atstāšanai atmatā – vides uzlabošanai. Daudzas pašvaldības iesaistīja lauksaimniekus (ar laikrakstu palīdzību vai informējot lauksaimnieku organizācijas) šo teritoriju robežu noteikšanā (Primdahl, 1996). Latvijā neapmežojamās platības ir noteiktas ar likumu, tās ir nacionālās nozīmes lauksaimniecības zemes ar īpaši augstu augsnes kvalitāti (LRMK, 2006a).

Dānijas Meža likums (2004) aizliedz mainīt reģistrēto meža platību (ap 96% no visiem mežiem) izmantošanas veidu; likums arī nosaka, ka ne vēlāk kā 10 gadu laikā pēc koku ciršanas, mežam ir jābūt atjaunotam. Latvijas Meža likums (2000) nosaka, ka, ja meža zeme tiek mainīta citā izmantošanas veidā, tad transformācijas veicējam ir jāatlīdzina valstij par dabiskās meža vides iznīcināšanu.

KONSULTĀCIJAS

Dānijā zemes īpašnieki var saņemt bezmaksas lauksaimniecības konsultācijas, ko piedāvā gan valsts, gan lauksaimnieku veidotas organizācijas. L.M. Madsena (2002) savā pētījumā raksta, ka par spīti tam, ka lielākā daļa lauksaimnieku saņēmuši padomus no meža vai lauksaimniecības konsultantiem meža stādīšanas jautājumos, vairums mežu iestāda tur, kur sākotnēji bija iedomājušies, uzzinot par iespēju saņemt atbalstu apmežošanai.

Latvijā zemes īpašnieki var saņemt finansiālu atbalstu, lai apmeklētu konsultācijas par vairākiem lauksaimniecības tematiem, taču ne par mežsaimniecību. Kā minēts Ministru kabineta noteikumos Nr.1042 (2009b), atbalsta apmērs ir 60% no konsultāciju izmaksām. Valsts meža dienests periodiski organizē konsultāciju kursus par meža apsaimniekošanu. Arī vairākas privātās kompānijas piedāvā konsultācijas par zemes apsaimniekošanu, taču tajās uzsvars var atšķirties no valstij svarīgiem jautājumiem.

Dānijā aizvien vairāk lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) pieder brīvā laika lauksaimniekiem (angļu v. *hobby farmers*) (Primdahl et al., 2004; Kristensen et al., 2009), un tieši šajās platībās novērojamas lielākās izmaiņas ainavā (Primdahl et al., 2004). Tā kā brīvā laika lauksaimniekiem varētu būt mazāka pieredze zemes apsaimniekošanā, tieši viņi varētu būt vairāk paļāvīgi uz speciālistu ieteikumiem. Taču brīvā laika lauksaimnieki parasti ir arī mazāk informēti par dažāda veida finansiālo atbalstu zemes apsaimniekošanai, tai skaitā par atbalstu apmežošanai (Præstholm, 2006). Zviedrijas pieredze pierāda, ka konsultācijas paaugstina lauksaimnieku ieinteresētību dabas aizsardzībā, kā arī izmaina viņu attieksmi ainavu veidošanas jautājumos (Primdahl et al., 2004).

1.2. Mežu apsaimniekošanas salīdzinājums *Natura 2000* teritorijās: Latvija un Dānija

Divas galvenās ES direktīvas dabas aizsardzības jomā ir: Biotopu direktīva (92/43/EEC) un Putnu direktīva (2009/147/EC). Biotopu direktīva nosaka, ka visās ES dalībvalstīs ir jāizveido *Natura 2000* teritorijas, kurās jānodrošina noteiktu biotopu un apdraudēto sugu aizsardzība pret traucējumiem vai stāvokļa pasliktināšanos (EEC, 1992a). Visās *Natura 2000* teritorijās ir jāizstrādā plāni, nosakot mērķus un uzdevumus noteiktu biotopu un sugu aizsardzībai. Taču Biotopu direktīva nenosaka, kā tieši tas veicams, katrai dalībvalstij pašai ir jāizlemj, kā izpildīt direktīvas prasības – līdz ar to dažādās valstīs tas tiek veikts atšķirīgi (Anthon et al., 2006).

LATVIJA

Natura 2000 teritorijās ietilpst 13,3% no valstī esošajiem mežiem. Divas trešdaļas šo mežu pieder valstij, pārējie – galvenokārt privātpašniekiem (Gaigals un Šica, 2006). Biežākais saimnieciskās darbības ierobežojums *Natura 2000* mežos ir galvenās cirtes aizliegums, kas attiecas uz 53% valsts mežu, bet tikai uz 15% privātpašnieku un citu īpašnieku mežu.

Latvijā dabas aizsardzības plāni (DAP) ir jāizstrādā visai *Natura 2000* teritorijai (LRMK, 2000), ne tikai tajā ietilpstošajām meža platībām. DAP ir iespaidīga apjoma dokuments, kurā, balstoties uz dažādu nozaru pētnieku atzinumiem, ir noteikts aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas režīms. Taču, kā norāda organizācija „CEEweb for Biodiversity” (2009), Latvijā daudzi no apsaimniekošanas plāniem „guļ plauktos”, neesot finansējumam un prasībām no valsts vai pašvaldībām tos īstenot.

Pirmā biotopu un sugu aizsardzības statusa izvērtējuma rezultāti liecina, ka tikai 31% aizsargājamo biotopu un 50% sugu ir labā aizsardzības stāvoklī. Nepietiekama bioloģiskās daudzveidības jautājumu iesaistīšana dažādu nozaru stratēģijās un programmās ir viena no galvenajām dabas aizsardzības problēmām Latvijā; pat, ja šie jautājumi ir iekļauti, realitātē to īstenošanai ir zema prioritāte (MERL, 2010).

Kompensāciju mehānisma ieviešana par privāto mežu apsaimniekošanas ierobežojumiem aizsargājamajās dabas teritorijās, tostarp *Natura 2000* platībās, bija iekļauta kā viens no galvenajiem uzdevumiem iepriekšējā Nacionālajā vides politikas plānā 2004-2008 (CMRL, 2004). Ja zemes īpašnieks saņēma maksājumus par tiem pašiem ekonomiskās

darbības ierobežojumiem, par ko tika piešķirta kompensācija, tad kompensāciju piešķirta tikai par ciršanas ierobežojumiem attiecīgajā gadā. Kompensāciju sniegšana bija nozīmīgs solis dabas aizsardzībā Latvijā, tas uzlaboja zemes īpašnieku attieksmi pret dabas aizsardzību. No 2006. līdz 2008. gadam kompensācijas par mežsaimniecības ierobežojumiem tika izmaksātas ap 2300 ha (MERL, 2010).

DĀNIJA

Natura 2000 teritorijās ietilpst 12% no Dānijas mežu platībām. Divas trešdaļas no šiem mežiem pieder privātīpašniekiem, bet pārējie – galvenokārt valstij. Mazāk kā 25% Dānijas mežu ir atzīti kā kāds no 10 mežu tipiem, kuri aizsargājami *Natura 2000* teritorijās (Anthon et al., 2006). Valsts meža likumā (2004) ir noteikts, kā tiek nodrošināta mežu aizsardzība. Vispirms tiek aprakstīts meža un aizsargājamo sugu sākotnējais stāvoklis, pēc tam tiek izstrādāts plāns, kurā nosaka, kas ir jā saglabā vai jāuzlabo un kā to paveikt. Meža aizsardzības plāns (MAP) ir saistošs gan esošajiem, gan meža īpašniekiem nākotnē, taču meža īpašnieku ierosinātās izmaiņas var tikt ņemtas vērā, ja tās ir saskaņā ar MAP mērķiem. Ja valstij neizdodas panākt vienošanos ar meža īpašniekiem par abām pusēm pieņemama MAP apstiprināšanu, tad privātīpašnieks ir spiests piekrist noteiktām prasībām un ierobežojumiem, lai MAP minimālās prasības tomēr tiktu izpildītas (FKD, 2007). Kā minējis Anthon et al. (2006), MAP īstenošana galvenokārt balstīta uz dažādu ierobežojumu piemērošanu (aizliegt meliorēšanu, minerālmēslus utt. vai pat absolūts saimniecisko darbību aizliegums), nevis aktīvu aizsardzības pasākumu realizēšana. Par attiecinātajiem ierobežojumiem meža īpašniekam tiek piešķirta vienreizēja kompensācija, ko aprēķina kā meža tirgus vērtības samazinājumu.

Valsts ceturtajā atskaitē Bioloģiskās daudzveidības konvencijai (2010) rakstīts, ka laika periodā 2001.-2006. gadam tikai 31% aizsargājamo biotopu bija labā aizsardzības stāvoklī. Lai gan sešos no deviņiem valsts aizsargājamiem meža biotopiem stāvoklis atzīts kā labs, puse no valsts Sarkanajā grāmatā iekļautajām sugām sastopamas tieši mežos (DME, 2010). Ārpus *Natura 2000* teritorijām noteiktā attālumā (ap 10 km) pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi. Ja lauksaimnieks vēlas mainīt zemes apsaimniekošanas praksi, piemēram, palielināt dzīvnieku skaitu fermā, viņam ir jāsaņem atļauja no attiecīgās pašvaldības. Lai izsniegtu šādu atļauju, pašvaldībai jāveic ietekmes uz *Natura 2000* teritoriju izvērtējums, un, balstoties uz rezultātiem, tai ir jāizlemj, vai pieļaut saimnieciskās darbības izmaiņas vai nē.

1.3. Divu valstu apmežošanas iemeslu pārskats: Latvija un Dānija

LATVIJA

Latvijā meža platības ir palielinājušās kopš pagājušā gadsimta 30. gadiem. Procesa attīstību ietekmējis atbalsts lauksaimniecības zemju apmežošanai, karadarbība, kolektivizācija, lauku masivizācija un meliorācija un citi faktori (Bells un Nikodemus, 2000). No 1935. gada līdz šī gadsimta sākumam LIZ platība Latvijā ir samazinājusies par aptuveni 19 %, bet mežu platības pieaugums ir ap 18% (Penēze, 2009). Ievērojamais neizmantoto LIZ īpatsvars (2001. gadā tas sasniedza 21,7% no LIZ kopplatības valstī), veicināja agrārpolitikas atbalstu šo zemju apmežošanai (LRZM, 2002). Pēdējos gados (īpaši no 2003. līdz 2006. g.), pateicoties valsts un ES atbalstam, neizmantoto LIZ platības ir samazinājušās, galvenokārt pieaugot aramzemju platībām, taču arī mežu kopplatība turpina pieaugt (CSB, 2011a). Pēc Lauku atbalsta dienesta (LAD) datiem 2010. gadā kā nekopti vai aizauguši klasificēti 18,4% no LIZ platībām valstī (LAD, 2010). Latvijā joprojām lauku areālus raksturo ekonomiskās pārstrukturizācijas sekas – plašas LIZ platības netiek apstrādātas (VAA, 2007).

DĀNIJA

Lielākā daļa Dānijas teritorijas ilgstoši ir izmantota lauksaimniecībā (Mouritisen, 2004; Odgaard & Rasmussen, 2000). Lai uzlabotu gruntsūdeņu kvalitāti (Bastrup-Birk, Gundersen, 2004), nodrošinātu atpūtas vajadzības pilsētās un paaugstinātu ainavu kvalitāti, apmežošana ir viens no galvenajiem instrumentiem (The Danish Government, 2004; Miljø og Energi Ministeriet, 1999; 1998). Sākotnēji apmežošana tika veicināta kā alternatīva lauksaimniecībai (Kristensen et al., 2009; EEC, 1992b) un kā instruments siltumnīcas efekta mazināšanai, mežos absorbējot ogļskābo gāzi (EEC, 1992b), - arī šie mērķi joprojām ir nozīmīgi. Kā minēts Dānijas nacionālajā meža programmā (2002), 80-100 gadu laikā meža platībām būtu jāsedz 20-25% valsts teritorijas. Apmežotajām platībām jābūt saistītām ar *Natura 2000* teritorijām – Eiropas ekoloģisko tīklojumu (Miljø og Energi Ministeriet, 1998).

Dānijā lielas virsāju platības tika apmežotas 19. gs. beigās, pēc tam, kad valsts zaudēja mežaino Ziemeļslēsvigas apgabalu karā ar Vāciju (DKDGS, 1976). Apmežošana plaši veikta lauksaimniecības zemēs, kur nabadzīgā augsne un sausums nav ļāvuši gūt pietiekošus

ienākumus no zemes apsaimniekošanas (DKDGS, 1976); arī no bioloģiskās daudzveidības viedokļa vērtīgie virsāji tika pārvērsti mežos (DMEUEP, 2009).

Lauksaimniecības intensifikācija bija galvenais lauku ainavu izmaiņu virzītājs 20. gs. laikā Eiropā (Kristensen et al., 2009). No 1950. līdz 1970. gadam ap 200 000 ha (7%) Jitlandes pussalas aramzemju lauksaimnieciskā darbība tika pārtraukta pārāk augsto zemes apstrādāšanas izmaksu dēļ, kas nebija konkurētspējīgas ar citu, daudz ienesīgāku lauku apstrādāšanu (DKDGS, 1976). Liela daļa šo platību tika apmežotas.

No 1884. līdz 1963. gadam liels ieguldījums apmežošanas veicināšanā bija valsts piešķirtās subsīdijas (DKDGS, 1976). 20. gs. 70. un 80. gadi raksturojami kā periods ar lielu uzsvāru uz lauksaimniecisko ražošanu, tomēr, pieaugot interesei par mežu publisko pieejamību un to izmantošanu vides situācijas uzlabošanai, 1989. gadā tika ieviesta jauna apmežošanas programma, kuras ietvaros kopš 1991. gada ir pieejams finansējums meža stādīšanai (Madsen, 2002). Kā pētījumā atklājis Præstholm et al. (2006), 62% zemes īpašnieku nebūtu apmežējuši savu zemi, ja nesaņemtu valsts atbalstu.

Turpmāko 5 gadu laikā piektdaļa Dānijas pašvaldību plāno apmežot daļu teritorijas, lai, piemēram, piesaistītu jaunus iedzīvotājus (Tvedt, 2001; Eggertsson et al., 2008). 17% aptaujāto kā galveno iemeslu pašreizējās dzīvesvietas izvēlē ir minējuši tuvumu dabai, tostarp mežam (Eggertsson et al., 2008). Kā norādījis S. Præstholm et al. (2002) un S. Anthon et al. (2005), apmežošana ievērojami palielina mājokļu cenas. Mouritsen (2004) pārbaudīja mājokļu cenu izmaiņas apmežotajā Drastrupas apkārtnē un secināja, ka mājas, kas pārdotas pēc apmežošanas, bija daudz dārgākas kā iepriekš. Kopumā uzsvārs apmežošanas projektos Dānijā ir mainījies no produktīvas mežsaimniecības uz mežsaimniecību vides un sociālo mērķu sasniegšanai (Wang & Wilson, 2007; Madsen, 2002; Mather, 2000).

1.4. Ārvalstu plānošanas dokumenti un apmežošanas politika

Uz LIZ apmežošanu ES attiecas vairāki politikas un attīstības plānošanas dokumenti. ES Lauku attīstības politikas viens no galvenajiem juridiskajiem instrumentiem ir ES Lauku attīstības stratēģiskās pamatnostādnes, kas nosaka, kuras jomas ir svarīgas Kopienas prioritāšu izpildei un kādas dalībvalstīm ir izvēles tiesības, izstrādājot savus valsts stratēģiskos plānus un lauku attīstības programmas (EC, 2007). Eiropas līmenī nozīmīgs dokuments ir arī Eiropas ainavu konvencija, par kuru Latvija 2007. gadā ir pieņēmusi likumu „Par Eiropas ainavu konvenciju” (Saeima, 2007).

ES lauku attīstības politikas tematiskā 2. ass (Vides un lauku ainavas uzlabošana) paredz finansiālu atbalstu gan dabiski vērtīgu tradicionālo lauksaimniecības ainavu saglabāšanai, gan lauksaimniecības zemju apmežošanai (EC, 2005). Gan Latvijas, gan Lietuvas un Igaunijas Lauku attīstības plānošanas dokumentos laikposmam no 2007. līdz 2013. gadam paredzēts veikt neizmantoto LIZ apmežošanu, piesaistot ES finansiālu atbalstu (MARE, 2006; MARL, 2007; ZM, 2007). Kā minēts Lietuvas Lauku attīstības programmā (MARL, 2007), viens no mērķiem ir palielināt mežu platību valstī par 3%. Tomēr pašlaik privātpašnieki neveic apmežošanu pietiekamā apjomā, ņemot vērā, ka, tiklīdz LIZ ir apmežota, to vairs nevar transformēt citā zemes izmantošanas veidā (MARL, 2007). Somijas Lauku attīstības stratēģija (FMAF, 2009) ietver mērķi saglabāt atvērto lauksaimniecības ainavu platības esošajā apmērā, līdz ar to savulaik Somijas Nacionālajā meža programmā 2010 (FMAF, 1999) paredzēto LIZ apmežošanu nav paredzēts plaši īstenot.

1.5. Zemes pārvaldība – situācijas raksturojums Latvijā

Pēc Valsts zemes dienesta (VZD) datiem (VZD, 2011) no kopējās valsts teritorijas pēc zemes lietošanas veidu sadalījuma vislielākās platības aizņem mežu zemes 45,9%, LIZ zemes aizņem 37,6%, purvi 3,9%, zemes zem ūdeņiem- 3,7%, krūmāji- 1,8%, ceļi un pagalmi- 3,6% un pārējās zemes - 3,5% (VZD, 2011). Zemes sadalījums pa lietošanas veidiem kopumā pa gadiem mainās samērā maz. Kā paskaidrots Zemes politikas pamatnostādņēs (2008), augsnes kvalitāte un klimatiskie apstākļi ir pamata faktori, kas ietekmē zemes izmantošanas veidu, intensitāti, tās piemērotību noteiktas saimnieciskās darbības veikšanai. Latvijā vidējais svērtais augsnes kvalitātes novērtējums ir 38 balles, kas, ņemot vērā Latvijas klimatiskos apstākļus, tiek uzskatīta par minimālo auglības līmeni, lai nodrošinātu komerciāli dzīvotspējīgu lauksaimniecību (LRMK, 2008).

Zemes reformas rezultātā izveidojusies sadrumstalota īpašumu struktūra. Vidējā vienas saimniecības platība ir 13,1 ha ar vidējo LIZ platību 7,8 ha. Īpašumu skaits, kuru kopējā platība pārsniedz 100 ha ir tikai 2514, kas aizņem 401 644 tūkst. ha, veidojot 10,3 % lauku saimniecību kopējās platības (LRMK, 2008). Lai palielinātu saimniecībām piederošo zemju platību, Igaunija 2011. gadā izdarījusi grozījumus likumā, nosakot, ka ražojošajiem lauksaimniekiem ir priekšroka valsts zemes pirkšanā (LV, 2011). „Arvien lielāka pārtikas pieprasījuma situācijā valstij dažādi ir jāatbalsta procesi, kas veicina apstrādājamās zemes platības nesamazināšanos Igaunijā,” uzskata Igaunijas lauksaimniecības ministrs (LV, 2011). Mazām saimniecībām ir grūti konkurēt lauksaimniecības produktu tirgū, jo trūkst resursu

ražošanas modernizācijai un specializācijai, kā arī konkurētspēju ierobežo augstās ražošanas izmaksas, zināšanu trūkums, tai skaitā par zemes izmantošanas un aizsardzības jautājumiem. Īpašumu sadrumstalotība kā problēma ir attiecinām arī uz meža zemēm, jo arī meža īpašumu sadrumstalotā struktūra un reālas privāto meža īpašnieku kooperācijas trūkums būtiski ierobežo ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas īstenošanas iespējas, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu (LRMK, 2008). 2008. gadā kopējā ar mežu apaugusī teritorija valstī bija 3162 tūkst. ha (CSB, 2011b), no tiem privāto meža īpašnieku un tiesisko valdītāju pārziņā atrodas 47 % (LRMK, 2008). 2009. gadā Latvijā vienam meža īpašniekam vidēji piederēja 7,5 ha meža, kamēr Lietuvā 3,4 ha, Igaunijā 13,4 ha (MĪB, 2009). Valstij pieder 1502 tūkst. ha jeb 47,5% no visiem mežiem Latvijas teritorijā (CSB, 2011b). Pašvaldības apsaimnieko aptuveni 3 % no mežu kopējās platības valstī (LRMK, 2008).

NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA NODOKLIS UN APMEŽOŠANA

Ar nekustamā īpašuma nodokli (NĪN) neapliek zemi īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, kurās ar likumu aizliegta saimnieciskā darbība. Ar šo nodokli Ministru kabineta noteiktajā kārtībā neapliek arī zemi, kuru aizņem atjaunotās vai ieaudzētās mežaudzes (jaunaudzes) (Saeima, 2010a). Kā precizēts MK noteikumos „Kārtība, kādā ar NĪN neapliek zemi, kuru aizņem atjaunotās vai ieaudzētās mežaudzes”, par Valsts meža dienesta atzītām atjaunotām vai ieaudzētām mežaudzēm, kurās veikta meža inventarizācija, netiek piemērots NĪN līdz 40 gadus vecām skujuoku vai cieto lapu koku audzēm, līdz 20 gadus vecām mīksto lapu koku (izņemot baltalksni) un līdz 10 gadus vecām baltalkšņu audzēm (LRMK, 2003). NĪN likme ir 1,5 procenti no nekustamā īpašuma (t.sk., zemei) kadastrālās vērtības. Ar NĪN papildlikmi 1,5 procentu apmērā apliek neapstrādātu LIZ, izņemot zemi, kuras platība nepārsniedz vienu hektāru vai kurai normatīvajos aktos ir noteikti lauksaimnieciskās darbības ierobežojumi. Šā likuma izpratnē neapstrādāta LIZ ir visa LIZ platība zemes vienībā, ja vairāk nekā 70% no LIZ platības attiecīgajā zemes vienībā līdz kārtējā gada 1.septembrim netiek izmantoti lauksaimniecības produktu ražošanai vai audzēšanai, ieskaitot ražas novākšanu, dzīvnieku ganīšanu un turēšanu lauksaimniecības nolūkiem, vai minētā zemes platība netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī (Saeima, 2010a).

1.6. Latvijas plānošanas dokumentu analīze attiecībā uz apmežošanu

Latvijā plānošana notiek trīs līmeņos: nacionālajā, reģionālajā un vietējā; plānošanas dokumentiem ir jābūt atbilstošiem hierarhiski nozīmīgākiem dokumentiem (Saeima, 2008). Turpinājumā izklāstīta ar apmežošanu saistītā plānošana trijos plānošanas līmeņos.

NACIONĀLAIS LĪMENIS

Nacionālajā līmenī galvenais attīstības plānošanas dokuments ir Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija (LIAS), kuras viens no mērķiem ir saglabāt Latvijas tipiskās un unikālās ainavas. Taču tai pat laikā minētais dokuments arī uzsver, ka jāatbalsta vērtīgo LIZ konsolidācija. Stratēģijā ir arī izteikts atbalsts **apzinātai** mazvērtīgo LIZ **apmežošanai** (55% mežainums 2030. gadā), kā viens no risinājumiem lauku attīstības telpas resursu efektīvas izmantošanas nodrošināšanai (Saeima, 2010b). Lauksaimnieciski un citādi neizmantojamo zemju apmežošana ir arī viens no 1998. gadā izstrādātās Latvijas Meža politikas mērķiem (LRZM, 1998). Kā minēts LIAS, bieži vien, LIZ aizaugot, apkārtējā vide tiek degradēta, tāpēc, veicot izmaiņas ainavā, jāņem vērā un jāizvērtē ainavu ekoloģisko, estētisko un kultūrvēsturisko vērtību (Saeima, 2010b). Kultūrvēsturisko vērtību un ainavu aizsardzība ir arī viens no Latvijas Meža politikas principiem, lai sasniegtu izvirzīto mērķi sociālajā sfērā – „līdzsvarotu sabiedrības un meža īpašnieku intereses meža sociālo vērtību izmantošanā” (LRZM, 1998).

Nacionālajā attīstības plānā 2007.-2013. gadam konstatēts, ka zemes **izmantošana Latvijā ir kļuvusi ekstensīva. Starp risināmajiem uzdevumiem minēta nepieciešamība saglabāt lauksaimniecības zemes lauksaimniecības** produkcijas ražošanai (LRMK, 2006b). Tautsaimniecībā, īpaši lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, ir jāattīsta augstākas pievienotās vērtības radīšana. Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plānā 2007.- 2013. gadam, vadoties pēc Eiropas Kopienas lauku attīstības stratēģiskajām vadlīnijām, kā viena no prioritāri atbalstāmajām jomām paredzēta apkārtējās vides un lauku vides uzlabošana, īstenojot dažādus pasākumus, tai skaitā meža zemju un neizmanto lauksaimniecības zemju vērtību paaugstināšanu (LRMK, 2009c). Iepriekšminētais pasākums paredz **atbalstīt meža ieaudzēšanu lauksaimniecībai nepiemērotās un nevajadzīgās**, bet mežam izmantojamās zemēs, ievērojot **teritoriju attīstības plānus un perspektīvo zonējumu** to ietvaros, kā arī **aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānus** u.c. nosacījumus.

Tādā nacionālā līmeņa plānošanas dokumentā kā Zemes politikas pamatnostādnes 2008.-2014. gadam minēts, ka tuvāko desmitu gadu laikā pieaugs pieprasījums pēc LIZ, kas

saistāms ar klimatisko apstākļu izmaiņām citos pasaules reģionos, kā arī ar pieaugošo pieprasījumu pēc pārtikas. Līdz ar to līdz minimumam samazināsies neizmantoto LIZ platības, taču daļa mazāk auglīgo platību tiks saglabātas neaizaugušas, lai nodrošinātu vides daudzveidību un **ainaviskās vērtības** (LRMK, 2008).

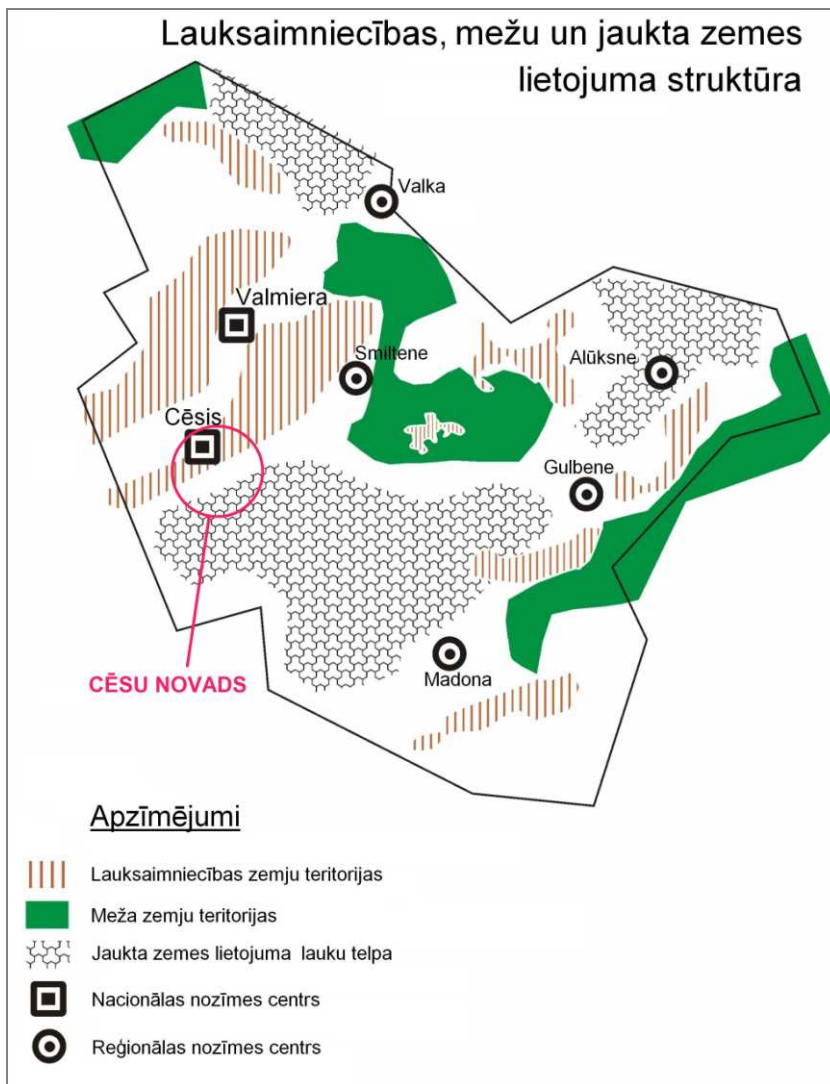
Zemes politikas pamatnostādņēs teikts, ka lauksaimnieciskai ražošanai neizmantoto LIZ platību apmežošana, kas meža nozarei radītu salīdzinoši lielu resursu bāzi, ir diskutējams jautājums, ja vērtē pārējo tautsaimniecības nozaru ieguvumu, piemēram, tūrisma, attīstību reģionos, vides kvalitāti un ainavisko vērtību. Ņemot vērā, ka mežs jau patlaban aizņem aptuveni pusi Latvijas teritorijas, tas ir ne tikai kā ainavas veidotājs, bet arī kā ainavas degradētājs, jo, LIZ aizaugot vai tās apmežojot, samazinās teritorijas ar atklātu, Latvijai raksturīgu mozaīkveida lauku ainavu (LRMK, 2008).

Bioloģiskās daudzveidības nacionālās programmas (LRVM, 2000) viens no mērķiem ir veicināt tradicionālās ainavas struktūras saglabāšanos ar tai raksturīgo biotopu mozaīku, sekmējot zemes lietojuma veidu dažādību. Kā daži no ainavu vizuāli ietekmējošiem uzdevumiem minami: 1) samazināt elektropārvades līniju ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un ainavu; 2) kā arī atstāt atsevišķas krūmu grupas un neplautus ceļmalu posmus atklātās ainavās, saskaņojot ar satiksmes drošības prasībām (LRVM, 2000).

Nozaru mērķi ir savstarpēji pretrunīgi, kas ir loģiski, jo, piemēram, dabas aizsardzība vienmēr būs pretrunā ar intensīvu zemes apsaimniekošanu.

REĢIONĀLAIS LĪMENIS – VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONS

Vidzemes plānošanas reģiona Teritorijas plānojuma 2007-2027 Telpiskās attīstības perspektīvā nosauktas vairākas vēlamās telpiskās attīstības struktūras sastāvdaļas, tostarp lauksaimniecības zemju teritorijas un lauku telpas ar jauktu zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību (VAA, 2007). Katram no iepriekšminēto teritoriju veida ir savs ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķis, kā arī rīcības, lai mērķus sasniegtu. Kā redzams 1.1. attēlā, Cēsu novads ietilpst gan lauksaimniecības zemju teritorijā, gan lauku telpā ar jauktu zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību.

1.1. attēls. Vidzemes plānošanas reģiona lauksaimniecības, mežu un jaukta zemes lietojuma struktūra (izstrādājis autors, izmantojot VAA, 2007)

Figure 1.1. Structure of farming, forest and mixed land use in Vidzeme planning region (author, by VAA, 2007)

Lauku telpas ar jauktu zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību ir lauku teritorijas ar jauktu un daudzveidīgu (mozaīkveida) zemes lietojumu un dažādu saimniecisko darbību, kuru prioritāte ir aktivitāšu dažādošana visās nozarēs. Raksturīgas ir neizmantotas LIZ platības; daudzveidīga, mozaīkveida jaukta tipa zemes izmantošana bez īpašiem ierobežojumiem un nosacījumiem; neliels iedzīvotāju blīvums (VAA, 2007).

Lai sasniegtu vidēja termiņa mērķi „Saglabāt atvērtās telpas kvalitāti, raksturīgās Vidzemes ainavas tradicionālo dzīves veidu un kultūrvēsturisko vidi”, kā viena no rīcībām minēta „ainavas apsaimniekošanas noteikumu izstrāde un iekļaušana apbūves noteikumos”. Lai sasniegtu vidēja termiņa mērķi „Lauksaimniecībā neizmantoto lauksaimniecības zemju

sakārtošana”, plānotās rīcības ir: neizmantoto platību apzināšana un uzskaitē; degradēto teritoriju atjaunošana un rekultivācija; lauksaimnieciskās darbības atjaunošana vai plānveidīgi apmežošanas pasākumi; transformācija apbūvei un dažādaī saimnieciskai darbībai; latvāņu apkarošana (VAA, 2007).

Lauksaimniecības zemju teritorijas ir reģiona nozīmes lauksaimniecības zemju areāli – teritorijas, kurās ir potenciāls konkurētspējīgai lauksaimniecībai un lauksaimniecība tiek noteikta kā prioritāte, to saglabājot, attīstot un atbalstot. Raksturīgas ir: lielākās vienlaidus lauksaimniecības zemju platības; mazākais lauksaimniecībā neizmantoto zemju īpatsvars; veikta zemju ielabošana (meliorēšana, kaļķošana); nav/maz īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (VAA, 2007).

Lai sasniegtu vidēja termiņa mērķi „Intensīvās lauksaimniecības attīstība”, jāīsteno tādas rīcības kā:

- nepieļaut transformāciju nacionālas nozīmes LIZ un rajonu nozīmes LIZ citos zemes lietojuma veidos – apmežošana (jebkurš apmežošanas priekšlikums rūpīgi jāapsver teritorijas plānojuma ietvaros) un transformācija apbūvei;

- ar lauksaimniecības produkcijas pārstrādi saistītie uzņēmumi jāizvieto reģionālā līmeņa infrastruktūras tuvumā un teritorijās, kurās agrāk bijuši nozīmīgi lauksaimniecības produkcijas ražošanas uzņēmumi vai objekti;

- attīstīt intensīvo lauksaimniecību teritorijās, kuras ir nacionālas nozīmes teritorijas un rajonu plānojumos noteiktas kā rajonu nozīmes LIZ (VAA, 2007).

VIETĒJAIS LĪMENIS – CĒSU NOVADS

Novadu reformas ietvaros apvienojoties Cēsu pilsētas un Vaives pagasta pašvaldībām, 2009. gadā izveidots Cēsu novads (Cēsu pilsētas dome, 2009). Vaives pagasta Teritorijas plānojumā (2008) minēts, ka lauku ainavas aizsardzība, veidošana un apsaimniekošana, atbilstoši ainavas attīstības mērķiem, ir svarīga, lai tiktu saglabātas Latvijai un tās novadiem, pagastiem raksturīgās ainavas, kas veicinātu iedzīvotāju piesaisti laukiem, tūrisma attīstību. Aprakstot Gaujas nacionālais parks (GNP) Dabas lieguma zonā esošās Rauņa ielejas ainavas telpu, teikts, ka „lauksaimniecības zemju apmežošana pieļaujama saskaņā ar ainavu dizaina plāniem”; kā arī „apbūves noteikumos jāiestrādā prasība, lai apbūve iekļautos šajā izcili vērtīgajā ainavu telpā” (Vaives pagasta padome, 2008).

2. MATERIĀLI UN METODES

2.1. Metodes – teorētiskā un praktiskā pieeja

Pētījums balstīts uz piemēru analīzi (Stake, 2003) Cēsu novada lauku ainavā. Iepazītās literatūras laikā kā pieņemamāka man šķita kvalitatīvā pētījuma metodoloģija. Gan apskatot saistīto literatūru, gan ievācot datus, kā piemērotu darba izstrādes veidu atzinu Pamatoto teoriju (*Grounded Theory*) (pēc: Glaser & Strauss, 1967), kas ļauj pētījumam attīstīties, turpinoties datu ievākšanai, nevis pārbaudot iepriekš pieņemtās hipotēzes (Oreszczyn, 2000). Datu ievākšanas laikā veicu padziļināto interviju pierakstu interpretāciju, analizēju kartogrāfiskos datus, pievēršot galveno uzmanību empīrisko datu vākšanai un teorijas kontekstualizēšanai.

Pētījums ietver atšķirīgus mērogus un perspektīvas. Uzmanību vēršu apmežošanas un apmežošanās procesiem atsevišķos lauku īpašumos saistībā ar to apkārtni, lai iegūtu padziļinātas zināšanas par konkrētajām vietām, kā arī lai padarītu to izprotamu plašākā mērogā. Izmantojot piemēru analīzes pieeju, bija iespējams pētīt procesu īpašuma mērogā, savukārt, izmantojot literatūras analīzi, analizēju LIZ apmežošanu un apmežošanu nacionālā un starptautiskā mērogā.

Galvenās datu ievākšanas metodes bija padziļinātās intervijas, teritorijas apsekojumi, kartogrāfiskā materiāla analīze.

JĒDZIENI UN PSEIDONĪMI

K. Soini (2004) pieeja personu kategorizēšanā dažādās lomās ir palīdzējusi skaidrot savstarpēji saistītos jēdzienus „savējais” un „svešais”, kas izmantoti šajā darbā. K. Soini (2004) raksta, ka savējā-svešā pieeja nodrošinot sistemātisku veidu, kā izturēties pret dažādiem vietās un ainavas uztveres veidiem – savējie tiek uzskatīti kā daļa no vietas, bet vieta – daļa no viņiem. Savējiem ainava esot daļēji neredzama, jo pieredzes, sajūtas un zināšanas, kas veido vietu, piešķirot ainavai noteiktu būtību. Turpretī svešais, piemēram, ceļotājs, varot vairāk piedzīvot ainavas īpašības, lai gan no attāluma. Svešie spējot ainavu gan projicēt, gan nostatīt perspektīvā, kamēr savējie tajā dzīvo. Savējais atbilstot lauksaimniekam, kas dzīvo attiecīgajā vietā. Svešais esot pētnieks, ierēdnis, plānotājs vai viesis.

Pētījumā jēdzienu „saimnieks” izmantoju plašā nozīmē, ar to apzīmējot personas, kas vada lauku saimniecību; personas, kas no zemes izmantošanas negūst galvenos ienākumus; personas, kas lielu daļu laika savā zemes īpašumā velta atpūtai. Jēdziens „jaunaudze” izmantots, lai apvienotu jēdzienus „apmežojusies platība” un „apmežotā platība”.

2.2. Datu ievākšanas metodes

INTERVIJAS

Intervijas veiktas 2011. gada aprīlī. Intervētas personas, kuru apsaimniekotajā īpašumā veikta LIZ apmežošana un, vai norisinājusies dabiska apmežošanās. Lai gan darbā sniegts respondentu nekustamā īpašuma (NĪ), kura teritorijā attīstījies mežs, apraksts, NĪ nosaukums ir mainīts, apzīmējumā izmantojot raksturīgu epitetu, piemēram, „Mežnoru” īpašumā apmežotas lauces. Piešķirot respondentiem citu vārdu un tādējādi nodrošinot anonimitāti, ņemts vērā to dzimums. Vietu aprakstā respondentu apmežotās platības aprakstītas tādā secībā, kādā to īpašnieki intervēti.

Respondentus padziļinātajām intervijām noskaidroju šādi: vispirms LAD pēc mana lūguma izsniedza kadastra numurus un kartogrāfiskos datus par tām platībām, par kurām piešķirts ES un valsts atbalsts par apmežošanu. Pēc tam, iespējams, pārkāpjot Fizisko personu datu aizsardzības likumu (Saeima, 2000), pašvaldības darbinieks izsniedza apmežoto zemes platību ar konkrētajiem kadastra numuriem īpašnieku kontaktinformāciju (vārdu, uzvārdu, dzīvesvietas adresi, mobilā tālruņa nr.). Analizējot literatūru, ievēroju, ka citos pētījumos kvalitatīvo datu ievākšanai veiktas vismaz astoņas intervijas (Peterson 2006; Cimža, 2010), tāpēc nolēmu palielināt intervējamo skaitu līdz astoņi. Gan pavadot lielāko daļu savas dzīves, gan veicot sīkāku teritorijas apsekošanu, ievēroju platības, kurās attīstās mežs LIZ platībās. Izmantojot personīgos kontaktus, sazinājos ar vēl diviem respondentiem.

Ar septiņiem no astoņiem respondentiem vienojos par intervijas vietu un laiku, taču vienu (respondentu nr. 7) es „pārsteidzu nesagatavotu”, darbdienu pēcpusdienā ierodoties ciemos un aicinot sniegt interviju. Ierašanās negaidīti „kā tādām lauku autoveikalam” bija spontāns lēmums, tā kā zināju, ka attiecīgās zemes īpašnieks ir ārzemnieks un savā lauku īpašumā ir neregulāri. Lasītās literatūras iespaidā ārzemnieku uztvēru kā brīvā laika lauksaimnieku, kas esot viens no aktīvākajiem ainavas izmainītājiem (Primdahl et al., 2004, Kristensen et al., 2009) un tāpēc ierados bez iepriekšējas saskaņošanas.

Darbvietā Cēsīs intervēts respondents nr. 4, tāpēc, apmežošanas veicējam neesot uz vietas apmežotajā īpašumā, viņam piederošo mežaudžu fotografēšana nav veikta. Respondents nr. 5 intervēts, viņam atbraucot ciemos pie manis.

Maģistra darbā uzmanību esmu veltījis ne tikai zemes īpašnieku skatījuma par apmežošanu un apmežošanas noskaidrošanai. Intervējot divus bioloģijas, vienu Lauku atbalsta dienesta speciālistu, mežzini, lauksaimniecības uzņēmēju un vienu telpiskās attīstības plānošanas speciālisti, noskaidroju viņu viedokli saistībā ar apmežošanu un apmežošanas. Visi minētie profesionāļi intervēti klātienē viņu darbvietās, izņemot lauksaimniecības uzņēmuma vadītāju, kura intervēta telefoniski (telefona numurs noskaidrots caur personīgajiem kontaktiem). Iepriekšminēto interviju rezultāti salīdzināti gan savstarpēji, gan ar literatūru (zinātniskajiem rakstiem, plānošanas dokumentiem). Šāda pieeja, iegūstot informāciju par vienu un to pašu procesu, parādību ar dažādām metodēm no atšķirīgiem avotiem (Janesick, 2003), īstenota, lai gūtu dziļāku priekšstatu par apmežošanas un apmežošanu un lai padarītu kvalitatīvo pētījumu ticamāku.

Lai neko nepalaistu garām un pasargātu datus no nepareizas pētnieku interpretācijas, Oreszczyń un Lane (2000) savā pētījumā rakstiskā veidā iekļāva visu tekstu, kas intervijas laikā ierakstīts ar diktofonu. A. Peterson (2006) atzinusi, ka intervijas audio ieraksta pārrakstīšana tekstā ir laikietilpīga. Resursu (laika, diktofona, pacietības) trūkuma dēļ interviju laikā teikto pierakstīju kladē, cenšoties saglabāt respondentu lietotos vārdus. Viss teiktais tika uztverts kā interesants (Hunziker, 1995), taču līdz ar to viena no intervijām ilga 3 h 45 min (vidēji 1,5 h). Aprakstot interviju rezultātus, respondenti citēti, teikto rakstot slīprakstā un pēdiņās.

Sākotnēji intervijas bija plānots veikt interviju pastaigu veidā (Jönsson & Gustavsson, 2002; Peterson, 2006), kopā ar saimnieku staigājot pa viņa īpašumu un apmeklējot arī mežaudzi, taču praksē to izdevās realizēt tikai trijās vietās, jo divi respondenti tam nevarēja veltīt laiku, bet trīs intervijas notika tālu no jaunaudzes.

Telefonintervija veikta, uzdodot lauksaimniecības uzņēmuma vadītājam iepriekš noformulētus gan atvērtus, gan slēgtus (jā, nē) jautājumus. Ilgums aptuveni 10 minūtes, sarunas laikā teiktais pierakstīts kladē. Jautājumi, kas uzdoti, intervējot saimniekus, iekļauti maģistra darba 1. pielikumā, bet interviju pilns teksts – 2. pielikumā (intervijas ar saimniekiem) un 3. pielikumā (intervijas ar speciālistiem). Neviens no uzrunātajiem respondentiem interviju neatteica.

KARTOGRĀFISKAIS MATERIĀLS

Vietu apraksta veidošanā un mežaudžu ietekmes uz vizuālo ainavu noteikšanā izmantoti dažādi kartogrāfiskie dati. Vietas raksturojošas kartes veidotas, izmantojot ESRI ArcGIS Desktop 10 datorprogrammu, kuru kopā ar tās lietošanas licenci bezmaksas lietošanā uz gadu izsniegusi SIA „Envirotech”. Nosakot jaunaudžu attālumu līdz bioloģiski vērtīgajiem zālājiem, izmantota Lauku atbalsta dienesta publiski pieejamā Lauku reģistra ģeogrāfiskā informācija. Minētā Lauku reģistra informācija izmantota arī, lai attēlotu GNP teritorijā intervēto zemes īpašnieku jaunaudzes. Pārējo intervēto zemes īpašnieku jaunaudžu kartogrāfiskie dati vektordatu formātā iegūti no Lauku atbalsta dienesta Lauku reģistra daļas. Izmantota arī Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojuma (2007-2027) telpiskās attīstības perspektīvas karte par lauksaimniecības, mežu un jaukta zemes lietojuma struktūru un vairākas Vaives pagasta teritorijas plānojuma (2008-2020) grafiskās daļas kartes. Izmantoti vairāki SIA „Envirotech” brīvi pieejamās GIS Latvija 9.2 datubāzes vektordatu slāņi par infrastruktūru, kas rediģēti, par pamatni izmantojot caur Latvijas Universitātes datortīkla karšu servisu (LU ĢZZF WMS) pieejamo Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūras ortofoto (2009). Caur LU ĢZZF WMS pieejamā Latvijas satelītkarte (izdota 1999.-2000., mērogs 1:50 000) arī izmantota šajā darbā. Augstuma izolīnijas, vērtējot „Tāļu” jaunaudzes ietekmi uz vizuālo ainavu, noskaidrotas, aplūkojot brīvi pieejamo Padomju topogrāfisko karti.

2.3. Vietu apraksts un teritoriju apsekošana

CĒSU NOVADS

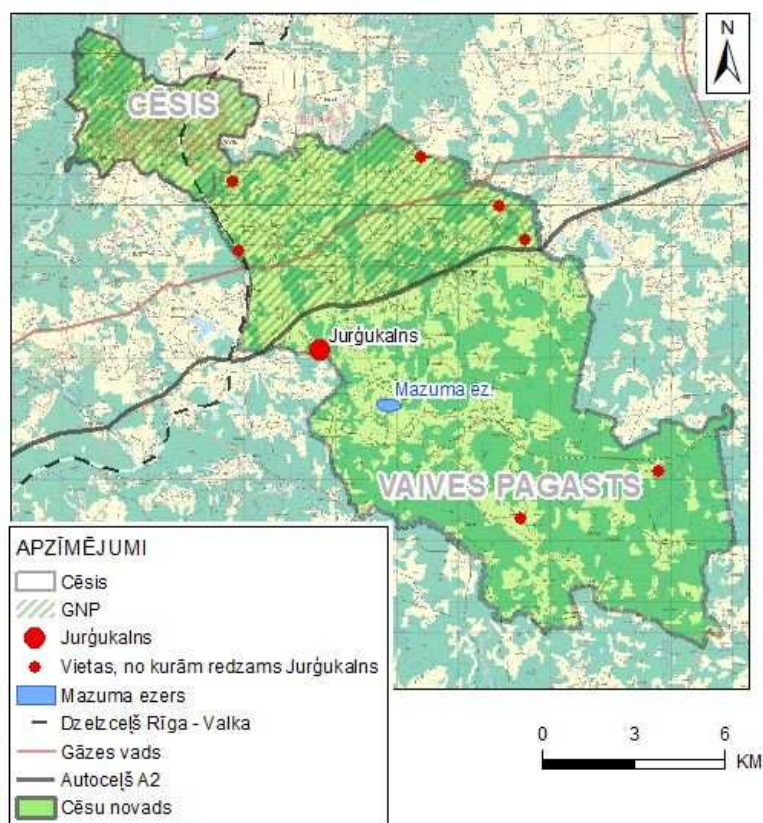
Cēsu novada teritorija ir 171,73 km²: Cēsu pilsētas platība ir 19,28 km², Vaives pagasta – 152,45 km² (Cēsu novada pašvaldība, 2010). Vaives pagasta apdzīvojuma struktūru veido ciemi un viensētas; pagasta ziemeļu (Z) daļa (līdz Vidzemes šosejai) ir blīvāk apdzīvota kā dienvidu (D) daļa, kura, atskaitot Rīdzenes ciemu, ir reti apdzīvota. No kopēja pagasta iedzīvotāju skaita (1569), ciemos dzīvo 877 iedzīvotāju (56 %) (Vaives pagasta padome, 2008). Kā minēts Cēsu pilsētas attīstības programmā (2008-2014), pēc iedzīvotāju skaita Cēsis 2007. gadā bija otra lielākā pilsēta Vidzemes reģionā ar iedzīvotāju skaitu 18 250 (Cēsu pilsētas dome, 2008).

Iedzīvotāju skaits novadā pēdējos gados ir samazinājies, kam par iemeslu varētu būt emigrācija uz citām Latvijas pašvaldībām vai Rietumvalstīm, negatīvs dabiskais pieaugums un citi iemesli. Tomēr, iepazīstot apkārtni, vairākās vietās Vaives pagasta teritorijā manītas

nesen celtas mājas, kas varētu liecināt par jaunu iedzīvotāju ienākšanu un līdz ar to, iespējams, arī pašvaldības ieņēmumu palielināšanos no iedzīvotāju ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa. Par atsevišķu iedzīvotāju labo materiālo stāvokli varētu liecināt vairākas novērotās jaunās automašīnas, kas arīdzan pārvietojušās pa pagasta ceļiem. Līdzīgi kā citās Latvijas pašvaldībās, arī Cēsu novadā daudzviet manāmas aizaugošanas lauksaimniecības platības, turklāt izplatīts ir invazīvais augs Sosnovska latvānis. Zemkopība daudzviet izpaužas ne tikai, kā piemājas zālāja apļaušana, bet arī LIZ apsaimniekošana tos nopļaujot, lai iegūtu atbalsta maksājumus.

Tā kā novads atrodas Vidzemes augstienes ziemeļrietumos (ZR), reljefs ir paugurains, tas pārsvarā sastāv no 5 līdz pat 25 m augstiem pauguriem, paugurmasīviem, nelieliem vaļņiem, īsām grēdām, kas mijas ar dažāda lieluma un formas ieplakām. Bijušā Cēsu rajona teritorijā ir raksturīga samērā zema augsnes auglība. Augsnes erozija, paugurainais reljefs, sarežģītas lauku konfigurācijas, slikti strādājošas meliorācijas sistēmas ir pazeminājušas augšņu novērtējumu ballēs. Pašreizējais zemju kvalitātes novērtējums balstās uz potenciālām iespējām iegūt augstāku ražu. Vaives pagastā 1 ha LIZ vērtība ir apmēram 35 balles, pagastā nav lauksaimniecības zemju platības, kas atbilstu nacionālas nozīmes lauksaimniecības zemes statusam. LIZ īpatsvars ir 35 % jeb 5274 ha no kopējās teritorijas, taču no tām aptuveni 43 % nav meliorētas. Jaunākās meliorācijas sistēmas izbūvētas 80-to gadu sākumā, bet daudzas meliorācijas sistēmas izbūvētas pirms vairāk kā 30 gadiem un nepieciešama to rekonstrukcija. Meliorācijas sistēmas aizaug, nepietiekot līdzekļu to kopšanai. 20. gs. laikā, attīstoties lauksaimniecības tehnoloģijām, daļa LIZ platību apmežotas, kā arī tās apmežojušās dabiski. 2008. gadā publicētajā Vaives pagasta teritorijas plānojumā (2008-2020) minēts, ka pagastam raksturīgs augsts mežainums (55 % jeb 8 473 ha pagasta teritorijas klāj meži), turklāt meža zemes vērtība ir augsta – 40 balles (Vaives pagasta padome, 2008).

Kopumā Vaives pagasta teritorijā ir augsta vides kvalitāte, ko nodrošina ievērojamas dabisko un aizsargājamo teritoriju platības (GNP), kā arī sociālekonomiskie faktori – neliela ražošanas un saimnieciskā darbība (Vaives pagasta padome, 2008). Tomēr ainavu ietekmē tādi infrastruktūras elementi kā pagastu šķērsojošie trīs maģistrālie gāzes vadi, augstsprieguma tīkli, valsts nozīmes autoceļš (A2 – Rīga - Veclaicene), dzelzceļa līnija (Rīga - Valka) un vairāki mobilo sakaru torņi. Ar velosipēdu braucot pa vietējiem ceļiem un iepazīstot apkārtni, konstatēju, ka viena no novada ievērojamākajām virsotnēm Jurgūkalns, kas atrodas 211 m v.j.l., redzams no vairākām vietām (2.1. attēls).

2.1. attēls. Vietas Cēsu novadā, no kurām redzams Jurģukalns (izstrādājis autors, izmantojot TOPO 50K Satelītkarte; GNP zonas, 2008)

Figure 2.1. Places in Cēsis district, of which Jurģukalns is visible (created by author, using TOPO 50K Satelītkarte; GNP zonas, 2008)

Ainaviska ir līdz pat 3 km platā un 70 m dziļā Vaives upes senleja, no tās lēzeno krastu virsotnēm vairākās vietās paveras, kā raksta O. Nikodemus un I. Rasa (2005), „ļoti tāla skatu perspektīva”. Ielejā atrodas tāda kultūrvēsturiska, teikām un mītiem apvīta vieta kā Sārumbu pilskalns, kur savulaik atradusies Auģine – senā latgaļu vadoņa Varidoša pils (Švābe 1927). Ainavisks ir arī novada lielākais ezers Mazums (25,9 ha) (Vaives pagasta padome, 2008), tā krastā atrodas viena no intervētajām personām nekustamais īpašums, kurā veikta apmežošana.

Aptuveni trešdaļa (29,9 %) Vaives pagasta teritorijas (Vaives pagasta padome, 2008) un apmēram desmitā daļa (9,3 %) Cēsu pilsētas ietilpst GNP teritorijā (Cēsu novada pašvaldība, 2010). Vaives pagasta Teritorijas plānojumā (2008-2020) minētas sekojošas GNP funkcionālās zonas:

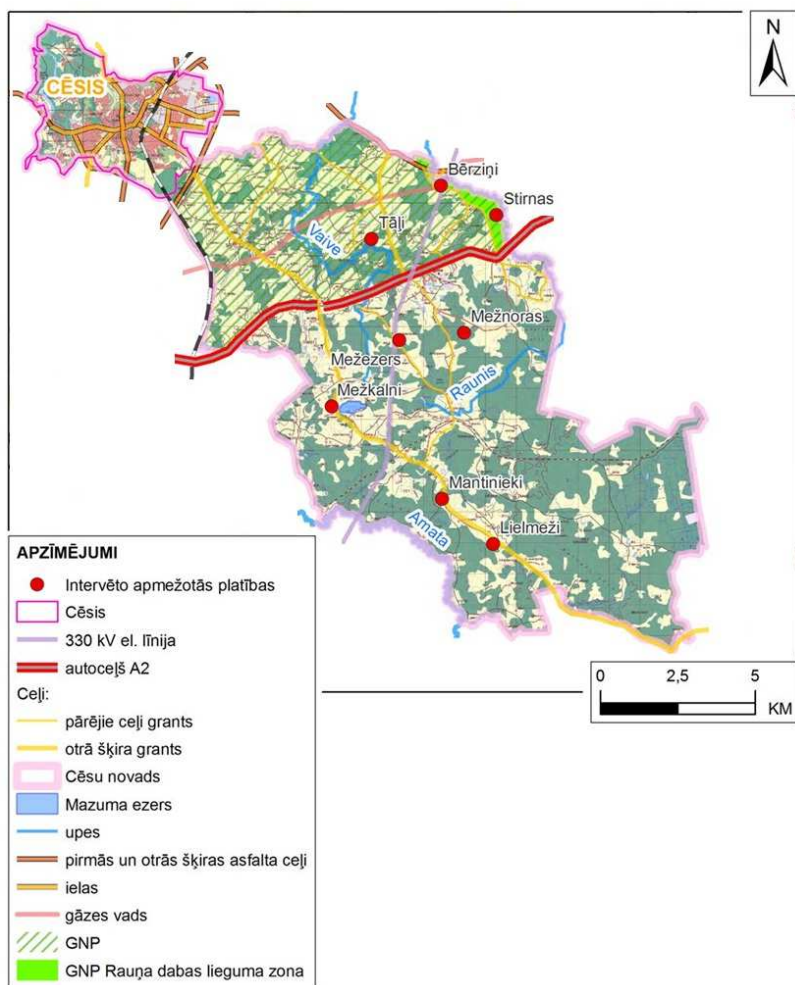
- Dabas lieguma zonā:
  - Rauņa upes liegums – 175,0 ha;
  - Dāvida avotu liegums – 201,1 ha.
- Ainavu aizsardzības zonā:

- Vaives aizsargājamā ainava – 4118,1 ha
- Neitrālajā zonā:
  - Blīvi apdzīvotā teritorija pie Cēsu pilsētas – 67,3 ha.

Kā izklāstīts Gaujas nacionālā parka likumā (Saeima, 2009) ainavu aizsardzības zona ir izveidota, lai saglabātu raksturīgo daudzveidīgo ainavu, nacionālo kultūrvidi un rekreācijas resursus, kā arī nodrošinātu nenoplicinošu saimniecisko darbību. Dabas lieguma zona ir izveidota, lai saglabātu Gaujas senielejai un Gaujas pieteku ielejām raksturīgo dabisko ainavu ar mazpārveidotas dabas biotopu un cilvēku darbības ietekmētu biotopu mozaīku, kā arī saglabātu šajā teritorijā koncentrētos valsts un vietējās nozīmes ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos dabas pieminekļus un citus dabas pieminekļus (Saeima, 2009).

VIETU APRAKSTS: INTERVĒTO APMEŽOTĀS UN APMEŽOJUŠĀS PLATĪBAS

Kā apmežotās un apmežojušās platības aprakstītas astoņiem īpašniekiem piederoši zemes gabali, no kuriem pieci atrodas Cēsu novada D daļā (GNP teritorijā), bet trīs – Z daļā (2.2. attēls).

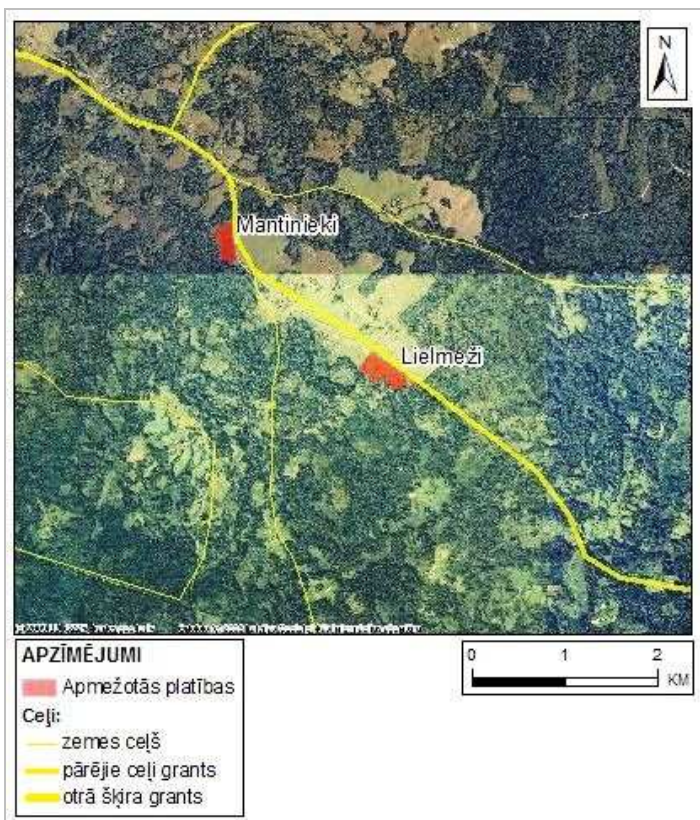

2.2. attēls. Intervēto zemes īpašnieku apmežotās un apmežojušās platības Cēsu novadā (izstrādājis autors, izmantojot TOPO 50K Satelītkarte; GNP zonas, 2008; GIS Latvija 9.2.)

Figure 2.2. Forested and afforested areas of interviewed landowners in Cēsis district (created by author, using TOPO 50K Satelītkarte; GNP zonas, 2008; GIS Latvija 9.2.)

Mantinieki

Respondenta Nr. 1 (turpmāk – Saulcerītes) mājas atrodas pie Rīdzenes ciemata vairākus desmitus hektāru lielu govju un savvaļas zirgu ganību malā, taču īpašnieces apmežotā platība „Mantinieki” (7,4 ha) atrodas vairāk kā 7 km attālumā D virzienā. Kā redzams 2006. gada ortofoto uzņēmumā (2.3. attēls), gan „Mantinieki”, gan arī tālāk uz D esošie „Lielmeži” atrodas salīdzinoši lielu, ZR virzienā lēzeni pazeminošos lauksaimniecības zemju ainavā (2.4. attēls), kas ir kā „sala” apkārtējo meža masīvu ielenkumā (2.3. attēls).

2.3. attēls. Apmežotās platības „Mantinieki” un „Lielmeži” Cēsu novada D daļas mežu masīvu ielienkumā (izstrādājis autors, izmantojot ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.)

Figure 2.3. Forested areas "Mantinieki" and "Lielmeži" surrounded by Cēsis district D part's forest areas (created by author, using ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.)

2.4. attēls. Vaives-Bānūžu ceļa labajā pusē redzamā pļava pēc gadiem būs mežs (autora foto, 27.04.2011.)

Figure 2.4. The meadow that is visible on the right side of Vaives-Bānūžu road will become a forest in years (captured by author, 27.04.2011.)

Mežkalni

Respondenta Nr. 2 (turpmāk – Vilnis) māja atrodas novada lielākā ezera Mazuma (22,6 ha) rietumu (R) krastā un Vaives-Bānūžu autoceļa malā (2.5., 2.6. attēls).

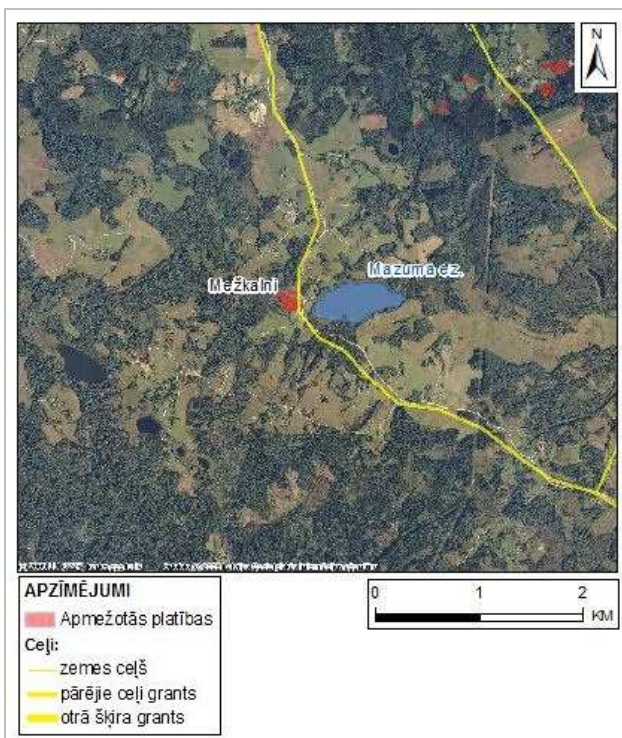

2.5. attēls. Vaives-Bānūžu autoceļš, aiz tā – apmežotais kalns (autora foto, 27.04.2011.)
 Figure 2.5. The Vaives-Bānūžu road, behind it – forested hill (captured by author, 27.04.2011.)

2.6. attēls. „Mežkalni” – apmežotais kalns un skats no tā uz Mazuma ezeru, krastā redzama Viļņa māja (autora foto, 27.04.2011.)
 Figure 2.6. „Mežkalni” – the forested hill and the view from it towards the Mazuma lake. Vilnis` house is visible on the shore (captured by author, 27.04.2011.)

Apmežotā platība „Mežkalni” (3,3 ha) atrodas otrpus iepriekšminētajam ceļam (2.6. attēls). Apkārtņē paugurains reljefs, lauksaimniecības zemes mijas ar mežiem (2.7. attēls). No apmežotā paugura pārredzams Mazuma ezers (2.6., 2.8. attēls). Apkārtņē daļa LIZ platību tiek izmantotas kā aramzemes.

2.7. attēls. Apmežotā platība „Mežkalni” pie Mazuma ezera (izstrādājis autors, izmantojot ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.)

Figure 2.7. The forested area „Mežkalni” next to Mazuma lake (created by author, using ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.)

2.8. attēls. Skats uz Mazuma ezeru no Viļņa mājas pagalma (autora foto, 27.04.2011.)

Figure 2.8. View towards the Mazuma lake from the yard of Vilnis' house (captured by author, 27.04.2011.)

Lielmeži

Respondenta Nr. 3 (turpmāk – Madara) apmežotā platība „Lielmeži” (11,0 ha) atrodas 400 m attālumā no respondenta dzīvesvietas Vaives-Bānūžu autoceļa malā (2.3. attēls). Arī šī apmežotā platība vēl pagaidām ir daļa no plašās lauksaimniecības zemju ainavas, kurā ietilpst arī 1,8 km uz ZR no Madaras mājām esošā „Mantinieku” mežaudze (2.9. attēls).

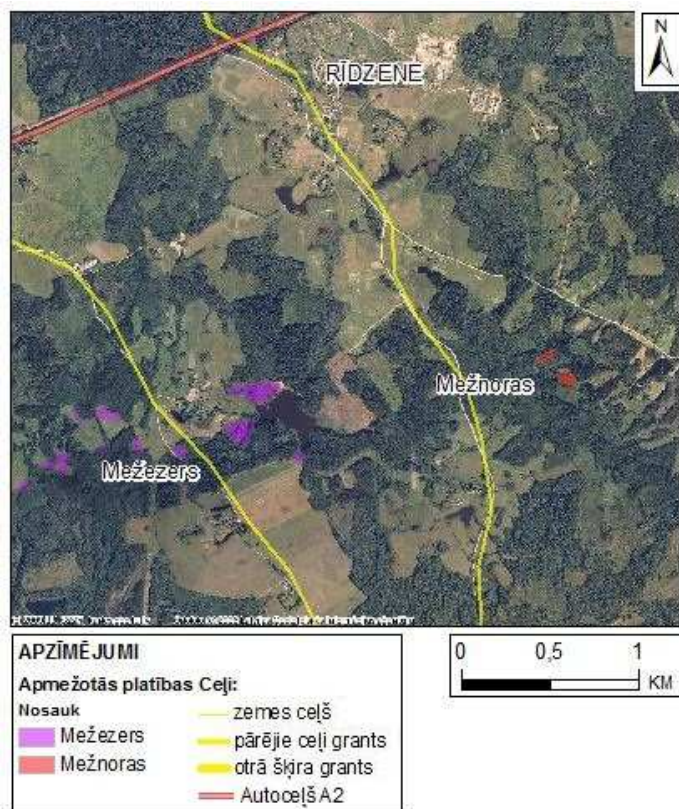
2.9. attēls. „Lielmežu” apmežotā platība. Augsnes virskārta savulaik nostumta (autora foto, 27.04.2011.)

Figure 2.9. Forested area of „Lielmeži”. Soil’s surface was once pushed off (captured by author, 27.04.2011.)

Apkārtnes reljefs paugurains, ZR virzienā tas pazeminās. Apmēram 400 m attālumā no Madaras mājas atrodas paugurs, no kura saskatāms aptuveni 8,5 km attālais Jurģukalns. Apmežošanas veicējas māju tuvumā apmēram 80 līdz 250 m attālumā atrodas trīs citas viņas senču kādreiz celtās mājas.

Mežnoras

Repondenta Nr. 4 (turpmāk – Gundars) apmežotās platības „Mežnoras” atrodas Cēsu novada dienvidaustrumu (DA) daļā; tās ir nelielas (0,6 un 0,7 ha) meža ieskaucas lauces (2.10. attēls). Īpašuma apkārtnē (apmēram 2 km rādiusā) raksturīgs augsts mežu īpatsvars un zems apdzīvojuma blīvums (salīdzinot ar novada ZR daļu, kur atrodas vairāki ciemati un Cēsu pilsēta).

2.10. attēls. Apmežotās platības „Mežnoras” un „Mežezers”, no kurām pirmās atrodas mežu ieskaudas (izstrādājis autors, izmantojot ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.)

Figure 2.10. Forested areas „Mežnoras ” and „Mežezers” of whom the first one is surrounded by forests (created by author, using ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.)

Nedaudzajās lauksaimniecības zemju ainavās maz manāmas aramzemes. Reljefs paugurains. 2,5 km attālumā atrodas Rīdzenes ciems, kur atrodas Gundara pastāvīgā dzīvesvieta. Īpašumā, kurā ietilpst „Mežnoras”, Gundars pavada nedēļas nogales, atpūšoties pirtiņā, pastaigājoties gar dažus gadus atpakaļ izveidoto apmēram 0,8 ha lielo dīķi.

Bērziņi

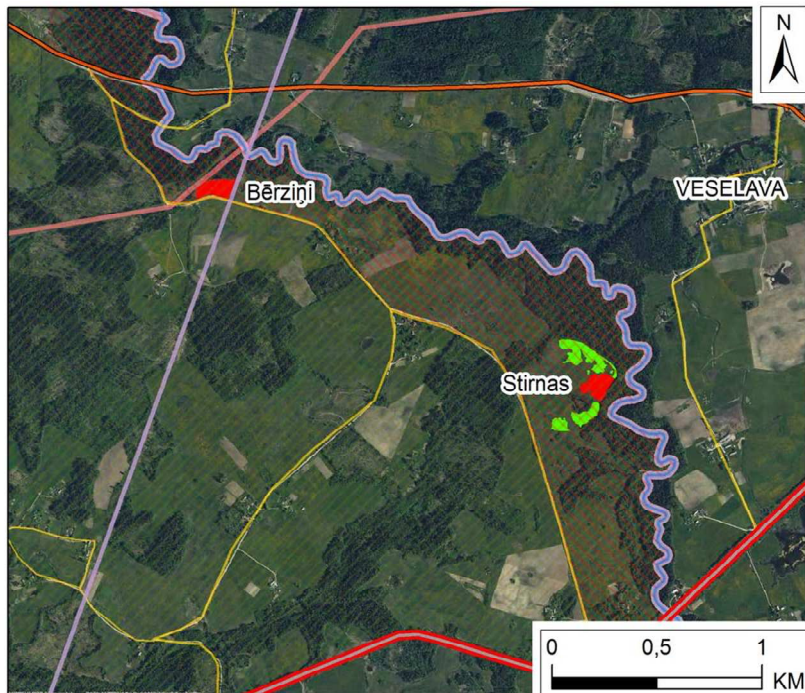
Respondents Nr. 5 (turpmāk – Viktors) ir ļāvis platībā „Bērziņi” (1,2 ha) norisināties dabiskam apmežošanās procesam (2.11. attēls).

11. attēls. Labajā pusē redzama apmežotā platība „Bērziņi”, kreisajā pusē – joprojām atklātā lauksaimniecības zemju ainava (autora foto, 29.04.2011.)

Figure 11. On the right side the forested area of „Bērziņi” is visible, on the left -landscape of still opened farmland (captured by author, 29.04.2011.)

„Bērziņi” atrodas Cēsu novada Z daļas DA malā, GNP dabas lieguma zonā. Apmežotā platība DA robežojas ar 330 kV gaisvadu elektrolīniju, bet ZR – ar gāzesvada aizsargjoslu (2.12. attēls).

APZĪMĒJUMI			
	Cēsu novads	Ceļi:	
	GNP		zemes ceļš
	GNP Rauņa dabas lieguma zona		pārējie ceļi grants
	Raunis		pirmā šķira asfalts
	330 kV el. līnija		autoceļš A2
	gāzes vads		

2.12. attēls. Apmežotās platības „Bērziņi” un „Stirnas” atrodas GNP Rauņa dabas lieguma zonā (izstrādājis autors, izmantojot ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.; GNP zonas, 2008; Lauku bloku ortofoto karte)

Figure 2.12. The forested areas „Bērziņi” and „Stirnas” are in the GNP Raunis` nature reserve zone (created by author, using ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; GIS Latvija 9.2.; GNP zonas, 2008; Lauku bloku ortofoto karte)

Gan augstsprieguma elektrolīnijas, gan gāzesvada aizsargjosla regulāri tiek attīrīta no krūmiem un kokiem, tādējādi ainavas sastāvdaļa ir vairākus desmitus metrus plati koridori, kuros paveras tāls skats cauri apkārtnes mežiem. „Bērziņu” platībā augošie bērzi ir jau vairāk kā 3 m augsti un līdz ar to izceļas paugurainajā lauksaimniecības zemju ainavā (2.13. attēls).

2.13. attēls. Aiz tuvplānā redzamā koku pudura labajā pusē gaišzaļā krāsā iezīmējušās jaunās bērzu audzes galotnes (autora foto, 29.04.2011.)

Figure 2.13. Behind the cluster of trees that is visible in midground, on the right side silhouettes the tops of new birch stand in light green (captured by author, 29.04.2011.)

Plašs skats pār apkārtnes lauksaimniecības zemēm paveras no īpašumā esošā paugura, kur atrodas arī Viktora iekārtota atpūtas vieta. Viktora mājas atrodas Priekuļu ciematā – aptuveni 6 km attālumā no „Bērziņus” ietverošā zemes īpašuma, kur viņš mēdz pavadīt daļu no darba brīvā laika.

Mežezers

Respondenta Nr. 6 (turpmāk – Ilgvars) apmežotās 10 platības apzīmētas kā „Mežezers”, tā kā Ilgvara īpašumā bez daudzajām apmežotajām platībām atrodas arī pirms dažiem gadiem purvainā meža vietā izveidotais apmēram 5,2 ha lielais dīķis (2.10., 2.14. attēls).

2.14. attēls. Ilgvara izveidotais dīķis purvainā meža vietā (autora foto, 29.04.2011.)

Figure 2.14. The pond, created by Ilgvars, in a swampy forest area (captured by author, 29.04.2011.)

Lielākā no „Mežezera” platībām aizņem 2,3 ha, bet mazākā – tikai aptuveni 0,2 ha. Kopā apmežotās platības paugurainajā Cēsu novada D daļā aizņem 7,8 ha. Apkārtnes reljefs ir paugurains, īpaši stāvi ir mežiem apaugušie pauguri, kas ieskauj jaunizveidoto dīķi. Teju visas apmežotās platības atrodas mežu ielokā un tajās mežs ieaudzies dabiski, tomēr, lai izpildītu ES atbalsta saņemšanas nosacījumus, daļa koku ir stādīta. Arī Ilgvara īpašumu šķērso 330 kV augstsprieguma elektrolīnija, kas atrodas tikai aptuveni 150 m attālumā no apmežotāja mājas (2.15. attēls).

2.15. attēls. Mežus un lauksaimniecības zemes šķērsojošā augstsprieguma līnija apmežoto platību „Mežezers” apkārtnē; no elektrolīnijas balstiem pa labi redzamas nesēn stādīto egļu galotnes (autora foto, 29.04.2011.)

Figure 2.15. High voltage electric line that crosses forests and farming lands in the surroundings of forested areas of „Mežezers”; on the right side of the pillars of electric line the tops of recently planted spruces are visible (captured by author, 29.04.2011.)

Mazāk kā 100 m attālumā no Ilgvara dzīvesvietas atrodas mājas, kuras savulaik būvējuši Ilgvara senču atvases; tagad turpat blakus redzamas šo radu pēcteču uzbūvētas četras jaunas mājas (2.16. attēls). Lai gan otrpus uz D no Ilgvara nekustamā īpašuma esošā meža atrodas plašas lauksaimniecības zemes, kuras apsaimnieko viena no Cēsu novada lielākajām zemnieku saimniecībām, kas nodarbojas ar lopkopību, no Ilgvara dzīvesvietas tālas skatu perspektīvas nepaveras.

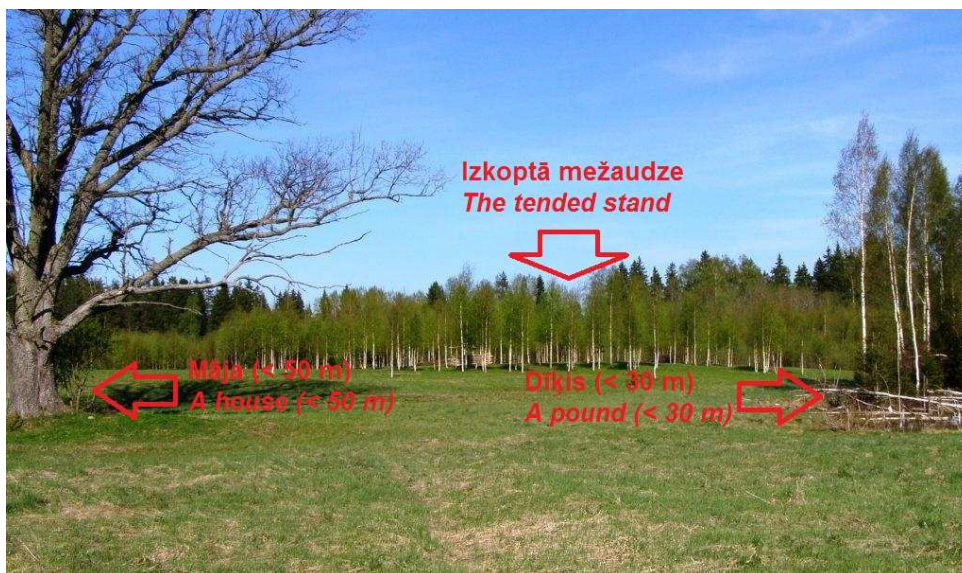

2.16. attēls. Jaunās un vecās ēkas apmežoto platību „Mežezers” īpašnieka Ilgvara dzīvesvietas kaimiņos (autora foto, 29.04.2011.)

Figure 2.16. New and old buildings in the neighbourhood of the owner of forested areas „Mežezers” Ilgvars residence (captured by author, 29.04.2011.)

Stirnas

Respondents Nr. 7 (turpmāk tekstā – Deivids)) ir ļāvis platībai „Stirnas” (1,2 ha) apmežoties dabiski. „Stirnas” atrodas Cēsu novada Z daļas DA malā, GNP dabas lieguma zonā esošajā Deivida lauku īpašumā – apmēram 120 m attālumā no jaunuzceltās mājas, blakus kokiem apaugušam dīķim (2.17. attēls).

2.17. attēls. Izkoptā mežaudze atrodas blakus kokiem apaugušam dīķim aptuveni 120 m attālumā no mājas (autora foto, 30.04.2011.)

Figure 2.17. The tended stand is located near wooded pond about 120 m away from the house (captured by author, 30.04.2011.)

Virzienā uz ziemeļaustrumiem un DA no mājas LIZ arī ir dabiski apmežojusies ar galvenokārt bērziem (šobrīd tie jau sasnieguši vairāk nekā 3 m augstumu) (2.18. attēls), taču šīs platības paredzēts uzturēt kā LIZ. Apkārtnē ir pauguraina, no mājas apmēram 400m uz D atrodas pacēlums ar stāvām, grūti apļaujāmām nogāzēm; apkārtnē aramzemju ļoti maz. No minētā pacēluma paveras plašs, tāls skats dienvidrietumu (DR), ZR virzienā; DR apmēram 7,8 km attālumā redzams Jurģukalns. Aptuveni 2 km attālumā pie „Ļustu” mājām atrodas paugurs, no kura arī paveras tāls skats ZR virzienā un, kā zina teikt vietējie, pie apvāršņa redzamais pacēlums ir apmēram 34 km attālais Zilaiskalns. No Deivida īpašuma ZR virzienā skatu ierobežo mežs, taču tāls skats paveras gar elektrolīniju. Apkārtnē plašu meža masīvu nav; meži šķietami vienlieli ar lauksaimniecības zemēm (2.12. attēls).

2.18. attēls. Deivida īpašumā vairākās vietās lauksaimniecības zeme ir aizaugusi ar krūmiem un kokiem (autora foto, 30.04.2011.)

Figure 2.18. In Deivid's property the farming land in several places is overgrown with bushes and trees (captured by author, 30.04.2011.)

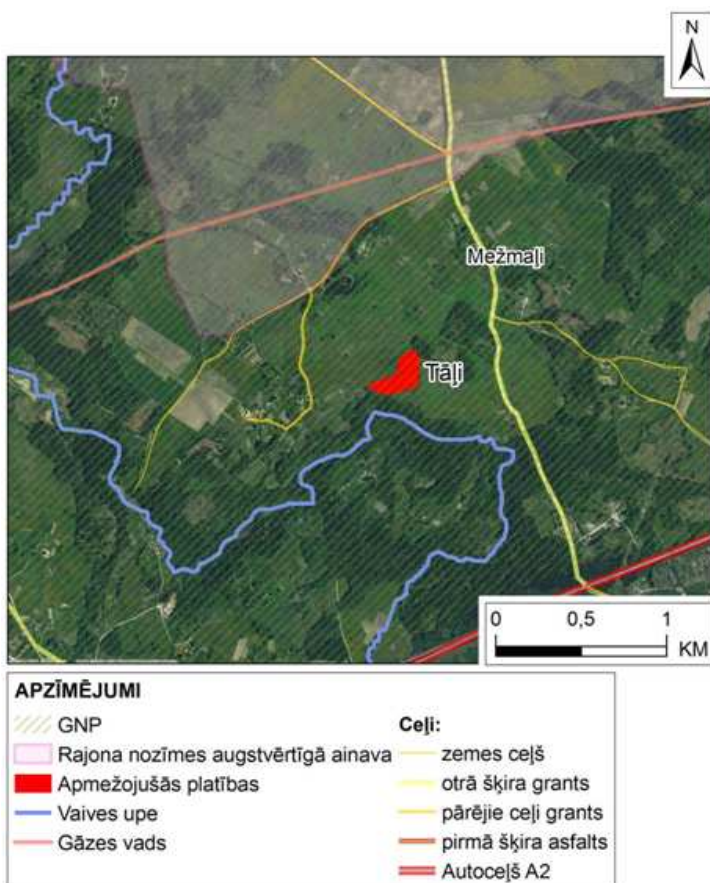
Tāļi

Respondents Nr. 8 (turpmāk tekstā – Einārs)) ir ļāvis platībai „Tāļi” (4,0 ha) apmežoties dabiski. „Tāļi” atrodas Cēsu novada D daļā, Vaives upes ielejas malā, kur jaunā mežaudze ir kā savienojums starp jau esošajiem mežiem (2.19. attēls). No apmežotā paugura paveras plašs skats R, ZR virzienā pār Vaives upes ieleju. Aptuveni 650 m lejup pa lēzeno, lauksaimniecībā izmantoto nogāzi sākas rajona nozīmes augstvērtīgās ainavas zona, kas Cēsu novadā ietver daļu Vaives un Rauņa upes ielejas.

2.19. attēls. Mežaudze „Tāļi” ir kā savienojums starp jau esošajiem mežiem. Cauri audzei redzams, kā apmežotais paugurs dala horizontu ar debesīm (autora foto, 30.04.2011.)

Figure 2.19. Forest stand „Tāļi” is like a connection between already existing forests. Through the stand one can see how the forested hill share the horizon with the sky (captured by author, 30.04.2011.)

2.20. attēls. No apmežotās platības „Tāji” paveras plašs, tāls skats pār Vaives ieleju (izstrādājis autors, izmantojot ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; Augstvērtīgās ainavas, 2008; GIS Latvija 9.2.; GNP zonas, 2008; Lauku bloku ortofoto karte)

Figure 2.20. From the forested area „Tāji” there is a wide, long distance view over the valley Vaive (created by author, using ORTOFOTO 3; Apmežotās platības; Augstvērtīgās ainavas, 2008; GIS Latvija 9.2.; GNP zonas, 2008; Lauku bloku ortofoto karte)

Apkārtņē atrodas plašas lauksaimniecības zemes, ko aptver meži, kas lielākoties ir ielejās, taču atsevišķi puduri redzami arī lauksaimniecības zemēs, no kurām daļa izmantota kā aramzemes (2.20. attēls).

3. REZULTĀTI UN DISKUSIJA

3.1. Saimnieki un jaunaudzes viņu īpašumā

Kā redzams 3.1. tabulā, pieci no zemes īpašniekiem, kuru īpašums apmežojies dabiski vai mežs stādīts apzināti, (turpmāk – jaunaudžu īpašnieki) ir saņēmuši ES un valsts atbalstu par apmežošanu.

3.1. tabula

Informācija par apmežotājiem (apkopja autors)

Table 3.1.

Information about persons that have done afforestation (made by author)

Apmežotā platība	Saņemts ES un valsts atbalsts apmežošanai	Īpašniekam piešķirtais pseidonīms	Vecums intervējot	Saistība ar apmežoto īpašumu	Galvenie ienākumi ir no zemes apmežošanas	No zemes apmežošanas gūst papildu ienākumus	Negūst regulārus papildu ienākumus no zemes apmežošanas	Pastāvīgi dzīvo apmežotās platības tuvumā
Mantiņnieki*	x	Saulcerīte	55	Ieprecējusies	x			
Mežkalni	x	Vilnis	32	dzimtas īp. - dzimis, audzis			x	x
Lielmeži	x	Madara	58	dzimtas īp. - dzimusi, augusi		x		x
Mežnoras	x	Gundars	54	iegādājies pirms 21 gada		x		
Bērziņi		Viktors	40	dzimtas īp.; dzimis, audzis pilsētā		x		
Mežezers	x	Ilgvars	75	dzimtas īp., daļa novēlēta testamentā - dzimis, audzis		x		x
Stirnas		Deivids	60	nopircis pirms 4 gadiem		x		
Tāļi		Einārs	50	dzimtas īp.; dzimis, audzis		x		x

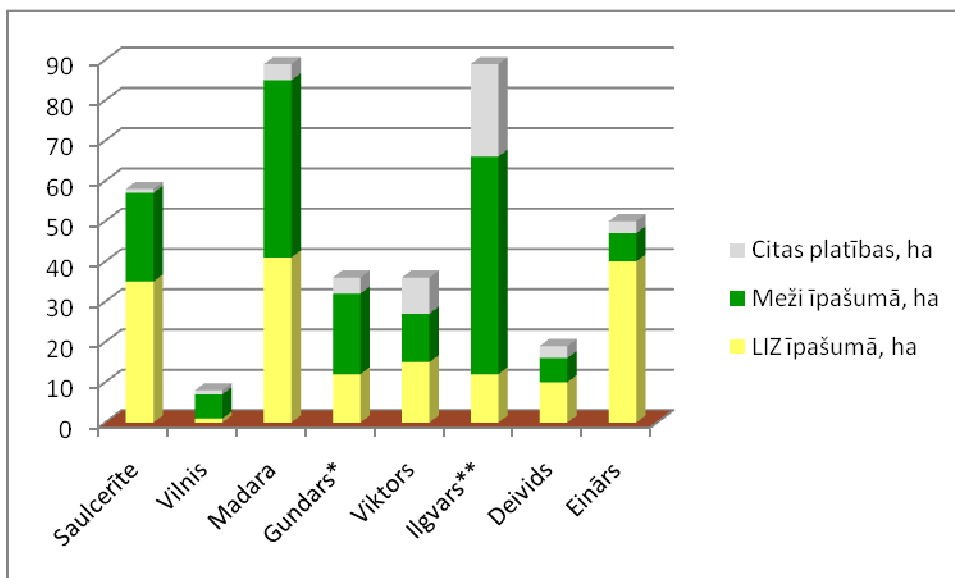
* Lai gan Saulcerīte un viņas vīrs pieteica ES atbalsta saņemšanai visu apmežoto platību, kā apmežotu apstiprināja un finansējumu piešķīra tikai par 0,6 ha.

Rezultāti nav ne Latvijas, ne Cēsu novada situāciju reprezentējoši.

* Although both Saulcerīte and her husband had applied for EU grants, they received support only for 0.6 ha. The results are neither representing Latvia or municipality of Cēsis.

Seši no respondentiem ir vīrieši, divas ir sievietes, lai gan „Mantinieku” saimniece runāja sava nedaudz vecākā vīra – zemes īpašnieka vārdā. Jaunākais no respondentiem ir 32 gadus vecs, bet vecākajam ir 75 gadi, sešiem no intervētajiem ir 50 un vairāk gadi. Lai gan pieci no jaunaudžu īpašniekiem apmežoto zemi ir mantojuši un četri no apmežotās zemes mantiniekiem gan bērībā, gan pašreiz pastāvīgi dzīvo īpašumā, kurā atrodas jaunaudze, neviens no viņiem negūst pamata ienākumus no zemes apsaimniekošanas – ne tā, kā Saulcerītes vīrs, kurš ir dzimis un audzis tagadējās mājās.

Seši no mežaudžu īpašniekiem gūst papildu ienākumus no zemes apsaimniekošanas, galvenokārt ES un valsts atbalstu par LIZ platībām un, vai no mežizstrādes. „Mežkalnu” īpašnieks, kam pieder salīdzinoši vismazākā zemes platība (tikai aptuveni 8 ha), ir vienīgais, kurš no zemes apsaimniekošanas negūst regulārus papildu ienākumus.

*Diagrammā parādītas Gundaram piederošās zemes (t.sk. meža un LIZ) platības Cēsu novadā, neiekļaujot platības Balvu novadā.

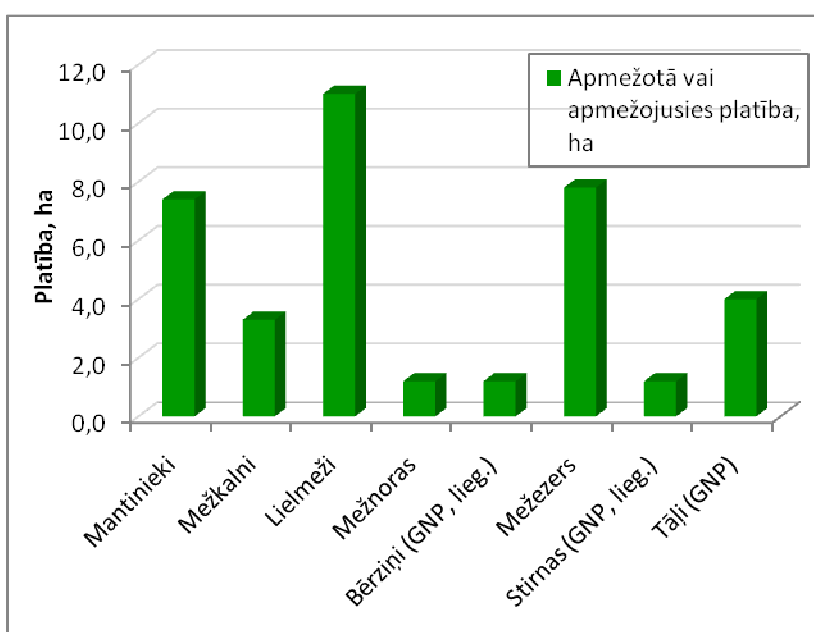
** Diagrammā minētas Ilgvaram piederošās LIZ platības, par kurām saņem ES un valsts atbalsta maksājumus. The land (incl. forest, agricultural land), owned by Gundars, shown in the diagram, is his property in municipality of Cēsis without areas in municipality of Balvi. Only the agricultural land, owned by Ilgvars, receiving financial EU support, is shown.

3.1. attēls. Apmežotājiem piederošās LIZ, mežu un citas platības hektāros (ha). Jaunaudzes iekļautas kā meža platība

Figure 3.1. Agricultural, forest and other areas that belong to persons that have carried out afforestation, in hectares (ha). Young forest stands are included as a forest area

Lielākā zemes platība pieder Madarai un Ilgvaram (89 ha katram), bet Vilnim pieder salīdzinoši vismazāk zemes – 8 ha (3.1. attēls). Lai gan Einārs ir ceturtais lielākais zemes īpašnieks starp respondentiem, viņam pieder tikai par 1 ha mazāk LIZ kā Madarai, kurai ir 41

ha LIZ. Turklāt Eināra īpašumā ir vislielākais LIZ īpatsvars (80 % no kopējās platības), pretstatā Ilgvaram, kam LIZ ir tikai 13 %. Lai gan Vilnim pieder tikai 6 ha meža un lielākā daļa no tā ir nesen apmežotā platība, procentuāli meža īpatsvars īpašumā vislielākais ir tieši viņam. Ilgvara īpašumā daudz ir „citu” platību, ko, kā teicis zemes īpašnieks, veido gan purvi, krūmāji, dārzs, gan zeme zem ūdeņiem. Nepilnu 2 km attālumā no Ilgvara īpašuma atrodas Saulcerītes un viņas vīra bioloģiskā saimniecība, kuru īpašumā tikai aptuveni 1 ha zemes nav ne mežs, ne LIZ. Gundaram un Viktoram katram ir vienliela piederošā zemes platība, taču Gundara īpašumā mežu ir vairāk kā puse, kamēr Viktoram to ir tikai trešdaļa no zemes īpašuma.

3.2. attēls. Diagrammā salīdzinātas apmežotās platības pēc to lieluma. Gan „Bērziņi”, gan „Stirnas”, gan „Tāļi” atrodas GNP teritorijā, turklāt „Bērziņi” un „Stirnas” ir nacionālā parka dabas lieguma zonā

Figure 3.2. Chart compares the forested areas by size. Both the "Bērziņi" and "Stirnas" and "Tāļi" are in the territory of GNP, besides "Bērziņi" and "Stirnas" are in a national park nature reserve area

Kā redzams 3.2. attēlā, lielākā apmežotā platība ir „Lielmeži” (11,0 ha), savukārt kā mazākās ir „Bērziņi” un „Stirnas” (1,2 ha katra). Tā kā Vilnim pieder tikai 8 ha zemes, bet no tiem apmežoti ir 3,3 ha, viņa īpašumā notikušas viskrasākās zemes lietojuma veida izmaiņas – vairāk kā 40 % no piederošās zemes tagad aug mežs. Gundara, Viktora un Devida jaunaudzes lielums nepārsniedz 2 ha, taču šeit nav minētas Gundara jaunaudzes Balvu novadā.

ZEMES ĪPAŠNIEKU KATEGORIZĒŠANA

Kategorizējot zemes īpašniekus pēc ienākumu gūšanas avota (Præstholm et al., 2006; Primdahl 1999), Saulcerīte atbilst pilna laika lauksaimnieci (galvenie ienākumi no LIZ apsaimniekošanas); Madara, Gundars, Viktors, Deivids, Einārs atbilst nepilna laika lauksaimniekiem (gūst ienākumus gan no zemes apsaimniekošanas, gan citur); Vilnis – brīvā laika lauksaimnieks (negūst būtiskus ienākumus no zemes apsaimniekošanas). 4/6 nepilna laika lauksaimnieku pievērš uzmanību bioloģiskajai daudzveidībai lauku īpašumā un tikpat pieļauj palielināt meža platības. Pārējo kategoriju pārstāvji to negrasās darīt – tas sakrīt ar vairāku ārvalstu, tostarp Dānijas, pētījumu rezultātiem (Præstholm et al., 2006; Kristensen et al., 2004; Primdahl et al., 2004; Kristensen, 2003; Primdahl, 1999). Tomēr, iespējams, tā ir tikai sakritība, tā kā, piemēram, Dānijā mūsdienās apmežošana bieži ir saistīta ar vides un sociālo mērķu sasniegšanu (Eggertsson, et al., 2008; Madsen, 2002; Tvedt, 2001), bet Latvijā joprojām bieži apmežošana ir alternatīva lauksaimnieciskai izmantošanai (Ruskule un Kasparinska, 2010). Visi nepilna laika lauksaimnieki un brīvā laika lauksaimnieks uzskata sava lauku īpašuma apkārtni par skaistu. L. Cimža (2010) raksta, ka brīvā laika lauksaimnieki ir vairāk ieinteresēti estētisko vērtību uzturēšanā un vairošanā. Tomēr salīdzinājums ir strīdīgs, tā kā šajā pētījumā tikai viens zemes īpašnieks pārstāv brīvā laika lauksaimnieka kategoriju. Četri no sešiem nepilna laika lauksaimniekiem kā vistīkamākā skata iezīmi minējuši plašumu, pārskatāmību, trīs no viņiem uzsvēruši skatu no paugura lejup. Arī brīvā laika lauksaimnieks Vilnis skatu, kas patīk visvairāk, vēro no pacēluma. „Attīrījuši” platības no krūmiem un tādējādi novēršot meža izveidošanos, ir visu kategoriju pārstāvji – tāpat kā visi daļā no īpašuma apmežošanu ir veikuši vai apmežošanu pieļāvuši. Bioloģiskās daudzveidības izmaiņām īpašumā uzmanību pievērš četri no sešiem nepilna laika lauksaimniekiem, savukārt brīvā laika lauksaimnieku kategoriju veidojošais Vilnis tai uzmanību nepievērš – tas nesakrīt ar literatūrā pausto šīs kategorijas ieinteresētību vides aizsardzībā (Præstholm et al., 2006; Primdahl et al., 2004).

Tā kā līdzīgas vērtības, izmaiņas zemes lietojumā lielākoties ir līdzīgas visām kategorijām, maģistra darbā sīkāk tām uzmanība nav pievērsta; zemes īpašnieki grupēti pēc to konkrētām rīcībām, vērtībām un viedokļiem.

APMEŽOŠANAS IEMESLI RESPONDENTU ZEMES ĪPAŠUMOS

Apmežošanas iemesli ir vairāki, nereti arī katra zemes īpašnieka skatījumā. Kā galvenais jaunaudžu izveidošanas iemesls minēts tas, ka LIZ platību raksturlielumi (laukums, augsnes kvalitāte, mitrums, reljefs, konfigurācija, pieejamība, bioloģiskie traucējumu apmērs) nav bijuši pietiekoši labi, lai to apsaimniekotu paši vai īrēšanā būtu bijis ieinteresēts kāds cits. Tas sakrīt ar literatūrā minēto, ka, mazāk kvalitatīvajās LIZ platībās lauksaimnieciskā darbība tiek pārtraukta (Antrop, 2005; Nikodemus et al., 2005; Palang et al., 2005; Kristensen et al., 2004; Kristensen, 1999). Tomēr Lielbritānijas pilsonis Deivids jaunaudzi veidojis estētisku apsvērumu dēļ. Pētījumā Dānijā, kas mežu īpatsvara ziņā līdzīga Apvienotajai Karalistei, konstatēts, ka 17% aptaujāto kā galveno iemeslu pašreizējās dzīvesvietas izvēlē ir minējuši tuvumu dabai, tostarp mežam (Eggertsson et al. 2008).

Konstatēti arī vairāki otršķirīgi argumenti: gan Madara, gan Einārs augstāk vērtē skatu uz jaunaudzi neizmantotas LIZ vietā; Einārs, nocirtis vectēva stādīto mežu, vēlēties atstāt mežu pēcnācējiem – arī tas bijis arguments par labu mežam LIZ vietā. Apsekojot teritorijas, par Viļņa apmežotās platības raksturlielumiem radās vispozitīvākais iespaids, taču kā arguments par labu apmežošanai Vilnim bija arī nevēlēšanās veltīt laiku LIZ pārvaldībai.

3.2. Mežs vai atklāta lauksaimniecības zemju ainava – gan apkārtnē, valstī kopumā

Risinot lauku ainavu plānošanu, būtisks jautājums ir, kā noteikt galvenās rīcības gan dabas aizsardzības ietvaros, gan starp dabas aizsardzību un jaunu elementu un zemes lietošanas veidu attīstību (Peterson 2006). Šajā diskusijas sadaļā esmu centies pretnostatīt dažādus viedokļus un argumentus.

Kritisku viedokli par LIZ apmežošanu un/vai apmežošanu izsaka LAD speciālists, kā argumentus izsakot to, ka savulaik senči ir ieguldījuši ievērojamas pūles, liekot mežus, kā arī to, ka pieaug LIZ platību trūkums lauksaimniecības uzņēmumiem. LAD speciālista otrajam argumentam pievienojas gan piena lopkopības uzņēmuma vadītāja, gan vietējās pašvaldības teritorijas plānotāja. Šādam viedoklim pievienojas arī Ilgvars – zemes īpašnieks, kurš gūst būtiskus papildus ieņēmumus no zemes apsaimniekošanas –, piebilstot, ka LIZ platību vērtība pieaugšot. Kā konstatēts O'Leary un Elands (2002) pētījumā, tad gandrīz trešdaļa zemes īpašnieku kā argumentu, lai zemi neapmežotu, minējuši augsnes auglīgumu.

Bioloģijas profesors, ornitologs, Jānis Priednieks asi kritizē meža platību palielināšanos, argumentējot, ka tas apdraud atsevišķu globāli apdraudētu putnu sugu populāciju, un to samazināšanās Latvijā var novest valsti pie starptautiskas tiesvedības un milzīgām soda naudām. Arī Latvijas Lauku attīstības programmā 2007. - 2013. gadam (2010) minēts, ka no dabas aizsardzības viedokļa mežu veidošanās lauksaimniecības zemēs nav vēlama, jo izzūd daudzi vērtīgi biotopi.

Par LIZ apmežošanu un līdz ar to meža platību pieaugumu neviennozīmīgs viedoklis ir bioloģijas profesoram, ekologam Guntim Brūmelim – lielāka bioloģiskā daudzveidība varētu būt pļavās un ganībās, nevis saimnieciskos mežos. Tomēr mežos varētu tikt uzkrāts lielāks CO₂ daudzums. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā (līdz 2030. gadam) (Saeima 2010b) un hierarhiski zemākos plānošanas dokumentos izteikts atbalsts lauksaimniecībā neizmantojamu zemju apmežošanai, taču par neizmantojamām ar laiku kļūst zemes īpašnieku neizmantotās LIZ platības, kas noved pie plašu teritoriju apmežošanās. Arī vietējais mežzinis atbalsta lauksaimniecībā neizmantojamu platību apmežošanu un, vai apmežošanu, taču izsaka arī atbalstu piena lopkopībai. Mežziņa nostājai pievienojas vairāki zemes īpašnieki: Saulcerīte, kura no lauksaimniecības gūst galvenos ienākumus –, argumentējot, ka „*labāk, lai izveidojas mežs, nevis latvāņu audze*”; Gundars, kurš nedzīvo apmežotās platības tiešā tuvumā un negūst pamata ienākumus no zemes apsaimniekošanas, sakot, ka meliorētas, labas kvalitātes, izmantojamās LIZ platības „*apmežot būtu grēks*”, bet nelielu, grūti pieejamu un apsaimniekojamu platību apmežošana ir atbalstāma. Viktors, kurš nedzīvo apmežojušās platības tiešā tuvumā, atbalsta meža attīstīšanos vietās, kur ir lauksaimniecībai nepiemērots reljefs, augsne, taču uzskata par skaistāku atklātu, plašu ainavu, nevis meža ainavu. Lielbritānijas pilsonis, nepastāvīgi jaunaudzes tuvumā dzīvojošais Deivids raugās uz meža platību pieaugumu no estētiskā viedokļa – tā kā patīkot mežs, tad atbalsta tā platību palielināšanos, taču nepatīk, ka samazinās plašums atklātās, mozaīkveida ainavās. Uzņēmējs Einārs, kurš savulaik vīlies lauksaimniecības biznesā, negūstot peļņu, neuzskata meža platību pieaugumu par pozitīvu procesu un no vizuālā viedokļa par svarīgu atzīst plašumu, ainavas pārskatāmību, taču kā argumentu par labu mežam atzīst to, ka „*ir liels prieks par jaunaudzi – daudz lielāks kā par pliku lauku*”.

Meža platību palielināšanos atbalsta Vilnis – zemes īpašnieks, kurš no zemes apsaimniekošanas gūst neregulārus ienākumus –, argumentējot, ka Latvijā palielinās ciršanas apjomi. Salīdzinoši lielu meža platību īpašiece Madara pievienojas Viļņa nostājai – „*koksne vienmēr būs pieprasīta un no meža vienmēr varēs iegūt kādu labumu*”. Madara, līdzīgi Eināram, pauž lielāku patīku skatam uz jaunaudzi, nevis neizmantotu LIZ.

3.3. Apmežošanas vizuālā nozīme

Vilnis ir apmežojis sev piederošo pauguru, no kura arī paveras skats uz Mazuma ezeru (2.6. attēls), turklāt šo pauguru ir atzinis kā sev nozīmīgāko vietu apkārtnē. Arī Zviedrijas vidienē veiktā pētījumā A. Peterson (2006) konstatēja, ka lauksaimnieki bieži neņem vērā vietu un objektu, ko paši atzinuši par skaistiem, nozīmi, lemjot zemes apsaimniekošanas jautājumus. Ja Vilnim, iespējams, apmežotais paugurs būtiskas atšķirības iespējā raudzīties uz Mazuma ezeru (2.8. attēls) nerada, tad uz „svešajiem”, šīs izmaiņas attiecas – pa pauguru var brīvi pārvietoties, tā kā nav noteikti ierobežojumi nepiederīgām personām atrasties šajā privātīpašuma daļā, taču neaicināta atrašanās pagalmā, visticamāk, netiktu saimnieka atbalstīta. Vilnis nepārrunāja apmežošanas ieceri ar kaimiņiem, uzskatot, ka jaunaudze viņus neietekmēsot. Viens no kaimiņiem blakus Viļņa jaunaudzei arī esot iestādījis mežu – tas varētu norādīt, ka apmežošanas vizuālā nozīme attiecībā uz skatu no paugura uz ezeru tiek kaimiņu vidū tiek vērtēta līdzīgi. Tomēr jaunaudzes ietekme uz apkārtnes vizuālo ainavu varētu būt pozitīva no tāda viedokļa, ka jaunaudze atrodas paugurā un līdz ar varētu paspilgtināt pauguraino reljefu.

Eināra jaunaudzes dēļ no kaimiņos esošās „Liepiņu” mājas un tai blakus esošā autoceļa skats Vaives upes ielejas virzienā vairs nav tik plašs, kāds tas bija, kad tagadējās jaunaudzes vietā bija LIZ. Spriežot pēc augstuma izolīnijām, gan „Liepiņas”, gan minētais autoceļš atrodas 140 m v.j.l., bet mežaudze atrodas 142-144 m augstumā (Padomju topo karte), kas nozīmē, ka no vienstāvu mājas, tās pagalma R virzienā bija redzams paugura un debesu veidots horizonts, nevis vizuāli augstvērtīgā ieleja (Vaives pagasta padome, 2008) – tas noprotams arī pēc 2.19. attēla. Autora subjektīvajā vērtējumā par negatīvu atzīstams tas, ka saulrieta vērošana zemu pie apvāršņa vairs nebūs iespējama ne no „Liepiņām”, ne „svešajiem” ērti pieejamā autoceļa. Samazinājies ainavas mozaīkas raksturs, plašums, mazina tās atbilstību gan Viktora, gan Deivida par vispatīkamāko atzītās vizuālās ainavas aprakstam. Kā raksta I. Grīne u.c. (2003), no ainavas estētiskā viedokļa aizaugšanas procesā samazinās ainavas pārredzamība, tālos skatus nomaina tuvie un slēgtie skati, tādējādi samazinot ainavas vizuālo vērtību. Tomēr gan Madara, gan Gundars, gan pats attiecīgās zemes īpašnieks Einārs jaunaudzes vizuālajā ainavā kopumā vērtē pozitīvi.

O. Nikodemus un S. Bells (2000), kas kā valdošu uzskatu nosauc to, ka cilvēki lielākoties ainavu vēro, pārvietojoties pa ceļiem, raksta, ka atklātas ainavas vienmuļos meža masīvos padara tās interesantākas. No šāda viedokļa negatīvi vērtējama ievērojamā mežu īpatsvara palielināšanās mežu masīvu ieskautajā atklātajā ainavā ap Madaras māju (2.3.

attēls). Pievelkot Deivida mājai elektrību, ielejā augošais mežs elektrolīnijas aizsargjoslas platumā blakus pašvaldības ceļam tika izcirsts. Līdz ar to gan no Deivida īpašuma, gan publiski pieejamā ceļa ZR virzienā skats kļuvis plašāks. Kopumā apmežotās un apmežojušās platības lielākoties atrodas meža ielokā vai ieskaudas, līdz ar to vizuāli ainavu, iespējams, ietekmē maz.

VIETAS VIZUĀLAIS NOZĪMĪGUMS UN LOKĀLPATRIOTISMS

Antrop M. (2005) atzīst, ka kopumā sabiedrībā ainavas izmaiņas parasti tiek uztvertas negatīvi tāpēc, ka samazinās ainavas daudzveidība, identitāte un vienotība. Tomēr, LIZ platībām apmežojoties, ainava savā ziņā kļūst daudzveidīgāka, jo tajā parādās arī krūmāji. Tā kā LIZ platību aizaugšana novērojama ne tikai Cēsu novadā, bet lielākajā valsts daļā, tad LIZ platību apmežošanās var stiprināt nacionālo identitāti un vienotību, cilvēkiem lielākajā valsts daļā redzot pazīstamos ainavas attīstības procesus.

Vizuāli vai personīgi nozīmīgo vietu raksturs (dabas objekts, skats, kultūrvēsture, personīgais nozīmīgums) ir atšķirīgs dažādu respondentu nosauktajām vietām. A. Berleant (1997), viens no vides estētikas pionieriem, uzsver, ka cilvēku uztveri, vērtējot apkārtni, ietekmē viņa dzīves pieredze, kā arī apkārtnes vērtēšana saistībā ar ko citu. Lielākoties par vizuāli vai personīgi nozīmīgajām vietām atzīti dabas objekti un dabasskati gan personīgu, gan vizuālas pievilcības, gan dabas daudzveidības dēļ. Tas varētu būt saistāms ar to, ka, paskaidrojot jautājumu, autors, palīdzot atbildēt uz jautājumu, nosaucis pārsvarā dabas objektus. Lauksaimnieciskā ainava tiek vērtēta ne tikai kā vizuālā plašuma, mozaīkas rakstura nodrošinātāja; tā tiek vērtēta arī ienākumu sniegšanas skatījumā, piemēram, Eināram atzīstot tikai ES un valsts maksājumu saņemšanas dēļ uzturētu pļavu par „*pliku lauku*”.

Kā personīgi svarīgākās vietas, tostarp vizuāli nozīmīgākās, respondenti nosauc lielākoties atšķirīgas vietas. Līdzīgi, kā konstatēts Møller et al. (2005) pētījumā, vairumā gadījumu kā visnozīmīgākā vieta minēta ģeogrāfiski vistuvākā, bet vistālākā – trešā nosauktā vieta. Pastāvīgi Rīgā vai Lielbritānijā dzīvojošais Deivids par svarīgām vietām atzinis salīdzinoši visattālākās vietas, kas norāda uz vāju saikni ar jaunaudzes apkārtni. Arī sarunas laikā ārzemnieks norādījis, ka nekad nav bijis 400 m attāļajā kaimiņa pļavā. Kurzemē dzimuši un auguši Saulcerīte, tāpat kā dzimuši un auguši vietējie Ilgvars un Einārs, par nozīmīgu vietu uzskata vienu no Cēsu novada ievērojamākajām vietām (Vaives pagasta padome, 2008) – Dāvida dzirnavas, taču pārējās vietas ir salīdzinoši tālas no dzīvesvietas un apmežotās

platības. Viktors, kurš ir dzimis un audzis pilsētā, visas trīs sev nozīmīgākās vietas nosauc jaunaudzes tuvumā, kas norāda, ka ir cieši saistīts ar mantoto zemes īpašumu. Divas no Viktoram nozīmīgākajām vietām ir koki, kas varētu būt saistīts ar to, ka, uzdodot jautājumu, darba autors kā nozīmīgas vietas piemēru pieminēja ne tikai dižozolu (katrā intervijā ar zemes īpašniekiem nosaukti līdzīgi piemēri, tādējādi palīdzot identificēt svarīgās vietas), bet arī dižpriedi, zinādams, ka Viktora īpašuma tuvumā aug resnākā Vaives pagasta priede.

E. Breidija (2003) kritizē koncentrēšanos uz ainavas vizuālajām vērtībām, tā kā tas atstāj novārtā ainavas kultūrvēsturiskās un bioloģiskās daudzveidības vērtības. Tomēr aizvien vairāk tiek veikti pētījumi par iedzīvotāju gatavību maksāt par vizuālās ainavas saglabāšanu, lai noteiktu ainavu vizuālo vērtību naudas izteiksmē (Amrusch, 2007; Drake, 1992). Vairākus zemes īpašniekus aicinot nosaukt aptuvenu naudas summu, kādu būtu gatavs maksāt par sev vistīkamākā skata saglabāšanu, materiālā izteiksmē vizuālā ainava novērtēta netiek. Vilnis, lūgts materiāli novērtēt, cik būtu gatavs maksāt, lai saglabātos skats no pagalma uz Mazuma ezeru un tādējādi novēršot, piemēram, kādam citam piederošas zemes apmežošanas, kas tādējādi aizsegtu skatu, nav gatavs nosaukt konkrētu summu. Iemesls tam, iespējams, ir faktā, ka Vilnis dzīvo ezera krastā un iztēloties, ka kaut kas varētu tomēr skatu aizsegt, varētu būt sarežģīti. Arī Madara, vaicāta par summu, kuru būtu gatava maksāt par skata uz R tālo horizontu saglabāšanu, nenosauc konkrētu summu, sakot, ka neiebilstu arī, ja to nākotnē aizsegtu mežs. Madara, Vilnis un Gundars sev tīkamākajā vizuālajā ainavā aktīvi darbojas, ne tikai pasīvi to vēro.

Lielbritānijas pilsonis Deivids kā vienu no iemesliem, kāpēc iegādājies zemi un uzcēlis māju Cēsu novadā, nosaucis tā atrašanos GNP teritorijā – patīkot apzināties, ka dzīvo aizsargājamā dabas teritorijā. Arī Viktors pozitīvi vērtē īpašuma atrašanos GNP, tā kā tas nodrošinot noteiktus vides kvalitātes standartus. Turpretī Einārs Īpašuma atrašanos GNP teritorijā vērtē kritiski, tā kā līdz ar to tūrisma biznesā vairāk laika jāvelta dažādu formalitāšu kārtošanai. A. Peterson (2006) teiktais, ka „brīvā laika lauksaimniekiem apsaimniekojot arvien lielākas zemes platības lauku ainavā, dabas aizsardzība gan tieši, gan netieši būs ieguvēja”, ir līdzīgs Eināra uzskatam, ka „*jo vairāk bagātu un inteligentu pilsētnieku dzīvo laukos, jo sakoptāka ainava, labāks vides stāvoklis, aizsargātāka daba*”.

3.4. Tiesību aktu, atbalsta maksājumu ietekme uz zemes īpašumiem

Pieci no astoņiem pētītajiem zemes īpašumiem atrodas ārpus GNP – *Natura 2000* teritorijas –, līdz ar to par apmežošanu attiecīgo zemju īpašnieki varēja pieteikties un saņemt ES un valsts finansējumu par neizmantojām LIZ apmežošanu, ko arī paveikuši. Taču GNP teritorijā esošo jaunaudzju īpašnieki nav atbalstīti saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 1182, kas paredz, ka „atbalstu par šo noteikumu 6. punktā minētās aktivitātes īstenošanu *NATURA 2000* teritorijās un citās īpaši aizsargājamās dabas teritorijās piešķir, ņemot vērā nosacījumus, kas noteikti normatīvajos aktos par īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējo vai individuālo aizsardzību un izmantošanu”, taču GNP individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumos par apmežošanu nosacījumu nav (Saeima 2009). Savukārt plantāciju mežu neieaudzē īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, izņemot nacionālā parka neitrālo zonu un biosfēras rezervāta neitrālo zonu (MK noteikumi Nr. 108 – Meža ieaudzēšanas un plantāciju mežu noteikumu 9.pants). Līdz ar to Viktora iecere transformēt apmežojušos LIZ par plantāciju mežu un „*nocirst tad, kad vajadzēs*” nevar tikt realizēta. Turklāt uz dabas liegumā esošo jaunaudzju attiecas arī GNP individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi (LRMK 2001), kas nosaka, ka: galvenajā cirtē privātajos mežos **dabas lieguma zonā** un visos mežos kultūrvēsturiskajā zonā kokus cērt pakāpeniski, ievērojot šādus papildu nosacījumus:

24.1. vienā paņēmienu cismā atļauts nocirst ne vairāk kā 25 procentus no mežaudzis koku krājas;

24.2. katru nākamā cirtes paņēmienu tai pašā cismā atļauts uzsākt ne agrāk kā 10 gadus pēc iepriekšējā;

24.3. pēc pēdējā cirtes paņēmienu saglabā vismaz 25 dzīvotspējīgus vecākos un lielākos kokus katrā cirtes hektārā.

Attiecībā uz mežiem kopējie izdevumi par ilgtermiņa ilgtspējīgiem pakalpojumiem pēdējos gados ir strauji pieauguši – maksājumi par saimnieciskās darbības ierobežojumiem privātajos mežos no 2006. gada līdz 2010. gadam ir palielinājušies vairāk kā septiņas reizes, 2010. gadā sasniedzot Ls 2 273 996 (LRZM 2010).

Saistībā ar izmaiņām Ministru kabineta noteikumos Nr. 1182 „Valsts un ES atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma “Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana” īstenošanai” (LRMK 2009d), lai saņemtu atbalsta maksājumus, pirms apmežošanas lauksaimniecībā neizmantojamo zemi vairs nav

jāpārtransformē par meža zemi, līdz ar to zemes īpašniekiem atkrīt laika un resursu ietilpīgā transformācijas atļaujas kārtošana. Tomēr intervētie apmežošanas veicēji atbalstu saņēmuši pirms minēto noteikumu izmaiņu stāšanās spēkā, līdz ar to, vērtējot formalitāšu kārtošanas procesu saistībā ar apmežošanu, vairāki respondenti izteikuši negatīvu vērtējumu.

Tā kā galvenie jaunaudžu izveidošanas iemesli galvenokārt bijuši saistīti ar nepietiekoši kvalitatīviem LIZ platību raksturlielumiem, kā dēļ platības nav apsaimniekotas, finansējuma piešķiršana to apmežošanai izpilda LIAS (2010) teikto, ka „jāsniedz atbalsts mazvērtīgu neizmantoto lauksaimniecības zemju apmežošanai”. No bioloģiskās daudzveidības viedokļa pozitīvi vērtējams, ka atbalsta piešķiršanas nosacījumos (LRMK 2009c) par 5% (no 80 uz 75%) samazināts pieļaujamais vienas koku sugas īpatsvars apmežojamās platībās, kas lielākas par 3 ha (30. punkts).

Veiktos grozījums likumā „Par nekustamā īpašuma nodokli”, kā rezultātā par neapstrādātu LIZ NĪN ir 3 % no īpašuma kadastrālās vērtības (Saeima, 2010a), jaunaudžu īpašnieki lielākoties atbalsta. Lai vēl vairāk palielinātu neizmantoto LIZ apsaimniekošanu, gan plašo zemju īpašniece Madara, gan mežzinis G. Ozoliņš, kurš uzskata, ka visas ar zemes apsaimniekošanu saistītās darbības varot regulēt ar nodokļiem, iesaka vēl vairāk palielināt NĪN par neizmantotajām LIZ.

Gan lielākā daļa zemes īpašnieku, gan teritorijas plānotāja un LAD speciālists pozitīvi vērtē ES un valsts piešķirtos atbalsta vienoto platības maksājumus par LIZ uzturēšanu labā lauksaimnieciskā stāvoklī. D. Saktiņa (2006a), analizējot datus par atbalsta maksājumiem, norāda, ka pārsvarā LIZ tiek apsaimniekota, lai saņemtu atbalsta maksājumus par zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības stāvoklī un zemes apsaimniekotāji ir motivēti to darīt saskaņā ar atbalsta piešķiršanas nosacījumiem. „Tas zināmā mērā pasargā LIZ no aizaugšanas procesiem, bet neveicina zemes izmantošanu ražošanai,” raksta D. Saktiņa (2006a, 7. lpp.). Gan zemes īpašnieks, uzņēmējs Einārs, gan teritorijas plānotāja D. Trapenciēre arī uzskata, ka atbalsta maksājumi par LIZ uzturēšanu neveicina pilnvērtīgu zemes izmantošanu. Neviennozīmīgu vērtējumu izteikusi arī lauksaimniecības (lopkopības) uzņēmuma Cēsu novadā vadītāja, kura vēlas apsaimniekot lielākas LIZ platības tās īrējot no apkārtējiem neražojošajiem zemju īpašniekiem, taču viņi paši ir ieinteresēti apsaimniekot LIZ un saņemt par to atbalsta maksājumus. Līdz ar to maksājumi par to GNP teritorijā esošo lauksaimniecības zemju saglabāšanu, kurās nenotiek aktīva saimnieciskā darbība, kā rezultātā to uzturēšana būtu ekonomiski pamatota, varētu tikt dēvēti par maksājumiem par to, ka agrāko laiku cilvēki ir „pieradinājuši” atklāto ainavu sugas pie atklātām ainavām, kas bez cilvēka

klātbūtnes lielākoties būtu mežu teritorijas, un par to, ka agrāko laiku cilvēki ir „pieradinājuši” pēctečus pie atklātām ainavām, rosinot tos uzskatīt atklātas ainavas par vizuāli pievilcīgām. Savā ziņā šie maksājumi pat var mazināt uzņēmējdarbības aktivitāti, tā kā noteikti ienākumi maksājumu par LIZ uzturēšanu ir garantēti. Īpašniekiem neizīrējot platības lauksaimniecības uzņēmumiem, pastāv risks, ka zemes trūkuma dēļ tie nevar attīstīties, kā rezultātā var mazināties konkurētspēja, līdz ar to arī mazināties apsaimniekotās platības, pazemināties ienākuma nodokļa maksājumi pašvaldības budžetā. D. Saktiņa (2006b, 10. lpp.) ierosinājusi veikt labojumus atbalsta maksājumu administrēšanā:

„Reģionu plānojumos noteiktajām prioritātēm ir jābūt par pamatu platībmaksājumus izmaksāšanai, nodrošinot īpašu labvēlību konkrētam atbalsta pasākumam atbilstoši reģiona teritorijas plānojumam. Lauksaimniecības atbalsta politikai ir jāņem vērā reģionālā specifika, tāpēc lemjot par finansējuma sadali, ir jābalstās uz reģiona izvirzītajām prioritātēm konkrētajās teritorijās.”

Tomēr kopš 2006. gada, kad D. Saktiņas pētījums ir publicēts, reģioniem nav piešķirtas tiesības ietekmēt atbalsta maksājumus. Izmaiņas atbalsta maksājumu piešķiršanas nosacījumos notiek nacionālajā līmenī. Lopkopības uzņēmuma vadītāja pozitīvi vērtē MK noteikumus Nr. 172, kas nosaka, ka no 2011. gada maksājumus par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas (iepriekš šīs teritorijas dēvētas par mazāk labvēlīgajiem apvidiem – aut. piez.) „par pastāvīgajām pļavām un ganībām vai aramzemē sētiem ilggadīgajiem zālājiem vai nektāraugiem var saņemt atbalsta pretendents – **ganāmpulka īpašnieks**”. Lai gan LIZ īpašnieki, kuri nav „ganāmpulka īpašnieki” joprojām var saņemt vienoto platības maksājumu (provizoriskā likme ir ap 52 LVL/ha – pēc: LRZM, 2011), kopš 2011. gada tie vairs nav tiesīgi saņemt atbalstu par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem. Vaives pagasta teritorija atbilst nelabvēlīgo dabas apstākļu teritoriju 3. kategorijai (visnelabvēlīgākie apstākļi), līdz ar to atbalsta apmērs ir 58 EUR/ha. *Natura 2000* teritorijā neražojošie LIZ īpašnieki var saņemt arī atbalstu par pastāvīgajām pļavām un ganībām (44 EUR/ha) (LRMK, 2010).

Gan par LIZ uzturēšanu, gan par apmežošanu piešķirtie atbalsta maksājumi vairākumā gadījumu ir lielāki kā LIZ (kaut vai ar nabadzīgu augsni) uzturēšanas izdevumi. Tas rada jautājumu, kāpēc LIZ vietā pieļauta vai veikta meža veidošana, ja ekonomiski izdevīgāk būtu bijis uzturēt atklātu ainavu? Atbildes uz šo jautājumu rodamas vairākos apstākļos, kas gandrīz katrā no zemes īpašumiem ir atšķirīgi un lielākoties jau iepriekš darbā izklāstīti. Taču kā papildus arguments vairākos zemes īpašumos varētu būt bijusi arī vēlme gūt papildus

ienākumus, saņemot atbalstu par LIZ apmežošanu. Mežzinis G. Ozoliņš atzīst, ka par 1 ha mistraudzes izveidošanu (visi pieci zemes īpašnieki, kas saņēmuši atbalstu apmežošanai, veidojuši mistraudzes) iespējams nopelnīt aptuveni 400 EUR/ ha. Tomēr tad esot nepieciešams sākotnēji izmantot savus līdzekļus, turklāt, kā izrādījās Saulcerītes gadījumā, ne visa apmežotā platība var tikt atzīta par mežu.

Apmežojamo un neapmežojamo platību plānošanā jāņem vērā ne tikai apmežošanas vizuālā un ekoloģiskā nozīme, bet arī tāda svarīga joma kā ekonomika. Saistībā ar pētītajām vietām interesants piemērs ir 4 ha lielā „Tāļu” jaunaudze, kas izveidota salīdzinoši ar citām apmežotajām platībām labā lauksaimniecības zemju ainavā un ir juridiski atzīta par mežu. Pielietojot MK noteikumus Nr. 806 „Meža zemes transformācijas noteikumi” (2004) minēto formulu valstij radīto zaudējumu aprēķināšanai, transformējot mežu par lauksaimniecības zemi, aprēķināms, ka „Tāļu” jaunaudzes transformēšana par lauksaimniecības zemi tuvāko 10 gadu laikā izmaksātu aptuveni 6 400 latu. Ja īpašnieks būtu jaunaudzi atbilstoši izkopsis un transformējis par plantāciju mežu, tad nociršanas gadījumā esošie noteikumi neparedz zaudējumu atlīdzināšanu. Līdz ar to, veidojot mežaudzes lauksaimniecības zemēs, kas potenciāli varētu tikt izmantotas lauksaimniecībā, jārosina zemes īpašniekus izsvērt zemes apsaimniekošanas plānus ilgtermiņā. Tomēr situācijā, kad zemes izmantošanu ietekmē dažādi procesi, tostarp gan pieprasījums pēc pārtikas pasaules tirgū, gan Eiropas Savienības kopējā lauksaimniecības politika, plānošana ilgtermiņā nav vienkāršs uzdevums. Izmaiņas iepriekšminētajos noteikumos, atceļot zaudējumu atlīdzināšanu valstij, transformējot mežu par lauksaimniecības zemi, var radīt priekšnoteikumus zemes īpašnieku straujai reaģēšanai uz pieprasījuma palielināšanos pēc pārtikas pasaules tirgū, atjaunojot lauksaimniecisko ražošanu apmežoto platību vietā. Tādējādi izskatāms varētu būt izmaiņu veikšanas ierosinājums iepriekšminētajos noteikumos noteikt meža platības, kuras transformēšanas par lauksaimniecības zemi gadījumā zemes īpašniekam nebūtu jāatlīdzina valstij radītie zaudējumi.

LAD speciālists norādījis, ka ES 2007.-2013. gada plānošanas periodā paredzētie līdzekļi LIZ apmežošanai ir apgūti un, ļoti iespējams, nākošajā periodā par LIZ apmežošanu atbalsts vairs izsniegts netiks, tā kā kādreizējā ES problēma ar pārtikas ražošanas pārprodukciju vairs nav aktuāla.

3.5. Valsts ietekme uz ainavas veidošanu caur konsultācijām

Latvijā zemes īpašnieki var saņemt finansiālu atbalstu, lai apmeklētu konsultācijas par vairākiem lauksaimniecības tematiem, taču ne par mežsaimniecību. Kā minēts Ministru kabineta noteikumos Nr.1042 (LRMK, 2008), atbalsta apmērs ir 60% no konsultāciju izmaksām.

Vairāki apmežošanas veicēji ir konsultējušies ar mežzinī Priekuļos, gan lemjot par stādāmajām sugām, gan citos jautājumos, turklāt ieteikumi pārsvarā esot ņemti vērā. L. Madsena (2002) savā pētījumā raksta, ka par spīti tam, ka lielākā daļa lauksaimnieku saņēmuši padomus no meža vai lauksaimniecības konsultantiem meža stādīšanas jautājumos, vairums mežu iestāda tur, kur sākotnēji bija iedomājušies, uzzinot par iespēju saņemt atbalstu apmežošanai. Lielākā daļa maģistra darbā intervēto zemes īpašnieku atzinuši, ka mežu izveidojuši vietā, kas jau daļēji bija dabiski apmežojusies, līdz ar zemes īpašnieks tikai „izpildījis dabas gribu veidot mežu”. Arī Deivids, kura lauku īpašumā daļa zemes ir apmežojusies LIZ, kā vietu meža attīstīšanai izvēlējis jau dabiski apmežojušos platību, tādējādi atbalstot „Dabas mātes izvēli”.

Tomēr meža nozares valsts algotajiem konsultantiem, atrodoties salīdzinoši ciešā saskarē ar meža un bieži vien līdz ar to arī ar LIZ īpašnieku, ir iespēja ne tikai sniegt labu padomu ekonomiski efektīvā zemes izmantošanā, bet arī būt par „tiltu”, kas gan informē, gan izskaidro dažādus valsts attīstības mērķus, saistītus ar zemes ilgtspējīgu izmantošanu. Taču, kā uzsver mežzinis G. Ozoliņš, svarīgi minēt ekonomisko pamatojumu – kāpēc zemes īpašniekam noteiktas darbības ir izdevīgas (piemēram, iznomāt LIZ platības kaimiņa lauksaimniecības uzņēmumam, tādējādi, iespējams, tiktu palielināti ienākuma nodokļa maksājumi pašvaldības budžetā, saglabātas atklātas ainavas, saglabātas vai paplašinātas darbavietas lauksaimniecības uzņēmumā). Lielākā daļa no jaunaudžu īpašniekiem nav iesaistījušies nevalstiskajās organizācijās (NVO), saistītās ar zemes apsaimniekošanu. Tāpēc informācija, ko dažādi valsts dienesti sniedz ar zemes apsaimniekošanu saistītām NVO, vairumam jaunaudžu īpašnieku nav tik operatīvi pieejama kā minēto organizāciju biedriem. Ļoti būtiska informācija, piemēram, par jaunas finansējuma programmas atvēršanu var sasniegt zemes īpašniekus ar masu mediju starpniecību, kas, kā norāda LAD speciālists, mēdzot pārpublicēt auditorijai svarīgu informāciju. Tomēr vairāki zemes īpašnieki dažādu iemeslu dēļ nav zinoši par atsevišķiem tiesību aktiem, kas attiecas uz viņu īpašumu.

3.6. Apmežošanas ietekme uz bioloģisko daudzveidību un vidi

Puse no apmežotajām platībām agrāk bijušas pļavas vai ganības, puse – aramzemes. Ietekme uz augu sugu daudzveidību, apmežojot agrāko aramzemi, varētu būt neitrāla, tā kā vairākus gadus pēc pamešanas bijušajās aramzemēs sastopamas plaši izplatītas sugas. Ietekme uz augu sugu daudzveidību, apmežojot agrāko pļavu vai ganības, varētu būt negatīva (Cousins & Ihse, 1998), tā kā ilgstoši ekstensīvi apsaimniekotās platībās var būt sastopamas retas sugas. Taču, ja apmežotajās pļavās vai ganībās savulaik būtu bijusi liela augu sugu daudzveidība, tostarp aizsargājamie augi, tad zemes īpašnieki varētu būt ieinteresēti platību atzīšanā par bioloģiski vērtīgajiem zālājiem (BVZ), par kuru uzturēšanu pļaujot vai ganot tiek piemērots atbalsts 123 EUR/ ha (LRMK 2010). Tomēr, kā minēts Latvijas Lauku attīstības programmā (2007-2013): „Samazinās to pļavu augu sugu izplatība, kurām nepieciešama pastāvīga noganīšana, īpaši mitrajās un slapjajās pļavās un ganībās, kurās zāles pļaušana ar tehniku nav iespējama un platību nav nepieciešams lietot kā ganības.” Gan Gundars, gan Ilgvars daļu apmežoto platību raksturojuši kā mitras pļavas, līdz ar to tās, iespējams, būtu apsaimniekojamas noganot, nevis pļaujot. Taču, tā kā ne Ilgvars, ne Gundars nenodarbojas ar lopkopību, tad mitro pļavu, kas, ja arī tiktu atzītas par BVZ, apsaimniekošana varētu būt problemātiska.

Latvijas Lauku attīstības programmā 2007. - 2013. gadam (2010) minētais, ka, apmežojot LIZ, „iespējams nodrošināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu veidojot meža ekosistēmu koridorus atklātajās ainavās un atjaunot meža ekosistēmām vēsturiski raksturīgās vērtības vietās kur ir mainīts zemes izmantošanas veids”, nav būtisks attiecībā uz Cēsu novadu, kur meža platības ir vairāk kā puse no novada teritorijas un līdz ar to meži lielākoties ir savstarpēji saistīti. Palielinoties mežu platībām, pļavu, ganību un cita veida atklāto platību savstarpējā sasaiste samazinās. Deivids veic krūmu izciršanu teritorijā, kas ir pirms aptuveni 15 gadiem pamesta aramzeme. Tā kā otrpus mežam 500 līdz 700 m attālumā atrodas divas BVZ platības (LAD Lauku reģistra ģeogrāfiskā informācija (<http://www.karte.lad.gov.lv/>): BVZ lauku bloku nr. ir 58886-34928 un 58892-34969), tad pastāv iespēja, ka, ilgstoši veicot LIZ uzturēšanu pļaujot vai ganot, Deividam piederošajā platībā varētu palielināties augu sugu daudzveidība, tostarp izaugt retie augi.

Lai gan atbalsts par LIZ apmežošanu atklātā ainavā rada izmaiņas, ko daļa no intervētajiem zemes īpašniekiem atzīst par pozitīvām, bioloģijas speciālists J. Priednieks to, kā jau iepriekš minēts, uzskata par vienu no lielākajām dabas aizsardzības problēmām valstī. Latvijas Lauku attīstības programmā 2007. - 2013. gadam (LRZM 2007, 98. lpp.) teiktais, ka

„meža ieaudzēšana lauksaimniecībā neizmantotajā zemē ir racionāla zemes izmantošana un ka mežam ir nozīmīga loma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, globālā oglekļa cikla līdzsvara nodrošināšanā, ūdeņu aizsardzībā, augsnes erozijas, plūdu un citu dabisko apdraudējumu novēršanā”, nesakrīt ar Vidzemes plānošanas reģiona Teritorijas plānojumā (2007-2027) minēto, ka „lauku aizaugšana, mežiem klāto teritoriju platības un īpatsvara palielināšanās mazina bioloģisko daudzveidību un mozaīkveida ainavas pievilcību”. Lauku attīstības programmā rakstītais nesakrīt arī ar bioloģijas eksperta J. Priednieka viedokli – „*mežu platību palielināšanās var apdraudēt mazā ērgļa un citu globāli apdraudēto atklāto ainavu putnu sugu eksistenci*”. Ornitologs arī uzsver, ka atkāto ainavu sarūkšana valstī var novest pie Latvijas saistību neizpildes Biotopu direktīvas un Putnu direktīvas ietvaros, – ja tā nespēs nodrošināt tādas globāli apdraudētas sugas kā mazā ērgļa populācijas saglabāšanos, draud ievērojamas soda naudas. J. Priednieks norāda, ka, neatbalstot apmežošanu, platības, iespējams, kļūtu par mežu tik un tā, taču tas notiktu lēnāk un līdz ar to atklāto platību bioloģisko daudzveidību neietekmētu tik strauji – tas sakrīt ar A. Ruskules un Z. Kasparinskas (2010) pētījuma rezultātiem par apmežošanās procesu neizmantotajās lauksaimniecības zemēs. Bioloģijas speciālists pauž arī uzskatu, ka no bioloģiskās daudzveidības viedokļa nozīmīgas ir pāraugušas mežaudzes, taču saimnieciskajos mežos (kas ir apmežoto platību mērķis) lielākoties sastopamas „parastas”, bieži sastopamas sugas. Turklāt meža platību palielināšanās tādu retu putnu sugu kā melno stārķi, visticamāk, ietekmēs maz, jo šī suga ligzdo tikai vecos, pāraugušos mežos.

Iespējams, ka, palielinoties meža platībām kā meža dzīvnieku dzīvotnēm, pieaugs to radītie bioloģiskie traucējumi LIZ platībās, piemēram, mežacūku saārdīto augsnes velēnu laukums. Gan Deivids, gan Ilgvars interviju laikā negatīvi vērtē mežacūku klātbūtni, tā kā šo dzīvnieku saārdītā augsne palielina LIZ platības pļaušanas laiku un izmaksas (pieaug degvielas patēriņš).

Ūdenstecēm tuvu platību apmežošanas vai apmežošanās ietekmē varētu palielināties bebru skaits un to nodarītie zaudējumi mežsaimniecībai. Apsekojot platību, pārliecinājos par Saulcerītes teikto, ka gar apmežotās platības R malu plūstošās Vilkates upes krastos augošie koki ir bebru apgrauzi, daļa nograuzto koku ir iekrituši par mežu transformētajā platībā, tādējādi traucējot mežaudzes attīstību. G. Brūmelis intervijas laikā norādījis, ka „*bebru populācija nav sasniegusi savu ekoloģisko kapacitāti, t.i., pie tai pieejamajiem resursiem un tāda populācijas lielumu limitējoša faktora kā dabisko ienaidnieku niecīgā skaita, bebru skaits var palielināties un tas, visticamāk, notiks.*” Gan mežzinis G. Ozoliņš, gan bioloģijas speciālists G. Brūmelis atzīst, ka bebru skaita mākslīga regulēšana, dzīvniekus medījot, notiek

nepietiekamos apmēros; arī tādu zaudējumus mežsaimniecībai nesošu pārnadžu kā aļņu un staltbriežu skaits mākslīgi netiek pietiekoši regulēts gan tāpēc, ka zemes īpašnieki paši bieži vien nevēloties ļaut medniekam šaut dzīvniekus viņu zemē, gan arī mednieku nepietiekoši aktīvas rīcības dēļ.

JAUNAUDZES IETEKME UZ VIDĪ

Viktora jaunaudze atrodas starp pļavu, kurā kaimiņiene ir paredzējusi audzēt kādu kultūru biomasas iegūšanai, un dabas liegumā esošo upes ieleju, kurā saimnieciskās darbības ierobežojumu dēļ ar laiku var attīstīties bioloģiski ļoti vērtīgs mežs, tā var pasargāt ieleju no apkārtējās saimnieciskās darbības. „Stāvu pauguru apmežošana var mazināt ūdens erozijas izraisīto augsnes izskalošanos,” raksta Maldavs u.c. (1981). Lai gan Viļņa izveidotā mežaudze izveidota paugurā un uz tā stāvajām nogāzēm, paugura augsne esot ļoti mālaina un pēc Viļņa novērojumiem tā nemaz nevarot izskaloties. Man izsakot viedokli, ka, Madarai veidojot jaunaudzi degradētajā teritorijā, varētu tikt novērsta augsnes izskalošanās, turklāt tā varētu būt kļuvusi vizuāli pievilcīgāka, saimniece piekrīt.

Vairāki zemes īpašnieki par nozīmīgu vides problēmu atzīst invazīvā Sosnovska latvāņa nekontrolēto izplatīšanos. Cēsu novada Z daļā, Ģūģeros, padomju laikā latvāņi sēti kā lopbarības kultūra, no turienes tad arī invazīvais augs plaši izplatījies apkārtnē. Daļai novada zemes īpašnieku regulāri iznīcina latvāņus savā īpašumā, taču citi īpašnieki, kas novadā nedzīvo, nereti neliekas ne zinīs par īpašumā Cēsu novadā notiekošo. Man, izsakot viedokli, ka meža iestādīšana pļavā savā ziņā ir veids, kā cīnīties pret latvāņus izplatīšanos, Gundars piekrīt.

Palielinot meža platību un tā vērtību, tiek veicināta Kioto protokola mērķa sasniegšana attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu (LRZM 2007). Arī Gundars intervijas laikā izsaka viedokli par meža nozīmīgo lomu CO₂ absorbēšanā un O₂ izdalīšanā.

3.7. Mežu plānošana vietējā līmenī

Maģistra darba pētījumā konstatēts, ka trim no astoņiem respondentiem īpašumā ir neizmantota (neapstrādāta) lauksaimniecības zeme. D. Saktiņa (2006a) ir norādījis, ka neapstrādātās LIZ platības valstī ir salīdzinoši lielas (Cēsu novadā 20 %, pēc: LAD 2010). D. Saktiņa (2006a) raksta, ka neizmantoto LIZ platību izmantošana ir atkarīga no turpmākās

atbalsta politikas valstī, kā arī no sabiedrības motivācijas to akceptēt un īstenot. Maģistra darba pētījumā puse no respondentiem pieļauj nākotnē apmežot arī citas LIZ platības, trīs no viņiem to veiktu platībās, kuras tiek apsaimniekotas, taču meža tuvuma dēļ tajās attīstās arī koku un krūmu jaunie dzinumi, bet ceturtais – Viktors – ieinteresēts apmežošanā būtu tad, ja par to tiktu piešķirts atbalsts. Zīmīgi, ka pensionārs Ilgvars, kura pēcteči pastāvīgi tēva mājās nedzīvo, pieļauj veikt apmežošanu, tā kā kļūst aizvien vecāks. No respondentiem, kas nākotnē neplāno veikt apmežošanu, divi atzinuši, ka esošo LIZ platību raksturlielumi ir pietiekoši labi, lai saglabātu pašreizējo izmantošanas veidu.

Eiropas Komisija (2008) ir rosinājusi uzlabot savstarpējo kooperāciju, dialogu un sadarbību gan starp dažādiem plānošanas līmeņiem, gan organizācijām un cilvēkiem, kas ir tieši iesaistīti lauku ainavas attīstības procesā. Kā, atsaucoties uz Dānijas Plānošanas likumu (DME 2007), raksta J. Primdāls (1996), Dānijā tieši vietējās pašvaldības nosaka apmežojamās platības un mīnuss zonas (neapmežojamās platības), vides jutīgās teritorijas un aizsargjoslas, kā arī platības zemju atstāšanai atmatā – vides uzlabošanai. Daudzas pašvaldības iesaistīja lauksaimniekus (ar laikrakstu palīdzību vai informējot lauksaimnieku organizācijas) šo teritoriju robežu noteikšanā (Primdahl 1996).

S. Bells un O. Nikodemus (2000) raksta, ka viens no galvenajiem uzdevumiem ainavu plānošanas principu pielietošanā, risinot apmežošanas problēmas, ir panākt, lai vietas izvēle un apmežojuma mērogi saglabātu vai pastiprinātu ainavas raksturu. Latvijas laukiem ir ļoti raksturīgs ainavu vizuālais efekts, ko rada koku sugu maiņa, tāpēc paugurainās vietās pastāvošo augsnes atšķirību dēļ veidojami jaukti meži – skujkoki stādāmi reljefa izliekumos, bet lapu koki stādāmi ieplakās. Veidojot apmežojumu, nekādā gadījumā nevajadzētu aizsegt skatu no lauku sētas uz ezeru vai upi, kā arī ieteicams apsvērt iespēju saglabāt skatu uz kaimiņu viensētām (Bells un Nikodemus, 2000). Kā rīcība augstvērtīgās Rauņa un Vaives upes ielejas ainavu telpas estētiskās kvalitātes paaugstināšanai tiek nosaukta lauksaimniecības zemju apmežošana saskaņā ar ainavu dizaina plāniem (Nikodemus, 2005; Vaives pagasta padome, 2008), tomēr D. Trapenciēre kritiski vērtē iespēju ar ainavas dizaina plānu palīdzību noteikt neapmežojamās platības, jo zemes īpašnieki tik un tā pierādītu, ka attiecīgajās vietās mežs esot nepieciešams, un piebilst, ka neesot lietas kursā par jēdzienu „ainavu dizaina plāns”. D. Trapenciēre intervijā norādījusi, ka līdz 2011. gada nogalei plānots publiskot Cēsu novada teritorijas plānojuma pirmo redakciju un jau tās izstrādes laikā paredzēts iesaistīt vietējos iedzīvotājus – arī apmežojamo, neapmežojamo un meža teritoriju noteikšanā. Plānotāja uzskata, ka pašvaldībai, kas ir tiesīga lemt par plānoto (atļauto) zemes izmantošanu, būtu jānosaka apmežojamās platības. Tas paveicams, ņemot vērā gan augstāka līmeņa

plānošanas dokumentos minētos principus un mērķus, gan arī dažādu sabiedrības grupu, tostarp zemes īpašnieku, mežsaimniecisko un lauksaimniecisko ražotāju, intereses. Tā kā daļa novada ietilpst GNP teritorijā, tad apmežojamo, neapmežojamo un meža platību noteikšanā jāiesaista arī GNP. K. Nilsson (2001) uzskata, ka telpiskajai plānošanai būtu jānodrošina rīki dažādu viedokļu koordinēšanai, kā arī „arēna”, kur šiem viedokļiem sastapties, ne tik daudz, lai radītu savstarpēju sapratni, bet, lai panāktu pietiekošu vienošanos, lai varētu rīkoties un iecerēto realizēt; plānotāja loma procesā ir gan kā ekspertam, gan koordinatoram un sarunu procesa atvieglotājam, mediatoram. Tomēr jāpārdomā, ka, lai gan visu ieinteresēto pušu iesaistīšanās lauku attīstībā varētu būt laba no sabiedrības līdzdalības viedokļa, tā var kļūt problemātiska (Peterson, 2006). „Cilvēkiem (t.sk. jaunpīnākušajiem īpašniekiem laukos), kas nav lauksaimnieki vairākās paaudzēs, ir mazāka dzīves pieredze vietējā lauku ainavā, taču, no otras puses, viņiem varētu būt skaidrs redzējums par to, kādai lauku ainavai vajadzētu būt,” raksta A. Peterson (2006, 53.lpp.). Jaunaudzes īpašnieks 60 gadus vecais Deivids ir jaunpīnākušais, kurš ar savu aktīvo darbību ir „atdzīvinājis” šķietami „norakstīto” zemes īpašumu ar aizaugušajām LIZ platībām un kādreizējo ēku drupām, atjaunojot LIZ platības, kā arī izkopjot bērzu birzi, kas kopumā apkārtni padara šķietami pievilcīgāku.

4. SECINĀJUMI

1. Par saistīto politiku un normatīvajiem aktiem

1.1. Viena no lielākajām atšķirībām *Natura 2000* teritorijās Latvijā un Dānijā ir meža īpašnieku sastāvs. Dānijā divas trešdaļas mežu *Natura 2000* teritorijās pieder privātipašniekiem, bet Latvijā divas trešdaļas šādu mežu pieder valstij.

1.2. Eiropas Savienības kopējā lauksaimniecības politika un tās īstenotie finansiālie instrumenti ir būtisks ainavu attīstības virzītājspēks: tie ietekmē ainavu attīstību, atbalsta maksājumus saņemošajiem zemes īpašniekiem Cēsu novadā lemjot par tās izmantošanu lauksaimniecībai vai mežsaimniecībai.

1.3. Maģistra darba ietvaros intervētie zemes īpašnieki lielākoties apmežojuši vai ļāvuši apmežoties neizmantojamām lauksaimniecībā izmantojamu zemju platībām – tas sakrīt ar Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā (2010) un Vidzemes reģiona teritorijas plānojumā 2007-2027 (2007) pausto atbalstu minēto platību apmežošanai.

1.4. Vairāku pētīto platību apmežošana Cēsu novadā saskan ar Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojumā 2007-2027 (2007) minētajām rīcībām, piemēram, degradēto teritoriju atjaunošanu un rekultivāciju, lauksaimnieciskās darbības atjaunošanu vai plānveidīgiem apmežošanas pasākumiem, latvāņu apkarošanu, lai sasniegtu vidēja termiņa mērķi „Lauksaimniecībā neizmantoto lauksaimniecības zemju sakārtošana”.

1.5. Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojuma 2007-2027 telpiskās attīstības perspektīvā (2007) Cēsu novada dienvidu daļa attēlota kā lauksaimniecības zemju teritorija. Tai raksturīgais – novadā lielākās vienlaidus lauksaimniecības zemju platības; mazākais lauksaimniecībā neizmantoto zemju īpatsvars; veikta zemju ielabošana (meliorēšana, kalķošana); nav/maz īpaši aizsargājamo dabas teritoriju – neatbilst maģistra darba pētījumā aplūkoto apmežoto teritoriju raksturojumam – nelielas, bieži nemeliorētas un aizaugušas, mežu ieskaudas lauksaimniecības zemes –, tātad, uz tām nebūtu attiecināmas rīcības, kas paredzētas lauksaimniecības zemju teritoriju attīstības mērķu sasniegšanai.

2. Par ainavu vizuālo un ekoloģisko nozīmi

2.1 Lauksaimniecībā izmantojamo zemju apmežošanas gan vizuālā, gan ekoloģiskā nozīme zemes īpašnieku skatījumā ir neviennozīmīgi vērtēta atšķirīgo dzīves pieredžu, vērtību, pašreizējo sociālekonomisko apstākļu dēļ.

2.2 Ainava ir pašvaldības vizuālā, kultūrvēsturiskā un sociālekonomiskā vizītkarte, tūrisma resursi un pagasta iedzīvotāju dzīves vide, tomēr zemes īpašnieku viedoklis par ainavas vizuālo, kulturālo, funkcionālo resursu mūsdienu un nākotnes vīziju atšķiras.

2.3 Zemes īpašnieki ne vienmēr saglabā neapmežotu tādu ainavu, kuru paši atzinuši par sev vizuāli nozīmīgu, vērtīgu.

2.4 Palielinoties meža platībai kā meža dzīvnieku dzīvotnei, var pieaugt to radītie bioloģiskie traucējumi LIZ platībās, piemēram, mežacūku saārdīto augsnes velēnu laukums.

2.5 Raugoties no dabas daudzveidības saglabāšanas aspekta un lauksaimniecības uzņēmēju viedokļa, lauksaimniecībā izmantojamo zemju apmežošana nav vēlams process.

3. Par apmežošanas plānošanas praksi

3.1. Zemes apmežošanas process ne vienmēr vērtējams negatīvi, tomēr tam ir jābūt izvērtētam, lai varētu paredzēt tā radītās vizuālās, ekoloģiskās un ekonomiskās sekas un, ja nepieciešams, savlaicīgi rīkoties un novērst nevēlamu attīstību.

3.2. Apmežojamajā platībā stādāmo koku sugu izvēlē lielākoties tiek īstenoti mežziņa ieteikumi, tomēr nereti apmežošanas veicēji vadās pēc personīgajām vēlmēm.

3.3. Zemes īpašniekiem novecojot, iespējams, ar laiku tiks pārtraukta to lauksaimniecības zemju apsaimniekošana, kas prasa visvairāk darba un tās var pārtapt par meža zemi.

3.4. Maģistra darbā pielietotā intervijas metode sniedz iespēju ne tikai iegūt empīriskos datus, noskaidrojot zemes īpašnieka – ainavas izmaiņu veicēja – viedokli, vērtējumu, nākotnes plānus saistībā ar apmežošanu, un veidot no tiem informāciju bāzi, bet arī, nododot jau izveidotu informāciju respondentiem, kuri intervētāju uzskata par plānošanas speciālistu, ietekmēt ainavas attīstību.

5. IETEIKUMI

1. Sabiedrībā būtu jāveicina izpratne par to, ka ainava ir mainīga, piemēram, mežs, kas sasniedzis noteiktu vecumu, visticamāk, tiks nocirsts.

2. Teritorijas plānošanas procesā plānotājam būtu jāveicina diskusijas veidošanās starp lauksaimniecisko produkciju neražojošajiem LIZ īpašniekiem un lauksaimniecisko produkciju ražojošajiem lauksaimniekiem, piemēram, pirmajiem novada kartē iezīmējot platības, kuras tie pieļauj apmežot, savukārt, otrajiem iezīmējot platības, kuru apsaimniekošanā tie varētu būt ieinteresēti. Līdz ar to varētu rasties savstarpējas vienošanās, kam sekotu abas puses apmierinoša rīcība.

3. Pārmaiņas Cēsu novada lauku ainavā zemes īpašniekiem varētu nešķīst tik ievērojamas, ja tie savlaicīgi būtu informēti par citu zemes īpašnieku zemes apsaimniekošanas plāniem, piemēram, par plāniem cirst mežu, kas lielākajā novada daļā, visticamāk, pēdīgi tiks realizēti, mežaudzēm sasniedzot ciršanas vecumu. Mežizstrādes iespējamo ciršanas periodu dažādās platībās atainojot kartē un padarot to publiski pieejamu, ieinteresētās puses varētu rēķināties ar izmaiņām (piemēram, sarežģījumiem tūrisma biznesā (ja tiek piedāvāta atpūta citu īpašnieku mežā), vai pieņemt citādāku lēmumu, lemjot par dzīvojamās ēkas būvniecību citam piederoša meža tuvumā) vai arī mēģināt rast savstarpēji pieņemamu vienošanos.

4. Zemes īpašniekiem, kļūstot aizvien atšķirīgākiem pēc nodarbošanās, pastāvīgās dzīvesvietas un vērtībām, savstarpējā sazināšanās samazinās, līdz ar to varētu saasināties konflikti, kuru iemesls ir nepietiekama informētība par kaimiņa zemes apsaimniekošanas plāniem. Tā kā daļa zemes īpašnieku pastāvīgi nav sastopami savā lauku privātīpašumā, viņu fiziska klātbūtne teritorijas plānošanas sanāksmēs, kurās paredzēts iesaistīt iedzīvotājus, varētu būt mazāk iespējama. Tāpēc

5. Lai mazinātu konfliktus, saistītus ar zemes izmantošanas mērķi, lauku attīstības politikai jābūt atšķirīgai dažādos plānošanas līmeņos, ļaujot noteikt vēlamās attīstības nodrošināšanai nepieciešamos instrumentus pēc iespējas zemākā plānošanas līmenī.

6. Kā interesanti ainavekoloģiski jautājumi varētu būt insolācijas iespējamā samazināšanās un ugunsbīstamības paaugstināšanās, izveidojot mežu, īpaši skujkoku, ēku tuvumā. Šos jautājumus būtu jāņem vērā, pašvaldības līmenī plānojot apmežojamās teritorijas.

6. PATEICĪBAS

Es vēlos pateikties:

Intervētajiem cilvēkiem, kas veltīja savu laiku, līdz pat 5 stundu garumā sniedzot atbildes uz man interesējošiem jautājumiem, kā arī bieži vien darot mani gudrāku jomās, kas neskar maģistra darbu. Ilggadējie vietējie zemes īpašnieki man pastāstīja arī interesantus notikumus par apkārtnes vēsturi, ko es, kā vietējais iedzīvotājs, iespējams, arī mutvārdu veidā nodošu nākamajām paaudzēm (varbūt kādam citam tādām studentam).

Anitai Zariņai, maģistra darba vadītājai – par ieteikumiem, labojumiem maģistra darbā, īpaši maģistra darba rakstīšanas pēdējās dienās. („Vēsture māca to, ka no tās neko nemācās,” šis teiciens noteikti ir mana devīze, intensīvi rakstot pētnieciskos darbus pēdējā brīža pēdējā brīdī.)

Annemarie Bastrup-Birk – kursa darba un labākās prakses vadītājai Dānijas Mežu, ainavu un plānošanas centrā. Par kartogrāfisko materiālu un zinātniskās literatūras nodrošināšanu, kā arī par padomiem tehnisku sarežģījumu risināšanai kursa darba (tas pārtapa maģistra darbā) izstrādes laikā. Kā arī par labo humora izjūtu, ar kuru dalījās arī ar mani. Par darba piedāvājumu – ceru arī turpmāk palīdzēt asistēt konferencēs.

Pēterim Šķiņķim, Guntai Lukstiņai – telpiskās plānošanas programmas līderiem – gan par padomiem maģistra darba tēmas izvēlē, gan sniegtajām iespējām nokļūt Dānijā.

Dailai Kraktei – mācai, kuras ieguldījums šī darba noformēšanā ir daudzu saldējumu vērts.

Ģimenei – par atbalstu, īpaši tēvam, kurš reiz mani iemācīja vadīt auto un arī tādu neatteica, kad devos veikt intervijas.

Andim Rozentālam – brālēnam, kurš uzņēmās risku kļūt par studiju kredīta galvotāju.

7. IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Amrusch, P. 2007. Valuing scenic views in coastal tourism in Italy. *Teoría y Praxis*. 4, pp. 23-36.

Andersen, E. 2001. The experience of agri-environment schemes in Denmark. Examples of European agri-environment schemes and livestock systems and their influence on Spanish cultural landscapes. Proceedings of a European workshop, Soto del Real, 13-15 July 2000, Wageningen, Alterra, Green World Research. Alterra-rapport 309, pp. 39-46.

Anthon, S., Thorsen B. J., Helles F. 2005. Urban-fringe afforestation projects and taxable hedonic values. *Urban Forestry & Urban Greening*. 3, pp. 79–91.

Antrop, M. 2005. Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*. 70, pp. 21-34.

Arntzen, S. 2002. Cultural Landscape and Approaches to Nature – Ecophilosophical Perspectives. In: *Place and Location, vol. 2*. Virve Sarapik, Kadri Tuur, Mari Laanemets (eds.). Tallin: Eesti Kunstiakademia, pp. 27-50.

Bastrup-Birk, A., Gundersen, P. 2004. Water quality improvements from afforestation in an agricultural catchment in Denmark illustrated with the INCA model. *Hydrology and Earth System Sciences*. 8(4), pp. 764.

Bells, S., Nikodemus, O., 2000. Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam. – Rīga, Valsts meža dienests, LTS International Ltd., 75 lpp.

Berleant, A. 1997. *Living in the Landscape. Toward an Aesthetics of Environment*. Kansas, University Press of Kansas.

Brady, E. 2003. *Aesthetics of the Natural Environment*. Edinburgh, Edinburgh University Press.

CEEweb for Biodiversity. 2009. *Natura 2000* management in Central and Eastern Europe – Challenges, problems and good practices. Background document to the Nature Directors Meeting, 8-9 June 2009, Prague. Workshop „Implementation of the *NATURA 2000* Network by State Forestry Organisations in the EU”. Czech Republic, Židlochovice , 3-5 April 2006.

Cousins, S. A. O., Ihse M. 1998. A methodological study for biotope and landscape mapping based on CIR aerial photographs. *Landscape and Urban Planning*. 41, pp. 183-192.

Danish Forest and Nature Agency 2008 (DFNA 2000). Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998.

Danish Ministry of Environment, Urban and Environmental Planning 2009 (DMEUEP 2009). Forslag til *Natura 2000*-plan 2009-2015. Sepstrup Sande, Vrads Sande, Velling Skov og Palsgård Skov (*Natura 2000* område nr. 53). 2009.

Danish Ministry of the Environment 2010 (DME 2010). Fourth Country Report to the Convention on Biological Diversity.

Det Kongelige Danske Geografiske Selskab (DKDGS). 1976. *Opgivne og tilplantede landbrugsarealer i Jylland*. København.

Drake, L. 1992. The non-market value of the Swedish agricultural landscape. *European Review of Agricultural Economics*. 19, pp. 351-364.

Eggertsson, O., Nygaard, P. H., Skovsgaard, J. P. 2008. History of afforestation in the Nordic countries. *TemaNord*. 562, pp. 15-27.

Gaujas nacionālā parka likums. Pieņemts 2009. gadā. Latvijas Republikas Saeima.

Glaser, B. G., Strauss A. L. 1967. *The Discovery of Grounded Theory*. London, Weidenfield and Nicolson.

Green paper on territorial cohesion-turning territorial diversity into strength. Brussels, 06.10.2008. Communication from the Commission to the Council, the European parliament, the Committee of the Regions and the European Economic and Social Committee. Commission of the European Communities (EC 2008).

Grīne, I., Liepiņš I., Nikodemus O. 2003. Ainavu struktūras dinamika un to ietekmējošie faktori Taurenas pagastā. LU 61. zinātniskā konference. Ģeogrāfija, ģeoloģija, vides zinātne. Referātu tēzes. Rīga, 42.-45. lpp.

Hunziker, M. 1995. The spontaneous reforestation in abandoned agricultural lands: perception and aesthetic assessment by locals and tourists. *Landscape and Urban Planning*. 31, pp. 399-410.

Janesick V. J. 2003. The Dance of Qualitative Research Design: Metaphor, Methodolatry and Meaning. In: *Strategies of Qualitative Inquiry*. Denzin, N. & Lincoln, Y. (eds.). London, Sage, pp. 35-55.

Jönsson, A., Gustavsson, R. 2002. Management Styles and Knowledge Cultures, Past, Present and Future, Related to Multiple-use and Urban Woodlands. *Urban Forestry & Urban Greening*. Pp. 39-47.

Kristensen, L. S., Thenail C., Kristensen S. P. 2004. Landscape changes in agrarian landscape in the 1990s: the interaction between farmers and the farmed landscape. A case study from Jutland, Denmark. *Journal of Environmental management*. 71, pp. 231-244.

Kristensen, S. B. P., Reenberg A., Peña J. J. D. 2009. Exploring local rural landscape changes in Denmark: A human-environmental timeline perspective. *Geografisk Tidsskrift – Danish Journal of Geography* 109(1), pp. 47-67.

Kristensen, S. P. 1999. Agricultural land use and landscape changes in Rostrup, Denmark: processes of intensification and extensification. *Landscape and Urban Planning*. 46, pp. 117-123.

Kristensen, S. P. 2003. Multivariate analysis of landscape changes and farm characteristics in a study area in central Jutland, Denmark. *Ecological Modelling*. 168, pp. 303-318.

Latvijas Republikas Zemkopības ministrija 2002 (LRZM 2002). Lauksaimniecības gada ziņojums par 2001. gadu. 2002.

Latvijas Republikas Zemkopības ministrija 2010 (LRZM 2010). Meža nozares attīstība 1990.-2010.g.

Madsen, L. M. 2001. Location of farm woodlands in Denmark: A quantification of the results of the scheme for field afforestation in Ribe and Vejle counties. *Danish Journal of Geography*. 101, pp. 87-99.

Madsen, L. M. 2002. The Danish afforestation programme and spatial planning: new challenges. *Landscape and Urban Planning*. 58, pp. 241-254.

Maldavs, Z., Melluma A., Seile A. 1981. *Ģeomorfoloģijas pamati*. Rīga, Zvaigzne.

Mather, A. 2000. Afforestation: Progress, Trends and Policies. University of Aberdeen, Scotland. NEWFOR – New Forests for Europe: Afforestation at the Turn of the Century. Proceedings of the Scientific Symposium. EFI Proceedings, No. 35, pp. 11-19.

McCarthy, S., Matthews A., Riordan B. 2003. Economic determinants of private afforestation in the republic of Ireland. *Land Use Policy*. 20, pp. 51-59.

Miljø og Energi Ministeriet 1998. Statslig udmeldning til regionplanrevision 2000.

Ministry of the Environment of the Republic of Latvia, 2010 (MERL 2010). 4th National Report to the Convention on Biological Diversity. pp. 57

Møller, J. H., Saltzman K., Svensson B. 2005. *Landscape values of rural inhabitants in the Sound region. Forest & Landscape Working Papers no.13-2005*. Danish Centre for Forest Landscape and Planning, KVL.

Mouritsen, A. K. M. 2004. Property Restructuring in Denmark – a Method for Achieving the Objectives of Environmental Protection and Cultural Heritage. *Nordic journal of surveying and real estate research*. 1(1), pp. 44-56.

Natur og Miljøpolitisk redegørelse. 1999. Miljø og Energi Ministeriet.

Nikodemus, O., Bell, S., Grīne I., Liepiņš I. 2005. The impact of economic, social and political factors on the landscape structure of the Vidzeme Uplands in Latvia. *Landscape and Urban Planning*. 70, pp. 57-67.

Nilsson, K. 2001. Dilemmas for Municipal Spatial Planners. Planning for sustainable development, Department of Infrastructure and Community Planning, Research Report, Section for Regional Planning. In: Elgåker H. 2011. Horse Keeping in Peri-Urban Areas Changing Land Use with Possibilities and Conflicts. Doctoral Thesis. Alnarp, Swedish University of Agricultural Sciences. 2011.

O’Leary, T. N., Elands, B. H. M. 2002. Anyone for more forests? Current perspectives and future expectations on afforestation and forest functions across Europe. In: *The changing role of forestry in Europe: perspectives for rural development*. Nature Forest in Society, Wageningen, the Netherlands. Pp. 51-73.

Odgaard, B. V., Rasmussen P. 2000. Origin and temporal development of macro-scale vegetation patterns in the cultural landscape of Denmark. *Journal of Ecology*. 88(5), pp. 733–748.

Oreszczyn, S., Lane A. 2000. The meaning of hedgerows in the English landscape: Different stakeholder perspectives and the implications for future hedge management. *Journal of Environmental Management*. 60, pp. 101-118.

Palang, H., Helmfrid, S., Antrop M., Alumäe H. 2005. Rural Landscape: Past Processes and Future Strategies. *Landscape and Urban Planning*. 70, pp. 3-8.

Planning Act. Consolidated Act No. 813 of 21 June 2007. 2007. The Danish Ministry of the Environment (DME 2007).

Præstholt S., Jensen F.S., Hasler B., Damgaard C., Erichsen E. 2002. Forest and afforestation in the neighbourhood; attractiveness and value of local areas in Denmark. In: *The changing role of forestry in Europe: perspectives for rural development*. Forest and Nature Conservation Policy Group, Wageningen University, the Netherlands, pp. 103-117.

Præstholt, S., Reenberg A., Kristensen S.P. 2006. Afforestation of European landscapes: How do different farmer types respond to EU agri-environmental schemes? *GeoJournal*. 67, pp. 71-84.

Primdahl, J. 1996. The European Environment and CAP Reform Policies and Prospects for Conservation. Response of member states: Denmark. pp. 45-69.

Primdahl, J. 1999. Agricultural landscapes as places of production and for living in owner’s versus producer’s decision making and the implications for planning. *Landscape and Urban Planning*. 46, pp. 143-150.

Primdahl, J. 2008. European Approaches to Achieving Sustainable Land Management – a paper for the Environmental Defence Society’s conference „Conflict in Paradise: the Transformation of Rural New Zealand”.

Primdahl, J., Busck A. G., Kristensen L. S. 2004. The New Dimensions of the European Landscapes. Landscape management decisions and public-policy interventions. *UR Frontis Series*. 4, pp. 103-120.

Ruskule, A., Kasparinska, Z. 2010. Apmežošanās process neizmantotās lauksaimniecības zemēs. *Latvijas Universitātes Raksti*. 752. sējums: Zemes un vides zinātnes. 133.-142. lpp.

Saktiņa, D. 2006a. Lauksaimniecības zemju ilgtspējīgas izmantošanas attīstības teritoriālo aspektu izvērtējums un rekomendāciju izstrāde zemes izmantošanas politikai. Noslēguma atskaites kopsavilkums. Rīga, 11. lpp.

Saktiņa D., 2006b. Teritoriālie aspekti un rekomendāciju izstrāde diferencētas lauku atbalsta politikas ieviešana Latvijas ekonomiski atpalikušās lauku teritorijas attīstīšanas stimulēšanai. Noslēguma atskaites kopsavilkums. Rīga, 13 lpp.

Soini, K. 2004. Between Insiderness and Outsiderness – Studying Locals' Perceptions of Landscape. In: *European Rural Landscapes: Persistence and Change in a Globalising Environment*. Palang, H., Sooväli, H., Antrop, M. & Setten, G. (eds.). Pp. 83-98.

Tvedt, T. 2001. *Skovrejsning i kommunerne – spørgeskemaundersøgelse*. Hørsholm, Danish Forest and Landscape Research Institute.

Wang, S., Wilson, B. 2007. Pluralism in the economics of sustainable forest management. *Forest Policy and Economics*. 9, pp. 743–750.

Kartogrāfiskie materiāli

Augstvērtīgās ainavas, 2008. *Augstvērtīgās ainavas*. Ilze Dragone. Pieejama: Vaives pagasta teritorijas plānojums 2008. – 2020. gadam, http://cesis.lv/faili/8.gnp_zonas.pdf

GIS Latvija 9.2. *Datu bāze GIS Latvija 9.2*". SIA „Envirotech”. Pieejama: http://www.envirotech.lv/index.php?f_id=81&opt=P

GNP zonas, 2008. *GNP funkcionālās zonas un īpašā teritorijas izmantošana*. Ilze Dragone. Pieejama: Vaives pagasta teritorijas plānojums 2008. - 2020. gadam, http://cesis.lv/faili/8.gnp_zonas.pdf

Lauku bloku ortofoto karte. *Lauku atbalsta dienesta Lauku reģistra ģeogrāfiskā informācija*. Pieejams: <http://www.karte.lad.gov.lv/>

ORTOFOTO 3. *LĢIA Latvijas 3. etapa ortofoto karšu mozaīka*. LU ĢZZF WMS. Skatīts 05.05.2011. Pieejams: <http://kartes.geo.lu.lv>

Padomju topo karte. *Padomju topogrāfiskā karte*. ĢISnet.lv. Pieejama: <http://www.gisnet.lv/topo/>

TOPO 50K Satelītkarte. *VZD Satelītkaršu mozaīka*. LU ĢZZF WMS. Skatīts 22.04.2011. Pieejams: <http://kartes.geo.lu.lv>

Apmežotās platības. *LAD izsniegtie kartogrāfiskie dati par apmežotajām teritorijām Vaives pagastā, par kurām izsniegti atbalsta maksājumi par apmežošanu.*

ELEKTRONISKIE RESURSI

Centrālās statistikas pārvalde 2011 (CSB 2011b). Latvijas meža zeme gada beigās 2008.-2013. gads. Sk. 07.01.2011. Pieejams <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/lauks/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Me%C5%BEsaimniec%C4%ABba/Me%C5%BEsaimniec%C4%ABba.asp>

Cēsu novada pašvaldība 2010. Cēsu novads faktos. Sk. 03.01.2011. Pieejams <http://www.cesis.lv/?p=12>

Latvijas Republikas Zemkopības ministrija 2011 (LRZM 2011). Tiešo maksājumu veidi, saņemšanas nosacījumi un provizoriskās likmes 2011.gadā. Sk. 11.01.2011. Pieejams http://www.zm.gov.lv/doc_upl/TM_PVTM_2011gada_nosacijumi_provizoriskas_likmes.pdf

Latvijas Vēstnesis 2011 (LV 2011). Ražojošiem Igaunijas lauksaimniekiem priekšroka valsts zemes pirkšanā. Sk. 02.02.2011. Pieejams <http://lv.lv/?menu=doc&id=224218>

Lauku atbalsta dienests 2010 (LAD 2010). Lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsekošanas rezultāti novadu un platību grupu griezumā. Sk. 04.02.2011. Pieejams <http://www.lad.gov.lv/lv/citi-pakalpojumi/lauksaimnieciba-izmantojamas-zemes-apsekosana/>

LR Centrālā statistikas pārvalde 2011 (CSB 2011a). Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība. Sk. 24.02.2011. Pieejams <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/lauksaimnieciba-galvenie-raditaji-30325.html>

Meža īpašnieku biedrība 2009 (MĪB 2009). Privātie meža īpašnieki Latvijā. Kooperācija Eiropā. Sk. 09.02.2011. Pieejams www.zm.gov.lv/doc_upl/Privatie_meza_ipasnieki.pdf

Švābe, A. 1927. Latviešu konversācijas vārdnīca. 1.sēj. Izdevējs. Sk. 04.01.2011. Pieejams <http://www.historia.lv/alfabets/T/ta/talava/raksti/shvabe001.htm#011>

Valsts zemes dienests 2011 (VZD 2011). Latvijas Republikas administratīvo teritoriju un teritoriālo vienību zemes pārskats uz 2011. gada 1. janvāri. Sk. 04.01.2011. Pieejams <http://www.vzd.gov.lv/sakums/publikacijas-un-statistika/citas-publikacijas/?id=493>

Normatīvie akti

Action Plan for Biodiversity and Nature Conservation in Denmark 2004-2009. 2004. The Danish Government.

Attīstības plānošanas sistēmas likums. 2008. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2008).

Bioloģiskās daudzveidības nacionālā programma. 2000. Latvijas Republikas Vides ministrija (LRVM 2000).

Cēsu pilsētas attīstības programma (2008-2014). 2008. Cēsu pilsētas dome.

Cēsu pilsētas un Vaives pagasta apvienošanās projekts. 2009. Cēsu pilsētas dome.

Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds. 2009. The European Parliament and the Council of the European Union.

Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. 1992. European Economic Community (EEC 1992a).

Council Regulation No 1698/ of 20 September 2005 "On support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)". 2005. The Council of the European Union (EC 2005).

Council Regulation No 2080/92 of 30 June 1992 instituting a Community aid scheme for forestry measures in agriculture. 1992. European Economic Community (EEC 1992b).

Estonian Rural Development Strategy 2007–2013. 2006. Ministry of Agriculture of the Republic of Estonia (MARE 2006).

Evaluering af den gennemførte skovrejsning 1989-1998. 2000. Danish Forest and Nature Agency (DFNA 2000).

Finland's National Forest Programme 2010. Publications 2/1999, pp. 40. 1999. The Finnish Ministry of Agriculture and Forestry (FMAF 1999).

Finland's Rural Development Strategy for 2007 – 2013. National strategy plan pursuant to Council Regulation (EC) No 1698/2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). Pp. 44. 2009. The Finnish Ministry of Agriculture and Forestry (FMAF 2009).

Fizisko personu datu aizsardzības likums. Pieņemts 2000. gadā. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2000).

Fourth Country Report to the Convention on Biological Diversity. 2010. Danish Ministry of the Environment (DME 2010).

Gaujas nacionālā parka likums. Pieņemts 2009. gadā. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2009).

Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma nodokli”. Pieņemti 2010. gadā. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2010a).

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. 2010. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2010b).

Latvijas lauku attīstības programma 2007.-2013. gads. 7. redakcija. 459 lpp. 2010. Latvijas Republikas Zemkopības Ministrija (LRZM 2007).

Latvijas meža politika. 1998. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija (LRZM 1998).

Latvijā Bioloģiskās daudzveidības nacionālā programma. Prot. Nr.23 22.§. 2000. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2000).

Likums "Par Eiropas ainavu konvenciju". 2007. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2007).

Meža likums. 2000. Latvijas Republikas Saeima (Saeima 2000).

National Environmental Policy Plan 2004-2008. 2004. The Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia (CMRL 2004).

Noteikumi Nr. 352 „Gaujas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi”. 2001. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2001).

Noteikumi Nr. 1182 „Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma “Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana” īstenošanai”. 2009. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2009d).

Noteikumi Nr. 295 „Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības lauku attīstības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides un lauku ainavas uzlabošanai”. 2010. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2010).

Noteikumi Nr. 564. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007 - 2013. 2006. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2006b).

Noteikumi nr. 76 „Kārtība, kādā ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek zemi, kuru aizņem atjaunotās vai ieaudzētās mežaudzes”. 2003. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2003).

Noteikumi Nr.1182. Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma „Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana” īstenošanai. 2009. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2009a).

Noteikumi par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām. Noteikumi Nr.142. 2006. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2006a).

Rīkojums Nr. 479 „Par aktualizēto Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plānu 2007.-2013.gadam”. 2009. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2009c).

Rural development policy 2007-2013. European Commission 2007 (EC 2007).

Rural Development Programme for Lithuania 2007 – 2013. Pp. 409. 2007. The Ministry of Agriculture the Republic of Lithuania (MARL 2007).

The Danish national forest programme in an international perspective. 2002. Division of Forest Policy of the Danish Forest and Nature Agency. The Danish Ministry of Environment (DME 2002).

The Forest Act. Act. no. 453. 2004. Folketing of Kingdom of Denmark (Dānijas Meža likums 2004).

The Planning Act in Denmark. Consolidated Act No. 813 of 21 June 2007. Folketing of Kingdom of Denmark (FKD 2007).

Vaives pagasta teritorijas plānojums 2008. – 2020. gadam. I sējums. Paskaidrojuma raksts, 144. lpp. 2008. Vaives pagasta padome.

Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtība pasākuma „Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojuma izmantošana” aktivitātē „Lauksaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana”. Noteikumi Nr.1042. 2009. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2009b).

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2007-2027. Telpiskās attīstības perspektīva. 2007. Vidzemes attīstības aģentūra (VAA 2007).

Zemes politikas pamatnostādnes 2008. - 2014. gadam. (Informatīvā daļa). 2008. Latvijas Republikas Ministru kabinets (LRMK 2008).

Nepublicētie materiāli

Anthon, S., Garcia S., Stenger A. 2006. *Incentive Contracts for Natura 2000 Implementation: A Mixed Model of Adverse Selection and Moral Hazard*. Unité Mixte de Recherche ENGREF/INRA.

Gaigals, M., Šica L. 2006. Implementation of the *Natura 2000* by Latvia's State Forests.

Penēze, Z. 2009. Latvijas lauku ainavas izmaiņas 20. un 21. gadsimtā: cēloņi, procesi un tendences. Promocijas darbs.

Peterson, A. 2006. Farms between Past and Future. Local perspectives for farm planning, design and the new production of landscape values. Acta Universitatis Agriculturae Sueciae. Doctoral Thesis.

Brūmelis, G., ekoloģijas speciālists, Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Botānikas un ekoloģijas katedras vadītājs, Dr. biol. prof. Intervija, 05.05.2011.

Deivids, saimnieks. Intervija, 29.04.2011.

Einārs, saimnieks. Intervija, 30.04.2011.

Gundars, saimnieks. Intervija, 28.04.2011.

Ilgvars, saimnieks. Intervija, 29.04.2011.

Kuklis, J., lauksaimniecības speciālists, Lauku atbalsta dienesta Centrālā aparāta Lauksaimniecības un lauku attīstības departamenta Lauksaimniecības un mežsaimniecības daļas vecākais referents. Intervija, 02.05.2011.

Madara, saimniece. Intervija, 27.04.2011.

Ozoliņš, G., mežzinis, Ziemeļvidzemes virsmežniecības Priekuļu mežniecības mežzinis. Intervija, 24.05.2011.

Priednieks, J., ornitologs, Dr. biol., LU asoc. profesors. Intervija, 05.05.2011.

Saulcerīte, saimniece. Intervija, 27.04.2011.

Trapenciēre, D., teritorijas plānotāja, Cēsu novada domes Attīstības plānošanas nodaļas vadītāja. Intervija, 23.05.2011.

Viktors, saimnieks. Intervija, 28.04.2011.

Vilnis, saimnieks. Intervija, 27.04.2011.

Zaļaiskalna V., lopkopības uzņēmuma vadītāja. Telefonintervija, 02.05.2011.

PIELIKUMI

1. pielikums
Intervijas jautājumi saimniekiem
 Appendix 1
The questions asked to landlords

1	Vecums
2	Cik liela zemes platība Jums pieder? Kopā.....ha meži ..... ha zālāji .....ha
M	PAR APMEŽOTO PLATĪBU
M 1	Kādi ir galvenie apmežošanas (zemes atstāšanas dabiskai apmežošanai) iemesli?
M 2	Kas tika apmežots – pļava, ganības, aramzeme, vai cita platība?
M 3	Kāda ir augsne (tās auglīgums, viegla vai smaga augsne, blīva vai irdena) un, ja zināms, kāds ir tās novērtējums ballēs?
M 4	Sugu izvēle – kāpēc šī/ šīs?
M 5	Vai sakarā ar apmežošanu griezāties pēc padoma pie mežkopja vai kāda cita speciālista?
M 6	Vietas izvēle – kas noteica to, kur ļaut attīstīties/ stādīt mežu? (blakus esošam mežam, neauglīga augsne, lai uzlabotu skatu, lai aizsegtu skatu)
N	NĀKOTNES PLĀNI
N 1	Vai plānojat vēl apmežot (vai ļaut apmežoties dabiski) – ja tā, tad kāpēc (kas ietekmēja izvēli tam par labu)? Ja nē, kāpēc nē?
N 2	Vai esat attīrījis lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kas bija aizaugusi ar krūmiem? Ja tā, tad kāpēc (kāpēc neļāvāt izveidoties mežam?)
V	VIETAS ESTĒTISKAIS UN NOZĪMĪGUMA VĒRTĒJUMS
V 1	Kā Jūs izjūtat to, ka dzīvojat <i>Natura 2000</i> teritorijā? Vai Jums patīk dzīvot <i>Natura 2000</i> teritorijā (lepojaties, vai tieši pretēji – izsakāt neapmierinātību, piemēram, sazinoties ar cilvēkiem, kas nav no šīs puses)?
V 2	Kas Jums ir trīs svarīgākās vietas apkārtnē? arī var būt vizuāli nozīmīgas vai dziļi personiski (kāds dižozols, dižpriede, kāds kalns, mežs, ezera līcis, kāds akmens utt.)?
V 3	Aprakstiet (vai parādiet) skatu, kas Jums patīk visvairāk! Aprakstiet meža vietu tajā – tam jābūt tālu vai tuvu, tam jābūt kalnā vai lejā?

S	SOCIĀLĀS AKTIVITĀTES SAISTĪBĀ AR ZEMES APSAIMNIEKOŠANU
S 1	Pastāstiet par zemes apsaimniekošanas konsultācijām, semināriem – ja piedalāties! Kas šķiet noderīgs, kā iegūtās zināšanas pielietojat praksē. (LAD, VMD u.c. semināri.)
S 2	Pastāstiet par mežsaimnieku, lauksaimnieku organizācijām (asociācijām, biedrībām) – vai iesaistāties? Ja esat biedrs, kāpēc, ja nē, kāpēc; vai uzskatāt tās par būtisku informācijas avotu?
L	LIKUMDOŠANA
L 1	Kā Jūs vērtējat zemes lietojuma maiņas procesu – vai tas ir sarežģīts, saprotams?
L 2	Kas Jums palīdzēja apmežošanas procesā, kas kavēja?
L 3	Kā vērtējat lauku atbalsta programmu – subsīdiju piešķiršanu par zālāju uzturēšanu?
L 4	Kā vērtējat izmaiņas noteikumos par nekustamā īpašuma nodokli (dubulta likme par neapsaimniekotu LIZ)?
L 5	Vispārīgi – kādi likumi noteikumi palīdz saimniekot, kādi traucē?
B	BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN EKOLOĢISKĀS SITUĀCIJAS IZMAIŅAS
B 1	Kā vērtējat sugu daudzveidību apkārtnē? (Griežu skaits, stārķu skaits, reto augu skaits.)
B 2	Kāda varētu būt jaunās meža platības ietekme uz vidi – vai gadījumā netiek labāk nostiprināta nogāze, vai neveidojas aizsargjosla vecam, aizsargājamam mežam, vai kā citādi uzlabots vides stāvoklis?
F	IENĀKUMI
F 1	Vai ienākumi no zemes apsaimniekošanas (ja ir) ir: vienīgie ienākumi; būtisks ienākumu avots; nav būtisks ienākumu avots?
F 2	Ja gūstat ienākumus no zemes apsaimniekošanas, tad – no kā? (Graudkopība, lopkopība, mežkopība utt.)
F 3	Vai Jūs saņemat subsīdijas par zemes apmežošanu un, ja tā, tad cik lielā mērā tas ietekmēja Jūsu lēmumu <u>apmežot zemi</u> ?
F 6	Cik Jūs būtu gatavs maksāt, lai skats no Jūsu „mājas loga” paliktu nemainīgs – ja vispār būtu ar mieru par to maksāt? <ul style="list-style-type: none"> • necik, • līdz 5 LVL/ gadā, • 5,01-20 LVL/ gadā, • vairāk kā 20 LVL/ gadā.

INTERVIJA AR SAULCERĪTI

Saimniekam (60 gadus vecs) nopietnas veselības problēmas. 1 h 10 min ilgā intervija (saruna) notiek ar viņa sievu Saulcerīti, kas kopā ar vīru vada bioloģisko saimniecību Rīdzenes ciemata nomalē. Intervijas laikā (darbdienas rīts pēc plkst. 9:00) saimniece uz virtuves plīts karsē piena kannas.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Platība apmežota, jo tā atrodas tālu no mājām – aptuveni 15 km attālumā. Lai gan saimniecības galvenie ienākumi ir no lopkopības, barības sagāde attāļajā pļavā nebūtu ekonomiski izdevīga, turklāt tās augsne ir nabadzīga – „*nav vērts tik tālu dzīties*”, tā Saulcerīte. Jaunas meža platības veidot nevēlas – pie mājām esošo pļavu augsne ir laba, auglīga, un, tā kā saimniecībā ir lopī, tad pļavas plānots saglabāt. Pastāv vēlme pieteikt atbalsta maksājumu saņemšanai arī pārējo platību no apmežotajiem 7,2 ha, kur mežs ieaudzies daļēji. Tomēr pagaidām „*lai stāv, kā stāv – lai mežs saaugas pats*”.

Saimniecība ne tikai veikusi apmežošanu, bet arī nav pieļāvusi citas attīstību. No kaimiņa nomātā zeme savulaik attīrīta no krūmiem. Zemi izmanto par savvaļas govju un zirgu ganībām, tādējādi tā tiek uzturēta labā lauksaimnieciskā kārtībā. Kaimiņš esot ļoti labs, jo zemi iznomājot par brīvu; viņam patīkot, ka pie viņa mājām ganās savvaļas dzīvnieki. Saimniece atzīst, ka ir žēl, ja laba lauksaimniecības zeme aizaug, tomēr „*labāk, ka izveidojas mežs, nevis latvāņu audze*”. Cēsu novadā daudzviet novērojami latvāņi – gan ceļmalās, gan nekoptos laukos. Dažu kilometru attālumā, Ģūģeros, padomju laikā latvāņi sēti kā lopbarības kultūra, no turienes tad arī invazīvais augs plaši izplatījies apkārtnē. Attiecībā uz apmežošanu Saulcerīte piebilst, ka „*topošais mežs ir jākopj, taču pašiem tas ir problemātiski, jo vīram ir nopietnas veselības problēmas*”. Saimnieces vīrs savulaik vēlējies apmežot arī daļu LIZ platības mājās tuvumā, ko Saulcerīte nav atbalstījusi, tā kā tās esot „*labas zemes*”.

2009. gadā iestādīti 4000 bērzi, 2000 egles, ar sējmašīnu sētas arī par brīvu iegūtās egļu sēklas (nav zināms, vai tās ieaugušās). Daļa platības apmežojusies dabiski, sasējoties priedēm (2.4. attēls). Lai gan atbalsta saņemšanai par apmežošanu no ES un valsts (turpmāk – atbalsts par apmežošanu) pieteikta visa meža zemē transformētā platība (7,2 ha), par kritērijiem atbilstošiem atzīti tikai 0,6 ha.

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtnē Saulcerīte min:

1. Daukšu grava (ieleja ar Dāvida avotiem un Dāvida dzirnavām) – 2 km attālumā no mājām.
2. Raunas Staburags un pati Rauna – 15 km.

3. Cēsis (skaista pilsēta) – 14 km.

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, saimniece stāsta par aptuveni 300 m attālu upīti (grāvi) – tās krastos ir lieli akmeņi, upīte tek līkločiem, abos krastos lielu alkšņu audzes, kas līdzīgas mežam, – nozīmīga skata sastāvdaļa.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Saimnieki pēc izglītības nav ne lauksaimnieki, ne mezsaimnieki. Zemi apsaimnieko kopš īpašuma atgūšanas 90.o gadu sākumā, t.i., aptuveni 20 gadus. Tā kā mežizstrāde sniedz papildus ienākumus, savulaik apmeklēti meža apsaimniekošanas kursi. Atbildes uz interesējošajiem mezsaimniecības jautājumiem gūtas arī, sazinoties ar Priekuļu mežniecību, piemēram, kad nepieciešams saņemt ciršanas atļauju vai kārtējot citas formalitātes. Saulcerīte savulaik piedalījies arī seminārā par lauksaimniecību, taču regulāri šādi papildināt zināšanas viņai neesot laika.

Gan izvēloties sugas, gan noskaidrojot citus ar apmežošanu saistītus jautājumus, konsultējušies ar mežzini Valsts meža dienesta Konsultāciju pakalpojumu centrā Priekuļos. Pēc vietas apsekošanas kopā ar speciālistu sastādīts rīcības plāns apmežošanas veikšanai. Izlemjot LIZ platību transformēt par mežu, saimnieki nav prasījuši apkārtējo zemes īpašnieku viedokli, jo apmežotā platība neietekmējot kaimiņus – tā atrodas meža ielokā un tuvumā neesot māju ar skatu uz apmežoto platību.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Raksturojot LIZ transformācijas procesu par meža zemi, saimniece atzīst, ka „*process bija vienkāršs, jo formalitātes spēja nokārtot vīrs, kurš ir mēms un dokumentos pieļauj kļūdas. Iestāžu (Valmieras reģionālās vides pārvaldes, pašvaldības, LAD) darbinieki bija pretimnākoši, palīdzēja, laboja kļūdas.*” Saimniece pozitīvi vērtē ES un valsts piešķirtos atbalsta maksājumus par LIZ uzturēšanu labā lauksaimnieciskā stāvoklī (turpmāk – atbalsts par LIZ uzturēšanu): „*Pateicoties ES naudai meita var studēt augstskolā!*”

NĪN dubultā likme par nekoptajām LIZ platībām saimniecību neskarot, tāpēc nav pievērsusi īpašu vērību izmaiņām likumā „Par nekustamā īpašuma nodokli”. Dēlam gan piederot neapsaimniekoti 2 ha, par kuriem šopavasār pienākusi ziņa, ka jāmaksā dubultā likme. Problēmas sagādā elektroniski iesniedzamo atskaišu sagatavošana LAD, taču saimniecei nav pietiekošu datora lietošanas prasmju, līdz ar to minētais process aizņem daudz laika, nereti nākoties prasīt telefonisku palīdzību meitai.

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzēs ietekme uz vidi

Pēc saimnieces teiktā stārķu skaits ir nemainīgs, taču gan griežu, gan mājas tuvumā mītošo dziedātājputnu skaits ir samazinājies, bet žagatu skaits palielinājies. Tādu reto un aizsargājamo augu kā naktsvijoļu skaits esot nemainīgs. Kā jau minēts, jaunaudze atrodas meža ielokā, kur savulaik bijusi pļava. Gar jaunaudzi plūstošās Vilkates tuvumā bebru radīta uzpludinājuma dēļ daļa mežaudzes ir bojāta.

INTERVIJA AR VILNI

Saruna (40 min) ar saimnieku, kurš, man ierodoties, pārtrauca darbu savā automehāniķa darbnīcā, notiek viņa mājas pagalmā – Mazuma ezera krastā. Saimnieka apmežotā platība ir 4,2 ha, atbalsts par apmežošanu piešķirts par 3,3 ha.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Vilnis nolēmis platību apmežot, tā kā tai nav radis labāku izmantošanas mērķi: „*Kalna nogāzes ir stāvas, augsne smaga, pļaušana vai kādas citas darbības ir apgrūtinātas.*” Turklāt, iestādot mežu, platībai mazāk jāvelta uzmanības: pirmos divus gadus pēc iestādīšanas mežaudze esot jākopj, bet „*pēc tam ir miers, nav vairs jāmeklē, kas nopļaus pļavu. Agrāk pļaut brauca kaimiņiene, bet tad arī jārunā, kad viņa varēs.*” Lauksaimniecība nav iztikas gūšanas veids, līdz ar to zemes apsaimniekošanai nav daudz laika. Apmežošanu neesot veicis, lai daļu no atbalsta maksājumiem ieturētu kā algu, „*atbalsts apmežošanai un kopšanai nosedz izdevumus*”. Vēsturiski apmežotā platība izmantota kā aramzeme.

Jaunaudzē 2/3 iestādītas egles, 1/3 – bērzi. Pēc Viļņa domām „*mežs dabiskā ceļā tur diez vai izveidotos, jo nav īsti no kurienes tam tur sasēties*”. Kopumā apmežošanas procesu valstī Vilnis vērtē pozitīvi, ņemot vērā lielos ciršanas apjomus. Saimnieks neplāno apmežot vēl, jo „*tik, cik bija brīvas zemes, ir apstādīts*”. Nelielā platībā apmežošanās novērsta – „*labāk smuka pļava pie ezera, nevis kārkli*”.

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtnē Vilnis nosauc:

1. Kalns, no kura paveras skats uz ezeru (26 ha liels). To pašu kalnu arī ir apmežojis, taču no kalna ezera virzienā stiepjas elektrolīnija, tā saglabāsies brīva no kokiem un tāpēc skats uz ezeru pavērsies arī nākotnē. Atzīst, ka nākotnē tomēr tik labs skats vairs nebūs. Attālums no mājas: 300 m.
2. Skats no mājas pagalma uz ezeru. Attālums no mājas: 50 m.
3. Ozols ceļmalā – to pirms 10 gadiem iestādījis, mēdz līdz tam aiziet, apkopt applaujot, aizvācot zāli, kā to nesen atkal izdarījis. Attālums no mājas: 50 m.

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, Vilnis min skatu uz ezeru, kas paveras, stāvot uz paugura tā krastā 50 m attālumā no mājas. Meža loma šajā skatā nav būtiska. Ezera krastā izbērtas un izlīdzinātas smiltis, tādējādi izveidojot peldvieta, kur „*no rīta var izskriet no mājas un nopeldēties*”. Jautāts, cik būtu gatavs maksāt par skatu uz ezeru katru gadu, lai tas saglabātos (piemēram, ja kaimiņa zeme būtu starp saimnieka māju un ezeru un kaimiņš gribētu tur stādīt mežu), atzīst, ka nevar to izteikt naudas vērtībā.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Viļņa izglītība neesot saistīta ar zemkopību, nav arī apmeklējis seminārus, kursus saistībā ar īpašuma apsaimniekošanu, kas viņam neesot aktuāli. Zemi apsaimnieko jau 10 gadus. Līdzīgi kā Saulcerīte, arī Vilnis gan sugu izvēlē, gan citos jautājumos konsultējies ar mežzini Valsts meža dienesta Konsultāciju pakalpojumu centrā Priekuļos. Ar kaimiņiem apmežošanas ieceri nepārrunāja, jo apmežotā platība viņus neietekmējot. Kaimiņš pats blakus Viļņa jaunaudzei esot iestādījis mežu 0,3 ha platībā.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Zemes lietojuma veida maiņu Vilnis vērtē kā „izstieptu, sarežģītu; pārāk daudz iestāžu, turklāt kā mīnuss ir arī tas, ka jābrauc uz Valmieru” (ap 45 km). Apmežošanas procesā negatīvi vērtē laikietilpīgumu: gan dokumentu kārtošana (atbalsta maksājumu par apmežošanu saņemšanai), gan mežaudzes stādīšana aizņēmusi daudz laika, turklāt, tā kā 2010. gadā stādus neesot bijis iespējams dabūt, tad to iegāde un stādīšana veikta tikai rudenī – par pusgadu vēlāk kā plānots (nācās veikt izmaiņas apmežošanas projektā).

Pozitīvi Vilnis vērtē atbalsta piešķiršanu par LIZ uzturēšanu: „*Cilvēkiem līdz ar to ir interese kaut ko vairāk darīt, sakopt teritoriju.*” Saimnieks atzīst, ka, ja nebūtu ES naudas, tad mežaudzes stādīšanu, kopšanu neveiktu. Par izmaiņām NĪN apmērā par nekoptām LIZ platībām nav zinājis, tā kā tas viņu neskarot.

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzes ietekme uz vidi

Tā kā Vilnis ne retajām sugām, ne citādi īpašām sugām uzmanību nepievērš, tad izmaiņas kādu sugu skaitā nav novērojis. Saimnieka skatījumā jaunaudzes ietekme uz vidi (dabu) neesot būtiska. Lai gan mežaudze izveidota uz kalna, kam stāvas nogāzes, augsne ir ļoti mālaina, tā nemaz nevarot izskaloties.

INTERVIJA AR MADARU

Saruna (1 h 40 min) notiek ar bioloģiskās saimniecības mājas pagalmā ar saimnieci – Madaru. Vēsturiski bijusi liela saimniecība, tēvs uzcēlis bērniem mājas, to nosaukumi saglabājušies tādi paši, tikai atšķiries epitets – „kalna”, „lejas”, „vidus” u.c. Tā kā saimniecība bijusi liela, tad izsūtīšanas laikā „*no šejienes tie vagoni čīkstēja*”. Intervija notiek darbdienas pēcpusdienā, saimniece ir mājās, jo, pirmkārt, nesen valsts iestādes „optimizācijas” rezultātā zaudējusi darbu, otrkārt, jau pirms vairākiem gadiem pārcēlās no dzīvokļa pilsētā atpakaļ uz dzimtajām mājām. Saimniecībai pieder 89 ha zemes, tostarp 41 ha LIZ, taču, kā vēsta Madara, tad „*zeme ir un tā jākopj, bet ne ar mērķi pelnīt*”.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Daļu apmežotās platības lauksaimniecībā izmantot nevarēja, jo savulaik PSRS laikā Priekuļu Selekcijas un izmēģinājumu stacijas zinātnieki teritorijā veikuši zemi degradējošu eksperimentu: augsnes virskārta daļā [šobrīd apmežotās] platības nostumta, atsedzot augsni, kurā ar laiku sākušas augt sūnas. Pārējā teritorijā augsne vidēji auglīga, pirms apmežošanas izmantota kā pļava.

Apmežoto platību nav bijis nepieciešams izmantot lauksaimniecībā, jo ar to nenodarbojoties. Jautāta, vai nepastāv iespēja lauksaimniecības zemi iznomāt citiem, saka, ka nekādā gadījumā, jo savulaik kaimiņa zirgi izbradājuši piemājas dārzu, nevēloties, ka kas tāds notiktu atkal, ja zemi iznomātu. Turklāt neviens arī neesot izteicis vēlmi zemi nomāt. „*Ja arī kaut kā intensīvāk izmantotu lauksaimniecības zemi, tad tikai paši!*” stingri savu nostāju pauž saimniece un piebilst, ka „*meža apsaimniekošana sniedz lielāku gandarījumu – patīkami*

skatīties, kā mežs aug”. Dažus simtus metrus no mājas esot vairākus hektārus liela, pastāvīgi Rīgā dzīvojošajam un akadēmiskajā vidē strādājošam kaimiņam piederoša pļava, kas pēdējos gados dabiski apmežojusies ar eglēm – „*izskatās skaisti, būs labs mežs*”. Saimniece atzīst, ka patīkams esot arī meža stādīšanas talkas process, kad ģimene, tai skaitā mazbērni, visi, būdami kopā, stādot mežu. Jaunaudzē 2/3 ir iestādītas egles, 1/3 – bērzi. Dažviet dabiski iesējušās priedes.

Mežaudze liela, daudz laika un darba esot jāvelta tās kopšanai, piemēram, pavasarī gandrīz vai no katras iestādītās eglītes bijis jānopurina augsnes gabali, kas pielipuši kociņa galotnei. Daudz laika prasot arī jaunaudžu kopšana izcirtumos. Ik pēc 3 vai 5 gadiem varot pieteikt stādījumu platību ES finansiālā atbalsta saņemšanai. Vairākas reizes intervijas laikā Madara pauž viedokli, ka stādījumu kopšanai esot jāvelta daudz laika, ka vairāk kā 10 ha lielās jaunaudzes kopšana esot grūta un vajagot ņemt palīgus.

Apmežošanās procesu vērtē pozitīvi: „*Koksne vienmēr būs pieprasīta un no meža vienmēr varēs iegūt kādu labumu – ogas, sēnes, kaut vai klūdziņas. Mežu varēs nocirst, kad vajadzēs.*” Koksnes realizācija saimniecībai esot būtisks ienākumu avots, taču no ienākumiem daudz jāiztērē meža atjaunošanai – stādīšanai, kopšanai. Lauksaimniecības zemēs vairāk neesot plānots stādīt mežu, jo tās esot labas kvalitātes. Meliorācijas grāvji aizauguši krūmiem, tie jānocērt, bet grāvju kopšana esot grūts darbs.

Vietas estētiskais vērtējums

Vietas, ko par svarīgākajām apkārtnē nosaukusi Madara, ir:

1. Viduslaiku senkapi, tie ir Valsts kultūrvēsturiskais piemineklis. Atrodas 400 m attālumā no mājas.
2. Aļņupīte – „*maza, maza upīte, bet vienmēr dzīvīga, lai gan vasarās šad tad izžūst*”. Atrodas 1 km attālumā no mājas.
3. Kopumā ainava, kas mājas apkārtnē – „*parks te nav, tomēr mierīga, patīkama ainava ir gan*”.

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, saimniece stāsta, ka ļoti patīkot Līgo vakarā, apejot apkārt savām pļavām, kurās pa ceļam salasa ziedošos augus tējai, un ar ziedu nektāru aplīpušai uzkāpjot paugura virsotnē, raudzīties uz māju, Jāņu ugunsgrūdu. Šajā ainavā meža loma neesot būtiska. „*Mežs ir nozīmīgs rudens pusē, kad var sēņot, ogot (..) būšana mežā dod milzīgu gandarījumu*” stāta saimniece.

Novērtēt naudā apkārtējo ainavu saimniece nevar, jo tā „*nav ļoti gleznaina*”. Ja arī skatu uz tālo horizontu R aizsegs mežs, tad ainava nebūšot sliktāka – „*ja mežs tur aug pats, tad tā ir jābūt, tas ir dabiski (..) atklāto platību pietiek*”. Saimniece piebilst, ka „*ainavu var sacūkot viena gada laikā – nepļaujot pļavas, tās nākamajā gadā būs aizaugušas ar neglītu kūlu*”.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Pēc izglītības Madara neesot ne lauksaimniece, ne mežsaimniece. Tomēr, jau 11 gadus apsaimniekojot dzimtās mājas, saimniece uzskatot par nepieciešamu gūt teorētiskās zināšanas mežkopībā, tāpēc apmeklējot seminārus, ko organizējot Lauku konsultāciju dienests Priekuļos

(aptuveni 17 km attālumā), ja ir laiks. Apmežošanas projektu palīdzējis izstrādāt Valsts meža dienesta Konsultāciju pakalpojumu centra speciālisti – „*mežzinis ieteica, kur, kādas sugas stādāmas, kad, kas darāms; dabā izvietojusi apmežojamās platības atzīmes – mietiņus*”.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Veicot LIZ transformāciju par mežu, esot rēķinājusies, ka process „*prasīs laiku*”. Uzskata, ka process nav sarežģīts, turklāt iestāžu darbinieki esot atsaucīgi. Sarežģīta bija stādu iegūšana. Nezināšanas dēļ iegādājusies pārāk mazus egļu stādus – tie ieauguši zālē, grūtāk kopt. Atzīst, ka labāk būtu samaksājusi vairāk un pirkusi lielākus stādus. Apmežošanas procesā Madara pozitīvi vērtē talkas – „*bez tām meža stādīšanu nebūtu iespējams paveikt!*”

Pozitīvi saimniece vērtē arī atbalstu par LIZ uzturēšanu, kas „*ne tikai nosedz izdevumus, piemēram, par degvielu, bet pāri palikusī nauda ir kā neliela alga*”. Madara zina par izmaiņām likumā par NĪN, taču saimniecību tas neskarot, jo lauksaimniecības zemes esot koptas. Saimniece uzskata, ka šis nodoklis par nekoptu LIZ varētu būt kaut 10 reizes lielāks kā par apsaimniekotu platību, taču piebilst, ka „*ir gan jāizvērtē situācija, vai ir, kas var un spēj apsaimniekot*”. Man piebilstot, ka dubultā NĪN likme skars arī NĪ spekulantus Pierīgā, saimniece atbild, ka Pierīgas spekulantiem esot jāpiemēro liels nodoklis, „*lai jūt!*”

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzes ietekme uz vidi

Pēc saimnieces teiktā apkārtnē plaši sastopamas tādas putnu sugas kā rubeņi, stārķi, griezes. Man izsakot viedokli, ka jaunaudzes veidošana degradētajā teritorijā varētu novērst augsnes izskalošanos, turklāt tā varētu būt kļuvusi vizuāli pievilcīgāka, saimniece piekrīt.

INTERVIJA AR GUNDARU

2 h 20 min garā intervija ar Gundaru notiek viņa darbavietā Cēsīs. Saimniekam pieder vairāki zemes gabali Cēsu novadā, gan arī zeme Balvu novadā. Saruna notiek par zemes īpašumu, kurā atrodas dīķis, pirtiņa. Gundars turp bieži dodas „*atpūsties no biroja darba*” – veikt teritorijas uzturēšanu, izkopšanu, atzīstot, ka „*lauksaimniecība ir hobija līmenī*”.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Apmežotas ir nemeliorētas, krūmiem aizaugušas platības (0,8 un 0,4 ha) – nelielas, meža ieskaudas pļavas (arī citā zemes īpašumā apmežojis nelielu, meža ieskautu pļavu un nelielu pļavu meža ielokā). Nelielajām laucēm esot grūti piekļūt ar tehniku – jābrauc cauri mežam, starp kokiem. Kopš 2002. gada vairs nav lopu, līdz ar to pļaut zāli vairs nav bijis nepieciešams. 90. gadu sākumā (pēc neatkarības atjaunošanas), kad vēl bija lopi, tad pļāva. Pārējās pļavas joprojām appļauj – „*ja kādam vajag sienu, var braukt un savākt*”.

70.ajos, 80.ajos gados kolhozs pļavas (tagad apmežotās) neapsaimniekoja, jo tās bija pārāk mazas, tāpēc ļāva izmantot privāto lopu uzturēšanai, kas arī darīts. Padomju gados abas pļavas bija iekļautas Valsts meža zemēs, nevis lauksaimniecības zemju sarakstā. Abās pļavās ir sausieņu meža augšanas tips. Smilšmāla augsne. Ieplakās – kūdra, trūdvielām bagāta augsne. Egles (ap 90 %) dabiski labi ieaugušas, bērzi (ap 10 %) ne tik labi. Pirms koku stādīšanas,

izzāģējis daļu pļavās saaugušo krūmu. Gundars uzskata, ka no mežaudzēm attiecīgajās vietās būs lielāka atdeve kā no lauksaimniecības zemes – vai nu pašam, vai mantiniekiem.

Runājot par apmežošanas un apmežošanās procesu apkārtņē, valstī, Gundars saka, ka, vērtējot šo procesu, jāņem vērā vietas atrašanās, zemes izmantošanas iespējas, platība. „20-30 ha vienlaidus, meliorētu platību apmežot būtu grēks; 2-5 ha apmežot ir pieļaujami – īpašnieks, apkārtējie, valsts no tā tikai iegūst,” stāsta saimnieks.

Vaicāts par turpmākiem LIZ apmežošanas plāniem, respondents atbild, ka pagaidām to neplāno, turpināšot esošo meža stādījumu kopšanu un, ja būs iespējams, pieteiksies ES atbalstam par meža stādījumu kopšanu. Visas attiecīgajā īpašumā esošās lauksaimniecības zemes nevēlas pārvērst mežos, jo saimniecībā turot bites un tām esot nepieciešamas pļavas, „kaut gan kādu no tālākajiem stūriem pushektāra apmērā varētu gan” [apmežot]. Gundars atzīst, ka tik mazu lauksaimniecības platību, kāda ir īpašumā, apsaimniekot neesot izdevīgi, „ja nu vienīgi audzētu kaut ko eksotisku, piemēram, sliekas”.

Daudzi meža nogabali esot pārauguši, „drīzumā plānots zāģēt”. Jautāts, kāpēc necirta jau agrāk, saka, ka finansiāli to nevajadzējis un nebijis laika. Man vaicājot, vai, nocērtot mežu, nepasliktināsies ainava, saka, ka „nē, jo mežs tur paliks un ataug. Arī jauns mežs savā ziņā ir skaists – kā cilvēkam katrā periodā ir savs skaistums, tā arī mežam. Tomēr vecs mežs, kad koki ir pārauguši un sāk gāzties ārā, vairs nav skaists; arī pirmajos gados pēc nociršanas, kad vēl nav redzami jaunie koki, mežs nav pievilcīgs”.

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtņē Gundars nosauc:

1. „Latvija – tā pati par sevi ir skaista. Jo vairāk būs atsevišķu sakoptu sētu, jo skaistāka būs visa valsts.”
2. Lauku īpašumā izveidotais „parks” ar veciem kokiem, kur izcirsti saaugušie krūmi, iztīrīts dīķis. Atrodas apmēram 100 m attālumā no pirtiņas, kas lauku īpašumā.
3. Kopumā teritorija ap pirtiņu esot nozīmīga – „tā ir vieta nedēļas nogalēm, vieta, kur var strādāt fizisku darbu” [atšķirībā no algotā biroja darba].

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, Gundars apraksta mežu: „Mežam ir savs skaistums katrā gadalaikā. Jaukts mežs saglabā savu zaļumu visu gadu. Mežs ir skābekļa atjaunotājs. Bez meža Latvijas ainavas nevarētu iedomāties. Pat Zemgalē mazie meža puduri piesaista aci. Vidzemē vienmēr mežs ir fonā, tas ir patīkami.”

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Gundara izglītība nav saistīta ar mežkopību vai lauksaimniecību. Īpašumu apsaimnieko 21 gadu. Lai papildinātu zināšanas par zemes apsaimniekošanu, izmanto gan presē, gan internetā pieejamo informāciju. Semināri lielākoties notiek darba laikā, tāpēc uz tiem netiekot.

Apmežošanas projektu izstrādājis pats, konsultējoties ar speciālistu no vietējās (Priekuļu, pirms tam Ieriķu) mežniecības. Sugas izvēlētas, gan pašam ņemot vērā apkārt augošās sugas, gan konsultējoties ar mežzinī.

Tā kā apmežošanas plāni ietekmē meliorācijas sistēmas, Gundars informējis pieguļošo zemju īpašniekus – „*tā ir viena no prasībām, lai iegūtu atļauju no Vides pārvaldes [Valmieras reģionālās vides pārvaldes] apmežošanas veikšanai*”. pmežotās platības ir meža ieskaudas, tās neietekmējot apkārtējos zemes īpašumus.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Zemes lietojuma veida maiņu Gundars vērtē kā „*samērā sarežģītu*”. Uzskata, ka valsts iestādes vajadzīgo informāciju būtu varējušas iegūt pašas, ja būtu vienota LAD, VMD, VZD datubāze. Gundars rosina veikt darbības optimizāciju ar zemes transformācijas procesu saistītajās iestādēs, taču viņš šaubās, vai tas notiks, jo „*valstij ir jāpelna*”, liekot pildīt dažādās formalitātes. Trūkst normālas sasaistes starp LAD, VMD, VZD. Arī apmežošanas procesu nevērtē pozitīvi, sakot, ka „*birokrātija, dokumentu sagatavošana kavēja procesu. Jābūt uzņēmībai, noteiktam zināšanu līmenim*” [lai nokārtotu ar apmežošanas projektu saistītās formalitātes]. Gundars zina teikt, ka konsultāciju firmu, kas palīdzētu veikt apmežošanas procesu, nolīgšana neesot lēta.

Vērtējot ES un valsts atbalsta sniegšanu par LIZ, Gundars pauž viedokli, ka tas uzlabojot Latvijas lauku ainavas. Tomēr viņš šaubās, vai tas veicina lauksaimniecības attīstību, sakot, ka „*ar atbalstu to vien nevar panākt, ir jābūt produkcijas noieta tirgiem; daudziem patīk salīdzināt ar 20. gs. 20.ajiem, 30.ajiem gadiem, taču tad Eiropā bija citi laiki*”. Gundars uzskata, ka atbalstam ir jābūt, jo „*ne jau visās platībās var ražot lauksaimniecības produkciju, citādi tikai ar nodokļu paaugstināšanu cilvēkiem zudīs ieinteresētība kaut ko sakopt (..), atbalsts ir no ES [lielākoties], tāpēc to ir jācenšas izmantot*”. Saimnieks ir saņēmis arī atbalstu jaunaudzju kopšanai 2,8 ha platībā.

Vērtējot izmaiņas likumā par NĪN, šaubās, vai tas veicinās apsaimniekošanu, it īpaši nelielajās platībās. „*Katrs var iztulkot izmantošanu lauksaimniecībā dažādi – cits uzskata, ka nopļaušana ir pietiekoša, turklāt LAD nespēj veikt pietiekošu kontroli,*” uzskata Gundars, kuru izmaiņas likumā neskaršot, jo „*pļavas nepaspēj aizaugt, un tās platības, kas netika nopļautas, ir apmežotas*”. Runājot par likumu izmaiņām, Gundars ierosina, ka nepieciešams vairāk stimulēt zaļāku dzīvesveidu – „*lai nākamās paaudzes varētu augt veselīgākā vidē*”.

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzes ietekme uz vidi

Saimnieks atzīt, ka esot grūti spriest par sugu skaita izmaiņām, tomēr uzskata, ka bioloģiskā daudzveidība, visticamāk, neesot mainījies. Saimnieks dalās novērojumos: „*Meža pīļu ģimene joprojām ligzdo dīķī, arī zivju gārnis ir – traucē! Dzērves, vanagi un stirnas ir. Mežacūku ir par daudz – nāk nekaunīgi tuvu mājai. Arī bebru ir par daudz, to dēļ purvainās platības arvien pieaug, tiek bojāts mežs. Aļņi, staltbrieži bojā jaunaudzes*” [apēdot pumpurus]. „*Latvāņi ir liela problēma!*” teic saimnieks, kurš apsaimniekojot zemi un iznīcinot latvāņus, bet kaimiņu zemes īpašnieks, kas dzīvojot Ventspilī, to nedarot. Man izsakot viedokli, ka meža iestādīšana pļavā savā ziņā ir veids, kā cīnīties pret latvāņus izplatīšanos, saimnieks piekrīt, piebilstot, ka sākotnēji gan vairākus gadus mežaudzē latvāņi esot jāizpļauj. Kopumā mežaudzes ietekme uz vidi vērtējama kā „*neitrāla, ņemot vērā, ka mežs atražo skābekli*”.

INTERVIJA AR VIKTORU

Vienu stundu ilgā saruna ar bioloģiskās saimniecības īpašnieku notiek, Viktoram viesojoties pie darba autora, tā kā respondents ir mana tēva draugs. Viktors ir pieļāvis 1,2 ha LIZ apmežošanas, zemei vēl nav mainījis lietošanas veidu kā mežu. Pastāvīgā dzīvesvieta atrodas apmēram 6 km attālumā Priekuļu ciematā, taču brīvo laiku mēdz pavadīt īpašumā, kur pieļāvis apmežošanas, – paugurā ir ugunskura vieta, nogāzē dārzs, ieplakā arī mazs dīķis. Īpašums ir bioloģiskā saimniecība, kurā ietilpstot 0,3 ha liels zemeņu lauks, 1 h – ābeļdārzs, turot bites, tomēr saka, ka zemes apsaimniekošana esot hobija līmenī. Apmežotā LIZ platība nav transformēta par meža zemi, vēlas atzīt to kā plantāciju mežu [darba autors noskaidroja, ka GNP dabas lieguma zonā tas nav atļauts]. Pirms dažiem gadiem saņēma vienreizējo kompensāciju par meža apsaimniekošanas ierobežojumiem par GNP lieguma zonā iekļautajiem 5 ha meža (nevarot cirst kailcirtē).

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Līdz 90.o gadu vidum platība, kurā šobrīd slejas vairākus metrus augsti bērzi (2.11. attēls), bijusi aramzeme, pēc tam tā pamesta un platībā ar laiku iesējušies galvenokārt bērzi, nedaudz, bērzu apēnotas, aug arī egles, kā arī atsevišķas priedes. Būtisks apmežošanās pieļaušanas iemesls bijis tas, ka tā neesot lauksaimniecībai piemērota zeme, turklāt „*labi ieaugās bērzi – lai aug! Daba pati salika pa vietām (..) pirms gadsimtiem tur tāpat ir bijis mežs.*” Augsne esot akmeņaina, smilšaina, trūdvielām nabadzīga – „*pārāk zemas kvalitātes, lai tā interesētu nomniekus*”.

Runājot par apmežošanas un apmežošanās procesu apkārtņē, valstī, Viktors saka, ka „*tur, kur ir nepiemērots reljefs, slikta augsne, labāk lai aug mežs, taču, no otras puses, ir patīkamāk, ka redzams skaists lauks, plašums.*” Vaicāts, vai neplāno īpašumā palielināt meža platības, atbild: „*Šobrīd nē. Ja būtu kāds saistošs, ekonomiski efektīvs piedāvājums, tad, iespējams, apmežotu.*” Daļa no LIZ ir atbrīvota no krūmiem, tādējādi novēršot meža attīstību, – gan tāpēc, ka platība pieteikta ES atbalsta maksājumu saņemšanai, gan tāpēc, ka krūmi ainaviski bijuši nepievilcīgi. Man uzdodot jautājumu, kā vērtē meža transformāciju par LIZ un vai to veiktu, Viktors atbild: „*Augsne nav auglīga, tās ielabošana būtu dārga; apbūvei platība nav piemērota, jo blakus ir augstsprieguma elektrolīnija.*”

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtņē Viktors min:

1. Upe ar tās skaisto reljefu. Atrodas apmēram 100 m attālumā no atpūtas vietas ar ugunskuru.
2. Senie ozoli uz robežas ar kaimiņa zemi. Atrodas apmēram 300 m attālumā no atpūtas vietas ar ugunskuru.
3. Dižpriede – atrodas apmēram 400 m attālumā no atpūtas vietas ar ugunskuru.

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, saimnieks saka, ka svarīgs esot plašums, izteiksmīgs reljefs un tālumā, pie horizonta – meža svītra. Īpašuma atrašanos GNP teritorijā vērtē pozitīvi, tā kā saņēmis kompensāciju par ciršanas ierobežojumiem. Vēl

kā svarīgu apstākli uzskata apkārtējās vides ekoloģisko kvalitāti: „*Ir laba sajūta, ka īpašums ir nacionālā parka teritorijā, tas pasargā no nevajadzīgu būvju, rūpnīcu klātbūtnes*”.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Viktora izglītība nav saistīta ar zemkopību. Īpašumu apsaimnieko jau 19 gadus. Viņa sieva apmeklējusi kursus par augļkopību, lai par ES un valsts atbalstu izveidotu ābeļdārzu – tas īstenots. Pašam neesot iespēju tikt uz semināriem vai konsultācijām, jo strādājot, turklāt īsti par tiem arī nezinot. Sieva ir Augļkopju asociācijas biedre.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Saimnieks pozitīvi vērtē atbalsta maksājumus par LIZ uzturēšanu, uzskatot, ka „*valsts nevar uzlikt par pienākumu kopt zemi, ja es no tā neko neiegūstu.*” Viktors piebilst, ka ES un valsts atbalsta par LIZ uzturēšanu politikā minētais varot tikt interpretēta dažādi, un kāda izpratnē krūmiem aizaugusi platība varot būt skaista, kopta. Uzskata, ka atbalsts tiek maksāts par lauksaimniecības zemes uzturēšanu, nevis par izmantošanu lauksaimnieciskai ražošanai. Vaicāts, vai neuzskata, ka zemi būtu jācenšas izmantot intensīvāk, atbild, ka, ja būtu, kur realizēt izaudzēto, tad audzētu, bet tā kā zemes platība ir maza, tad audzēto varētu pārdot tikai tirgū, kur pašlaik arī pārdodot saražoto produkciju. Vajadzības gadījumā īpašumā esošās pļavas varot jebkurā brīdī pārvērst par aramzemi. Kaimiņiene plānojot aptuveni 10 ha platībā savās pļavās audzēt kādu kultūru biomasas iegūšanai. Viktors bažijas, ka var rasties līdzīgas problēmas kā ar latvāni, kas ir nekontrolēti izplatīties.

Kā negatīvo saistībā ar atbalsta maksājumiem par LIZ uzturēšanu min to, ka LAD „*kā apsaimniekošanas noteikumus iedod vienu teikumu, bet LAD kontrolierim tam teikumam ir 10 apakšpunkti, un viņš daudz ko pasaka citādāk, kā apsaimniekotājam iedotajā teikumā*”. Atbalsta spēkā stājušās izmaiņas likumā par NĪN, jo „*tas veicinās apsaimniekošanu, tas tiks cilvēkiem domāt, ko darīt ar savu zemi – ja negrib apsaimniekot pats, var iznomāt kaimiņam*”. Saimnieks gan piebilst, ka „*būtu jāizvērtē situācija, vai cilvēks spēj vai nespēj apsaimniekot zemi*”. Kopumā, vērtējot dažādu normatīvo aktu ietekmi uz piederušās zemes apsaimniekošanu, atzīst, ka, lai gan īpašumā ir apsaimniekošanas ierobežojumi elektrolīnijas un dabas lieguma dēļ, neuzskatot, ka tas traucētu saimniekot.

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzēs ietekme uz vidi

Tā kā Viktors katru dienu nav lauku īpašumā, tad nav novērojis izmaiņas bioloģiskajā daudzveidībā. Jaunaudzēs ietekme uz apkārtnes ekoloģisko stāvokli esot neitrāla. Piekrīt manam viedoklim, ka, ņemot vērā to, ka meža jaunaudze atrodas starp pļavu, kurā kaimiņiene ir paredzējusi audzēt kādu kultūru biomasas iegūšanai, un dabas liegumā esošo upes ieleju, kurā saimnieciskās darbības ierobežojumu dēļ ar laiku var attīstīties bioloģiski ļoti vērtīgs mežs, tā var pasargāt ieleju no apkārtējās saimnieciskās darbības.

INTERVIJA AR ILGVARU

Intervija (3,75 h) ar Ilgvaru (75 gadi) noris viņa mājās – īpašumā, kurā veikta apmežošana, noritējusi apmežošanās. Mājas ir aptuveni 200 gadus vecas, tās cēlušī viņa senči. Ar laiku dēliem netālu uzbūvētas mājas. Sākoties Otrajam pasaules karam, daļa no kaimiņos dzīvojošajiem radiem emigrējuši uz ASV. Dažus gadus atpakaļ dzimtajā pusē atgriezies kādreizējais kaimiņš, māju atjaunojis, turpat blakus uzceltas vēl četras dzīvojamās mājas. Bērniībā te audzis. Ap 20 gadu vecumu devies studēt, strādāt Jelgavā (ap 140 km attālumā no īpašuma, kurā veicis apmežošanu), mājās bijis retāk. Bērniības laikos uzturētas daudz ciešākas attiecības ar kaimiņiem, ar viņiem kopā pēc labības kulšanas, kurā piedalījušies pat 25 cilvēki, kopā dziedāts, spēlētas rotaļas.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Gan Latvijas pirmās neatkarības, gan pēckara gados tagadējās pļavas bijusi aramzeme (arī nesen apmežojušās un apmežotās teritorijas) 16 ha platībā, kurā audzēta labība. Tolaik mitrās pļavas ap purviem apļautas ar zirga pļaujmašīnu, purvi – ar izkapti. PSRS laikā šīs platības (gan purvi, gan mitrās pļavas) netika apsaimniekotas un apmežojušās. Agrāk mežs esot audzis tikai tajās vietās, kur augsne bijusi lauksaimniecībai nepiemērota augsne pārāk stāva reljefa, akmeņainuma dēļ. Īpašumā daudz purvu, vairāk kā 5 ha ir zeme zem ūdeņiem. Daļa zemes ir saņemta mantojumā, papildus iegādājies arī zemi, kas atradusies starp mantoto un īpašumā jau esošo zemi. 90.o gadu sākumā, atgūstot zemi īpašumā, daļa meža bijusi nocirsta un aizaugusi krūmiem un alkšņiem.

1996. gadā, 60 gadu vecumā, pārceļoties atpakaļ uz dzīvi dzimtajās mājās, konstatēja, ka LIZ platībās daudzviet ieaugušās egles, bērzi. Ja lauksaimniecībai būtu bijusi perspektīva, ja būtu bijis jaunāks, tad kokus nocirstu un aizaugušās platības (kopā 10 platības, no tām lielākā ir 2,3 ha, bet mazākā 0,2 ha) izmantotu kā aramzemi. Neesot arī kaimiņu, kam būtu varējis piedāvāt zemi apsaimniekot, jo platībām ir sarežģīta LIZ konfigurācija, neesot meliorētas, to laukums neliels un reljefs stāvs. Augsne esot smaga, mālaina – „*pat kartupeli nav, kur iestādīt*”. Tā kā bijušās aramzemes paugurainas, pavasarī, zemei „atlaižoties”, mālainā paugura virsotne jau bijusi „*sakaltusi*”, bet trūdvielām bagātākā ieplaku augsne joprojām bijusi mitra un ar traktoru neapstrādājama – „*sarežģīti apstrādāt šādu augsni*”. Divas no apmežotajām platībām ir meža ieskautas. Ņemot vērā iepriekšminēto, veicis izveidojušos audžu izkopšanu, daļu apmežojis, jau 90.o gadu vidū stādot galvenokārt egles un bērzus – šīs sugas arī pašas bija ieaugušās. No mežizstrādes tiekot gūti papildus ienākumi, taču tie esot nepastāvīgi; galvenie ienākumi saimniekam esot pensija.

Runājot par apmežošanas un apmežošanās procesu apkārtnē, valstī, Ilgvars saka, ka LIZ „*nedrīkst aizlaist, (..) iestādīt mežu – tā ir tuvredzīga rīcība*”. Saimnieks piebilst, ka, pārvēršot LIZ par mežiem, netiekot saglabāta lauku ainava. Vaicāts par turpmākajiem apmežošanas plāniem, atbild, ka „*plāni ir, bet gadi arī ir*”. 1,8 ha esot aizauguši ar eglītēm, šobrīd ir dilemmas priekšā – vai nu ļaut augt mežam, vai izcirst un pieteikt platību atbalsta saņemšanai par LIZ uzturēšanu. Vēl par labu otrajam variantam esot tas, ka paredzama zemes sadārdzināšanās. Turklāt saimnieka senči savulaik mežu esot līduši, bet viņš to apmežojot – tas neesot labi. Taču aptuveni trešdaļa tagadējo LIZ platību 90.ajos gados atfūrta no krūmiem,

jo PSRS pastāvēšanas pēdējos gados pļavu mitrākās daļas aizauga ar krūmiem, neesot meliorācijai un neveicot zemes apsaimniekošanu. Esot perspektīvai lauksaimniecībā, nebūtu iebildumu arī, ka iestādīto mežu nozāgē un pārvērš atpakaļ par LIZ.

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtnē Ilgvars min:

1. Dāvida dzirnavas – „*dabas pērle!*” Atrodas aptuveni 3,5 km attālumā no mājas.
2. Otrā pasaules kara laikā celtās terpentīna fabrikas drupas. Atrodas aptuveni 100m attālumā no mājas.
3. Jurgūkalna dendrārijs. Atrodas aptuveni 5,5 km attālumā no mājas.

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, saimnieks, stāsta par skatu uz paša veidoto ezeru no salas, uz kuras uzcelta pirtiņa. Skatā esot arī mežs, jo ezers ir meža ieskauts. Vēlāk pastaigas laikā Ilgvars norāda uz Amerikā dzīvojošā kaimiņu meža īpašnieka izcirtumu ezera krastā, uzsverot, ka izcirtums bojājot skatu.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Izglītība – lauksaimniecības inženieris. Strādājis par mācītbspēku Latvijas Lauksaimniecības Universitātē. Bērnībā esot apguvis dažādu lauku darbu veikšanu, daudz zinot par zemes apsaimniekošanu, piemēram, ka pauguru augsnes kvalitāte senāk pasliktinājusies, jo, ar zirgu arot zemi, katrā aršanas reizē augsnes slānis par aptuveni pusmetru noarts lejup pa nogāzi, un, gadiem ritot, pauguru virsotnes kļuvas aizvien nabadzīgākas ar trūdvielām. Ilgvars piedaloties dažādos semināros – bijis 5-6 semināros saistībā ar zivsaimniecību, ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu. Pastaigas laikā, norāda uz atstātu meža strēli starp pļāsu pļavu un izcirtumu, ko mežsargs ieteicis nocirst, lai vējš neizgāztu, tomēr saimnieks to ir atstājis ar domu saglabāt mikroklimatu mežā. Izvēloties stādāmās koku sugas, Ilgvars neesot vaicājis padomu speciālistiem – pats stādījis un ļāvis attīstīties kokiem, kas dabiski ieaugušies. Patīkot priežu mežs, tāpēc jaunizveidotā dīķa (5 ha) malā izveidojis nelielu priežu audzi, kas labi augot, lai gan apkārtnē priežu silu neesot. Kaimiņiem neesot bijis iebildumu par viņa apmežošanas plāniem, tā kā apmežotās platības atrodas blakus esošiem mežiem vai meža ieskautas.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Būtiskas problēmas zemes lietojuma maiņas process neesot sagādājis taču sarežģīta bijusi meža apsaimniekošanas plāna izstrāde. Pozitīvi vērtē to, ka vienkāršota dokumentu kārtošana, kuras dēļ iepriekš bijis jābrauc uz Valmieru, taču tagad to varot nokārtot vietējā mežniecībā. Ilgvars esot precizējis LAD kartes, kurās neesot bijušas precīzi attēlotas saimnieka pieteiktās LIZ platības atbalsta maksājumu saņemšanai.

Runājot par atbalsta maksājumiem par LIZ uzturēšanu, saimnieks pauž viedokli, ka maksājumu par mazāk labvēlīgajiem apvidiem (MLA) iedalījums esot nepilnvērtīgs, to vajadzētu pilnveidot, piemērojot lielākus maksājumus mazākām, paugurainākām platībām, īpaši mežu ieskaustajām, jo tās bieži vien mežacūku dēļ esot kļuvas ļoti nelīdzenas un tāpēc to apstrādāšanai nepieciešams ilgāks laiks un arī degvielas patēriņš esot lielāks. Saimnieks uzskata, ka būtu jāveic pētījumi par to, cik daudz laika nepieciešams un kādi izdevumi rodas,

lai katru MLA apsaimniekotu. Turklāt ES un valsts maksājumi liekot saglabāt lauku ainavu, bet, veicot tikai zāles nopļaušanu, pļāvās palielinās kurmju un to rakumu skaits, kā arī mežacūku izrakātās platības, tāpēc esot nepieciešams periodiski sniegt atbalstu arī par pļavu uzaršanu. Kopumā pozitīvi vērtējot atbalsta piešķiršanu par LIZ uzturēšanu.

Par izmaiņām likumā par NĪN izsaka viedokli, ka nodokļa paaugstinātās likmes piemērošanu nepieciešams izvērtēt pēc situācijas, lai noskaidrotu to, vai, piemēram, „*pensionāre ir ietiepusies un nevēlas iznomāt apsaimniekošanai aizaugošo platību kaimiņam, vai arī nav spējīga nopļaut*”. Negatīvi vērtē noteikumus, kas regulē medības un mednieku darbību, uzskatot, ka bebru medības būtu jāatļauj visa gada laikā, tā kā šo dzīvnieku esot par daudz un tie bojājot mežaudzes, nesot zaudējumus gan mežsaimniekiem, gan lauksaimniekiem. Uzskata, ka mednieki rīkojas nepareizi, piebarodami mežacūkas, aļņus, tādējādi vēl jo vairāk palielinot to skaitu un līdz ar to pieaugot šo dzīvnieku nodarītie ekonomiskie zaudējumi.

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzes ietekme uz vidi

Pļavas esot bioloģiski ļoti vērtīgas, tomēr tās neesot atzītas par BVZ. Jaunaudzes ietekmi uz vidi vērtē kā neitrālu.

INTERVIJA AR DEIVIDU

Saruna ar 60 gadus veco Deividu notiek angļiski, tā kā viņš ir Lielbritānijas pilsonis, kas latviešu valodu nezina. Ārzemnieks negūst pamata ienākumus no zemes apsaimniekošanas, tomēr papildus ienākumus sniegusi mežizstrāde. Atdalījis zemes gabalu un pārdevis to citam angļim, kas plāno tur būvēt sev māju – darījums sniedzis vērā ņemamus, taču vienreizējus ienākumus.

Vieta – īpašumā, kurā pieļauta apmežošanās, esošās mājas pagalmā. Intervijas laikā (50 min) zemes īpašnieks vairākkārt vēršas pie krieviski un angļiski runājošās sievas, lai precizētu atbildes uz manis uzdotajiem jautājumiem. Kopā ar sievu abi vadot nelielu uzņēmumu. Zemi Cēsu novadā iegādājies pirms vairākiem gadiem un 2008. gadā uzcēlis māju. Pastāvīgi dzīvojot Rīgā vai Lielbritānijā, uz lauku īpašumu atbraucot lielākoties pavadīt nedēļas nogales. Pļāvās redzami krūmu puduri, tajos esot iesaugušas agrāko māju drupas. Darba autors, kam apkārtnē pazīstama kopš bērnības, zina teikt, ka pēc vietējiem nostāstiem, mājas vai nu nodegušas, vai nojauktas lauksaimniecības zemju masivizācijas laikā.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Aptuveni 100m attālumā no mājas ir dīķis, tā malā plānojot atstāt augošos bērzus, lai veidotu koptu mežu, kur aiziet pastaigāties. Redzams, ka daļa ap māju esošās zemes (darba autors zina teikt, ka tā ir meliorēta, vēl pagājušā gadsimta 90.o gadu vidū apstrādāta aramzeme) dabiski apmežojusies – lielākoties aptuveni 100 m platā joslā no esošā meža. Jautāts, kāpēc vēlas saglabāt tieši dīķim tuvo bērzu audzi, nevis citviet lauksaimniecības zemē iesaugušos mežu, saka, ka vēlas, lai dīķis būtu saistīts ar mežu, lai caur to arī meža dzīvnieki iedrošinātos nākt tuvāk mājai. Īpašniekam patīkot birztaļas, arī meža dzīvnieki – stirnas,

lapsas, mežacūkas, bebri; patīkot daba kopumā. Bērņībā Anglijā dzīvojis laukos, tēvam bijusi ferma ar eksotiskajiem dzīvniekiem – lamām, emu, arī zosis bijušas.

Runājot par apmežošanas un apmežošanās procesu apkārtnē, valstī, saka, ka neiebilst, ka palielinās meža platības, jo patīkot mežs. Tomēr par problēmu uzskata to, ka zūd plašums – tas ir arī viens no iemesliem, kāpēc vēloties izcirst pļavā saaugušos kokus, krūmus. Vaicāts, vai nav plānojis lauksaimniecībā izmantojamo zemi apmežot, atbild, ka neplāno to darīt. Saimnieks vēlas redzēt esošo mežu [daļēji izcirsts priežu damaksnis], saglabāt esošo plašumu. Dabiski apmežojušās platības plānots izcirst, lai arī par tām saņemtu atbalsta maksājumus par LIZ uzturēšanu. Īsi pirms intervijas Deivids esot beidzis izcirst atsevišķi augošos krūmus ap māju esošajā LIZ platībā, par kuru jau saņem atbalstu – pēc LAD sniegtās informācijas tajā nedrīkstot būt koku vai krūmu puduru, kas aizņem vairāk nekā 0,01 ha lielu platību.

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtnē Deivids nosauc:

1. Lauku īpašums – esot Rīgā, Lielbritānijā, nevarot vien sagaidīt, kad ieradīsies lauku īpašumā.
2. Gauja – skaista upe, esot paticis braukt ar plostu. Atrodas aptuveni 20 km attālumā no lauku īpašuma.
3. Sigulda. Atrodas aptuveni 40 km attālumā no lauku īpašuma.

Skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, saimnieks, apraksta šādi: „*Cilvēka maz skarta dabas ainava, mozaīkveida – redzamas pļavas un tuvumā, tālumā esošs mežs.*” Īpašuma atrašanos GNP teritorijā vērtē ļoti pozitīvi, tas esot viens no iemesliem, kāpēc uzcēlis šeit māju – patīkot apzināties, ka dzīvo nacionālajā parkā. Man vaicājot, vai faktu, ka dzīvo GNP teritorijā piemin sarunās ar citiem cilvēkiem, atbild apstiprinoši.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Deivida izglītība neesot saistīta ne ar lauksaimniecību, ne mežsaimniecību, neesot apmeklējis kursus vai seminārus, kas saistīti ar zemkopību. Īpašumu apsaimnieko jau četrus gadus. Uz jautājumu, vai ir pārrunājis mežaudzes kopšanu ar speciālistiem, atbild, ka ir runājis ar mežniecības speciālistiem par koku ciršanu esošajā mežā, taču ne par jaunaudzi. Vaicāts, vai pazīst kaimiņus un vai vēlas integrēties vietējā sabiedrībā, atbild, ka, jā, vēloties veidot ciešāku saikni ar apkārtējiem iedzīvotājiem. Viņš pazīstot dažus vietējos cilvēkus, tostarp kaimiņos nepastāvīgi dzīvojošu anglieti.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Gan Deividam, gan krieviski runājošajai sievai trūkstot zināšanu par noteikumiem, kas attiecas uz meža apsaimniekošanu. To apliecina mežniecības piemērotais sods 40 LVL apmērā par to, ka nav iesniegts ikgadējais pārskats par veiktajām darbībām mežā (Meža likuma 29.panta 1.,2. punkti). [Darba autors palīdzēja attiecīgo jautājumu risināt, piezvanot mežniecībai un noskaidrojot, kā īpašniekam rīkoties.] Tāpat respondents neesot zinājis, ka LIZ platībā izveidojušos vai izveidotu mežaudzi jātransformē meža zemē, lai par to nenāktos maksāt dubultu NĪN likmi. Ārzemnieks uzskata, ka, ja GNP teritorijā netiktu sniegts atbalsts

par LIZ uzturēšanu, tad daudz lielākas platības būtu apmežojušās. Deivids gan neesot zinājis, ka atbalsts tiek sniegts arī par LIZ ārpus nacionālā parka teritorijas.

Sugu daudzveidība apkārtnē un jaunaudzes ietekme uz vidi

Lai gan ar Cēsu novadu Deivids ir saistīts tikai pēdējos gados, viņš atzīst, ka ievērojis, ka biežāk esot manāmas dzērves pie mājas. 2010. gadā pirmoreiz pie mājas pamanīja arī mežacūkas – tās patīkot, taču nepatīkot to saārdītā zeme. Jaunaudzes ietekmi uz vidi vērtē kā neitrālu.

INTERVIJA AR EINĀRU

Intervija (1 h) ar uzņēmēju, aktieri Eināru (50 gadus vecs) noris viņa mājās – īpašumā, kurā veikta apmežošana, noritējusi apmežošanās. Jaunaudzes vecums aptuveni astoņi gadi, apmežotā platība – 4 ha. Zemes lietojuma veidu jaunajai mežaudzei mainījies 2010. gadā. Einārs uzskata, ka, „*jo vairāk bagātu un inteligentu pilsētnieku dzīvo laukos, jo sakoptāka ainava, labāks vides stāvoklis, aizsargātāka daba*”. Saimnieks piebilst, ka to apliecinot arī pirms dažiem gadiem virzītais kaulu dedzinātavas projekts dažus kilometrus attāļajā ciematā. Tā kā Cēsu novadā vairākiem bagātiem cilvēkiem (pilsētniekiem) esot nekustamie īpašumi, tad viņi, nolīgšot juristus, pārtraukuši rūpnīcas projekta tālāko virzību. Vietējā ciemata iedzīvotāji projektu gan esot atbalstījuši, jo viņiem tas nozīmētu jaunas darbavietas, kaut arī, iespējams, pasliktinātos vides, tostarp gaisa, kvalitāte.

Apmežošanas iemesli un vērtējums

Pagājušā gadsimta 90.ajos gados ar ienākumiem, ko guvis no lietotu automašīnu tirdzniecības, sedzis zaudējumus, ko nesusi nodarbošanās ar lauksaimniecību, cerībā, ka tā atmaksāsies. 2000. gadā beidzis nodarboties ar lauksaimniecību, jo nav redzējis perspektīvas šajā biznesā. Mēģināja aramzemes iznomāt, taču nebijis kam. Cits arguments, kas licis izšķirties par labu meža platības veidošanai, ir tas, ka Einārs savulaik esot izzāģējis vectēva stādīto mežu, tāpēc vēlējies atstāt kaut ko vietā saviem bērniem un atjaunojis gan nocirsto mežu, gan izveidojis mežaudzi pļavas vietā. Daļa bijušās aramzemes (mālsmilts augsne, vidēji auglīga) apmežojusies dabiski, ieaugot bērziem, daļā platības iestādītas arī egles.

Atsākot zemes apsaimniekošanu pēc Latvijas iestāšanās ES, attiecīgajā platībā jau bijusi „*izveidojusies skaista audze*”, kas savieno esošos mežus. Pārējā vairākus gadus neapsaimniekotās pļavas daļā koki un krūmi vēl nebija izauguši tik daudz un lieli, tie izcirsti, piesakot LIZ platībmaksājumu saņemšanai. Šobrīd gan nožēlojot, ka neesot ļāvis attīstīties mežam arī citviet, jo „*ir liels prieks par jaunaudzi – daudz lielāks kā par pliku lauku*”. Kopumā gan LIZ aizaugšanu vērtē negatīvi, taču, „*ja mežaudzi kopj, tad ir OK*”, jo neuzskata, ka lauksaimniecība būtu perspektīva nozare. Vaicāts par turpmākiem LIZ apmežošanas plāniem, respondents atbild, ka pieļauj iespēju nākotnē apmežot LIZ blakus mežam vietās, kur koki regulāri iesējas un aug, lai arī tos applauj.

Vietas estētiskais vērtējums

Kā svarīgākās vietas apkārtņē Einārs nosauc:

1. Dāvida dzirnavas – „*unikāla vieta*”. Atrodas aptuveni 0,5 km attālumā no mājas.
2. Īpašuma augstākie, līdz ar to ainaviskākie punkti, no kuriem paveroties skaists skats pār Vaives upes ieleju. Atrodas 0,5-1 km attālumā no mājas.
3. Veselavas muiža un apkārtnē – „*skaista, sakopta vieta*”. Atrodas aptuveni 5 km attālumā no mājas.

Aprakstot skatu, kas patīk visvairāk un meža lomu tajā, Einārs izsakās šādi: „*Skats no kalna virsotnes lejup, pārredzot ieleju ar mežiem un atklātām vietām. Svarīgs ir plašums.*” Īpašuma atrašanos GNP teritorijā vērtē kritiski: „*Pilnīgi pie kājas!*” GNP likuma dēļ gan tūrisma biznesā, gan apsaimniekojot lauku īpašumu ir jāpatērē daudz vairāk laika dažādu formalitāšu kārtošanai kā tad, ja īpašums nebūtu *Natura 2000* teritorijā. Uzskata, ka tik liela *Natura 2000* teritorija, kāds ir GNP, ir „*fikcija, blefs*”, ka tas „*iekļauts Natura 2000 tīklā, lai izpildītu ES prasības*”. Taču atzīst, ka „*no otras puses tas ir pareizi, gudri, jo ir pieejami lielāki ES līdzekļi, piemēram, par LIZ uzturēšanu labā lauksaimnieciskā stāvoklī*”.

Izglītošanās un viedokļu apmaiņa saistībā ar zemes apsaimniekošanu

Izglītība neesot saistīta ar mežsaimniecību vai lauksaimniecību. Einārs neesot apmeklējis ar zemes apsaimniekošanu saistītus kursus, seminārus – neuzskatot, ka zemes apsaimniekošana, kopšana būtu sarežģīta, jo nenodarbojoties ar to, kā ar biznesu. Tā kā ir dzimis un audzis attiecīgajā vietā, tad „*pazīst zemes darbus*”. Neesot arī ar zemkopību saistītu organizāciju biedrs, tomēr atzīst, ka „*ja būtu cerība nodarboties ar lauksaimniecību kā ar biznesu, iesaistītos kādā organizācijā*”. Par meža ieaudzēšanu esot runājis ar mežzinī. Lai gan mežaudze ir priekšā skatam, kas no kaimiņa mājas pavērās Vaives ielejas virzienā, Einārs neesot viņam vaicājis viedokli par meža veidošanu un kaimiņš arī neesot vērsies ar pretenzijām.

Saskarsme ar valsts iestādēm un pašvaldību

Zemes lietojuma veida maiņu Einārs vērtē kā vienkāršu, jo pazīstot cilvēkus, kam, kādi dokumenti esot jāiesniedz. ES un valsts atbalsta sniegšanu par LIZ uzturēšanu vērtē šādi: „*Tas ir ļoti labi, taču muļķīgi. Ja pats būtu Brisele vai ES, tad atbalstu par LIZ kopšanu nepiešķirtu, jo ieguldītā nauda neatmaksājas.*” Tomēr atzīst, ka, atbalstam neesot, LIZ būtu aizaugušas lielākās platībās. Lai gan Einārs paredz, ka arī pašam būšot jāmaksā NĪN dubultā likme par atsevišķām nekoptām LIZ platībām, spēkā stājušās izmaiņas likumā par NĪN atbalsta.

Sugu daudzveidība apkārtņē un jaunaudzes ietekme uz vidi

Nav pievērsis uzmanību, līdz ar to nav novērojis izmaiņas vieglāk pamanāmo sugu skaita ziņā. Einārs neesot novērojis izmaiņas bioloģiskajā daudzveidībā. Uzskata, ka jaunaudze būtiski neietekmē vidi, jo „*apkārtņē tāpat ir liela mežu koncentrācija*”.

INTERVIJA AR LAUKU ATBALSTA DIENESTA SPECIĀLISTU JĀNI KUKLI

Jānis Kuklis ir Lauku atbalsta dienesta Centrālā aparāta Lauksaimniecības un lauku attīstības departamenta Lauksaimniecības un mežsaimniecības daļas vecākais referents (turpmāk – LAD speciālists). Intervija notiek klātienē LAD centrālajā ēkā Rīgā, vēlāk pa e-pastu speciālists atsūta atbildes uz intervijas laikā neatbildētajiem jautājumiem.

Vaicāts, kā kopumā vērtē LIZ apmežošanas un apmežošanu Latvijā, e-pastā atbild: *„Vērtējums būtu vairāk negatīvs, katrā ziņā tas nav nekas pozitīvs, ja sākotnēji lauksaimniecībā izmantojama zeme ilgu laiku saimnieciski netiek pielietota, kā rezultātā aizzeļ un vēlāk aizaug ar pioniersugām un mežu. LIZ pielietojums ir lauksaimniecība, zeme, iespējams, ļoti sen tikusi nolīsta līdumos un pagājušajā gadsimtā meliorēta, lai sekmīgi audzētu labību vai citas kultūras, taču tagad varbūt cilvēku bezatbildības rezultātā nekas neatliek kā šo teritoriju apmežot. Turpretī lielie lauksaimnieki sūdzas par LIZ trūkumu.”*

Uz jautājumu, „kā vērtējat maksājumu piešķiršanu par LIZ uzturēšanu labā lauksaimnieciskā stāvoklī?”, atbild: *„Visumā pozitīvi, jo, lai saņemtu atbalsta maksājumus papildus ir jākopj ceļmalas, nevar dedzināt kūlu utt. Cits jautājums ir, cik tas ir taisnīgi pret citiem nodokļu maksātājiem, piemēram, mežsaimniekiem par meža apsaimniekošanu netiek maksāts.”*

Uz jautājumu, „kā vērtējat izmaiņas likumā par nekustamā īpašuma nodokli?”, sniedz šādu atbildi: *„Izmaiņas tiks sakārtot gan zemes īpašumu faktisko stāvokli, gan arī zemesgrāmatas. Šādas izmaiņas vajadzēja piemērot jau pirms vairākiem gadiem, jo tad tie, kas neko nedarīja ar LIZ, būtu spiesti to apsaimniekot vai iznomāt, tagad tas viss ir iekavēts un aizaugušās platības nākas transformēt par mežu. Tāpat piepilsētu LIZ bieži vien ir apbūves zemesgabali, kuriem piemērojumi pavisam citi nodokļu vērtības aprēķini.”*

Jautāts, kādā mērā Latvija var ietekmēt ES finansējuma sadali atšķirīgiem Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam atbalsta pasākumiem, J. Kuklis atbild: *„Finansējuma sadale ir atkarīga no ES Kopējās lauksaimniecības politikas, LV iespējas ietekmēt jau saplānotu budžetu ir nelielas. Ass ietvaros var nedaudz pārņest finansējumu no viena uz otru pasākumu, piemēram, dažus gadus atpakaļ papildus finansējums tika atrasts LIZ platību apmežošanas veicējiem – tika rakstīta vēstule Eiropas Komisijai. Tomēr šāds process ir ilgs, piešķirtie līdzekļi var būt zaudējuši sākotnējo aktualitāti. Kopumā par apmežošanu interese ir ļoti liela, tomēr, zinot, kādas ir pārtikas cenas, ļoti iespējams, ES*

Kopējā lauksaimniecības politika nākamajā plānošanas periodā LIZ apmežošanai paredzēs mazāku atbalstu.”

J. Kuklis, vaicāts par konsultāciju un semināru LIZ īpašniekiem biežumu un interesentu informēšanu, stāsta: „*Semināri notiek, nesen tieši bija semināri mežsaimnieku biedrību biedriem par LIZ apmežošanu. Par semināriem, konsultācijām informācija tiek izziņota biedrībām, novadu lauksaimniecības konsultantiem, viņi tad tālāk informē zemes īpašniekus, piemēram, interesentam, kas atnācis kādā citā jautājumā uz lauksaimniecības konsultāciju centru, tiek sniegta informācija par kādu no semināriem, un, protams, arī atbilde uz jautājumu, kāpēc viņš vispār bija atnācis.*” Jautāts, vai informācija par semināriem, konsultācijām tiek izplatīta arī ar masu mediju starpniecību, atbild: „*Nē, tomēr par pieteikšanās sākumu kādam no ES atbalsta maksājumiem informācija tiek publicēta „Latvijas Vēstnesī” un tad citi laikraksti šo ziņu mēdz pārpublicēt. Piemēram, nesen atkal ir sākusies pieteikšanās kompensācijām par saimnieciskās darbības ierobežojumiem Natura 2000 teritorijā.*”

Maģistra darba autors vēsta, ka „Latvijā zemes īpašnieki var saņemt finansiālu atbalstu, lai apmeklētu konsultācijas par vairākiem lauksaimniecības tematiem, taču ne par mežsaimniecību. Kā minēts Ministru kabineta noteikumos Nr.1042 (LRMK 2008), atbalsta apmērs ir 60% no konsultāciju izmaksām.” LAD speciālists: „*Iespējams, ka seminārs, konference u.tml. ir pat par brīvu. Finansējuma lietas kārtā privātais uzņēmums, kas rīko pasākumu, viņiem tiek segti 60% no paredzētajiem izdevumiem, un tāmi, iespējams, var sastādīt arī tādu, lai dalībniekiem pašiem nekas nebūtu jāmaksā. Citādi, jā, privāto organizāciju rīkotajos pasākumos var būt arī dalības maksa.*”

Darba autors: „Intervējot zemes īpašniekus, izskanēja ierosinājums ik pēc apmēram sešiem gadiem piešķirt atbalstu LIZ uzaršanai un kultivēšanai mežacūku saārdītās augsnes dēļ. Kā to vērtējat?” J. Kuklis: „*Iespējams, nākamā plānošanas perioda (2014-2020) ietvaros tam tiks piešķirts finansējums. Taču bieži vien problēma ir tur, ka zemes īpašnieki nevēlas slēgt līgumus ar medniekiem, līdz ar to mednieki nav tiesīgi attiecīgajā zemē mežacūkas u.c. dzīvniekus medīt. Zemes īpašnieki bieži vien nevēlas, ka mednieki staigā pa viņu īpašumu, šauj.*”

INTERVIJAS AR BIOLOĢIJAS SPECIĀLISTIEM

Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Botānikas un ekoloģijas katedras vadītājs Dr. biol. Guntis Brūmelis, jautāts, kā vērtē atbalsta sniegšanu par LIZ apmežošanu, atbild, ka nesaskatot iemeslu tā nesniegšanai, jo, „*ja LIZ netiek apsaimniekota, tā tik un tā bioloģiskās sukcesijas rezultātā pārtaps par mežu*”. Savukārt, Dr. biol., LU asoc. profesors, ornitologs Jānis Priednieks, atbildot uz iepriekšminēto jautājumu, uzsver, ka, „**atbalsta piešķiršana par LIZ apmežošanu ir viena no lielākajām pašreizējām dabas aizsardzības problēmām, tā kā no bioloģiskās daudzveidības uzturēšanas viedokļa ir jāsaģlabā pēc iespējas vairāk atklātu ainavu. Nepiešķirot atbalstu apmežošanai, platība, iespējams, aizaugtu tik un tā, taču tas notiktu daudz lēnāk un tiktu iegūts laiks, lai situāciju uzlabotu.**” J. Priednieks arī uzsver, ka

„no bioloģiskās daudzveidības viedokļa, īpaši attiecībā uz putnu sugu skaitu, labāk ir saglabāt atklātu ainavu, nevis izveidot mežaudzi, kas, sasniedzusi noteiktu vecumu, regulāri tiktu nocirsta, nerasniedzot ievērojamu bioloģisko daudzveidību. Intensīvi apsaimniekoto lauksaimniecības zemju malās ir neapsaimniekotas joslas, piemēram, grāvmalas, ceļmalas un pat atmatas, kur var attīstīties pļavu organismi. Tāda pasaulē reta putnu suga kā mazais ērglis Zemgalē ligzdo apkārtnē, kur mežainums ir tikai 20 %, bet ligzdu ietverošā meža lielums – apmēram 20 ha. Aizsargājamais putns spēj atrast barību, t.sk. strupastes, vardenes, arī intensīvi apstrādātu lauksaimniecības zemju ainavā.” Ornitologs arī piebilst, ka apmežošanai esot neitrāla ietekme uz citu, arī „populāru” reto sugu – melno stārķi, kas barojoties meža ūdenstecēs un ligzdojot ļoti vecos, pāraugušos, nevis līdz ciršanas vecumam augošos mežos.

Pēc J. Priednieka teiktā, Latvijā būtiska pašvaldību attīstības plānošanas problēma esot tā, ka netiekot ierobežoti apmežošanas apmēri – atsevišķās pašvaldībās mežu īpatsvars pat tuvojoties 80 %. Ornitologs arī atgādina: „Latvijai ir saistoša ES „Putnu direktīva”, kas nozīmē, ka par mazā ērgļa populācijas stāvokļa pasliktināšanu valstij draud tiesvedība un ievērojama soda nauda.” J. Priednieks ierosina, ka „pašvaldībām attīstības plānošanas procesā būtu jāizvērtē, kā apmežošana ietekmēs aizsargājamās sugas”.

Vaicāts, vai mežs būtu uzskatāms par vērtīgāku kā par pļavu vai ganībām no tāda viedokļa, ka mežā varētu būt lielāka bioloģiskā daudzveidība, tiek uzkrāts lielāks CO₂ daudzums kā pļavā, G. Brūmelis atbild, ka „Latvijā sugu daudzveidība, īpaši retās sugas, lielāka varētu veidoties ganībās vai pļavās, nevis mežaudzē, kura, sasniedzusi ciršanas vecumu, tiktu nocirsta. Tomēr mežaudzē piesaistītais CO₂ apjoms būtu lielāks kā attiecīgajā platībā kā ne-meža zemē.”

Uz jautājumu „kā vērtējat lauksaimniecībā izmantojamās zemes aizaugšanu?” G. Brūmelis atbild no ekonomiskā skatupunkta, sakot, ka, ja LIZ netiek izmantota, tad, tai aizaugot, bioloģiskās sukcesijas ceļā izveidošoties mežs, kas „nesīs ienākumus atšķirībā no neizmantošanas lauksaimniecības zemes”. G. Brūmelis izsaka viedokli arī par izmaiņām likumā par NĪN: „Par nekoptajām LIZ platībām piemērotais dubultais NĪN ne vienmēr dod labu rezultātu” un ierosina NĪN dubulto likmi nepiemērot tādām mazām LIZ platībām ar nabadzīgu augsni, „kuras lauksaimnieciski, visticamāk, vairs netiks izmantotas, bet ir pārāk mazas, lai tās varētu transformēt meža zemē”.

Uz jautājumu „kā vērtējat bebru populācijas lielumu Latvijā un tās ietekmi uz bioloģisko daudzveidību?” G. Brūmelis atbild: „Bebru populācija nav sasniedzusi savu ekoloģisko kapacitāti, t.i., pie tai pieejamajiem resursiem un tāda populācijas lielumu limitējoša faktora kā dabisko ienaidnieku necīgā skaita, bebru skaits var palielināties un tas, visticamāk, notiks, (..) mednieki nav ieinteresēti un nespēj nomedīt un tādējādi ierobežot bebru populāciju. Situāciju gan varētu mainīt, attīstot bebrādu tirdzniecību. Savukārt Bebru ietekme uz bioloģisko daudzveidību vērtējama neviennozīmīgi, jo, lai gan to celtie dambji apgrūtina zivju migrāciju un pasliktina to nārsta vietas, bebru radītie uzpludinājumi pozitīvi ietekmē vairākas ūdensputnu sugas. Protams, cilvēku saimnieciskajai darbībai esošā bebru populācija ir par lielu.”

Vaicāts, vai priedītes var iet bojā, staltbriežiem un aļņiem apēdot to pumpurus, atbild apstiprinoši: „*Apkaimē, kur ir daudz staltbriežu un aļņu, priežu jaunaudzēm attīstīties ir gandrīz neiespējami.*” Bioloģijas eksperts piebilst, ka minētos dzīvniekus mednieki aktīvi piebarojot, taču pietiekošā apjomā neizšaujot.

INTERVIJA AR TERITORIJAS PLĀNOTĀJU

Dita Trapenciere, Cēsu novada domes Attīstības plānošanas nodaļas vadītāja, jautāta, kā vērtē to, ka zemes īpašnieki pieļauj LIZ apmežošanu, atbild, ka tas neesot pozitīvi un tas neesot ilgtermiņa risinājums zemes apsaimniekošanai. Speciāliste norāda, ka šis jautājums esot labi noregulēts ar paaugstināto NĪN likmi par nekoptajām LIZ. Tomēr plānotāja atzīst, ka nepārziņot to, kas nosaka nekoptās LIZ platības, tā kā jautājumus, saistītus ar Vaives pagasta zemes izmantošanu, risinot Vaives pagasta pārvalde.

Uz jautājumu „kā vērtējat ES un valsts atbalsta sniegšanu LIZ apmežošanai?”, speciāliste atbild: „*Tā ir ES politika, (..) tas neveicina zemes izmantošanu, izņemot tās applaušanu. Protams, tiek veidota, saglabāta ainava, taču zeme netiek pilnvērtīgi izmantota.*” Vaicāta, kāda būtu situācija ar LIZ Cēsu novadā, ja valsts nebūtu ES un ja zemes īpašnieki nesauņemtu atbalsta maksājumus par LIZ uzturēšanu, atbild, ka tad noteikti LIZ būtu aizaugušas daudz plašāk.

Vaicāta, kādas platības vajadzētu apmežot, bet kādas – nē, speciāliste sniedz atbildi, ka to noteiktu vairāki faktori, piemēram, LIZ platības pašreizējais stāvoklis, t. sk. aizaugums, meliorācijas sistēmu stāvoklis, novērtējums ballēs. D. Trapenciere uzskata, ka „*primāri novadā būtu jānovērtē augstvērtīgās LIZ un meža teritorijas, kuru izmantošanas veidu būtu jā saglabā; pārējām mežu un lauksaimniecības zemēm varētu noteikt kā atļautus abus izmantošanas veidus – gan lauksaimniecībai, gan mežsaimniecībai*”. Speciāliste pauž līdzīgu viedokli Vaives TP minētajam, ka „*lopkopība ir Vaives pagasta dabas apstākļiem piemērota, atbalstāma nodarbošanās*”. D. Trapenciere papildina: „*Ja LIZ platības apmežošanas dēļ samazinās, tad pieprasījums pēc tām un to cena palielinās, līdz ar to varētu arī palielināties lopkopības izmaksas – tādējādi lopkopība netiktu atbalstīta!*” Maģistra darba autoram citējot Dr. biol., LU asoc. profesora, ornitologa Jāņa Priednieka teikto, ka „no bioloģiskās daudzveidības viedokļa, īpaši attiecībā uz putnu sugu skaitu, labāk ir saglabāt atklātu ainavu, (..) Latvijai ir saistoša ES „Putnu direktīva”, kas nozīmē, ka par mazā ērgļa populācijas stāvokļa pasliktināšanu valstij draud tiesvedība un ievērojama soda nauda” un ka „pašvaldībām attīstības plānošanas procesā būtu jāizvērtē, kā apmežošana ietekmēs aizsargājamās sugas”, D. Trapenciere atzīst, ka tas esot svarīgs faktors, kas, izstrādājot nākamo teritorijas plānojumu un izskatot iespēju noteikt apmežojamās LIZ meža platības, būtu jāņem vērā. Pašvaldībām neesot metodikas, kā organizēt apmežojamo vai neapmežojamo platību noteikšanu, kā tās regulēt.

Darba autoram vēstot, ka Vaives pagastā Rauņa ielejas ainavu telpā lauksaimniecības zemju apmežošana pieļaujama saskaņā ar ainavu dizaina plāniem (Vaives pagasta padome, 2008), D. Trapenciere saka, ka minētais neesot juridiski saistošs, tā kā iekļauts teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā. Speciāliste kritiski vērtē iespēju ar ainavas dizaina plānu

palīdzību noteikt neapmežojamās platības, jo zemes īpašnieki tik un tā pierādītu, ka attiecīgajās vietās mežs esot nepieciešams, un piebilst, ka neesot lietas kursā par jēdzienu „ainavu dizaina plāns. „*Gaujas nacionālajam parkam būtu konkrēti jānosaka, kuras platības no ainaviskā viedokļa ir apmežojamas, kuras – nē,*” uzskata speciāliste. Vaicāta, vai ainaviski nozīmīgas platības nebūtu jā saglabā neapmežotas arī Cēsu novada daļā ārpus GNP teritorijas, plānotāja atbild, ka, tā kā attiecīgajā daļā nav nacionālas nozīmes augstvērtīgu ainavu, tad „*tas, vai teritoriju apmežot vai neapmežot jālemj vietējiem cilvēkiem*”.

INTERVIJA AR LAUKSAIMNIECĪBAS UZŅĒMUMA VADĪTĀJU

Telefonintervijā viena no Cēsu novada lauksaimniecības uzņēmējiem Valda Zaļaiskalna, vaicāta, vai izjūt LIZ trūkumu, atzīst, ka vēlas apsaimniekot lielākas LIZ platības, tāpēc izjūt to trūkumu. Lauksaimniecisko produkciju neražojošie kaimiņu LIZ īpašnieki esot ieinteresēti paši apsaimniekot īpašumā esošās LIZ platības, lai saņemtu atbalsta maksājumus. Pēc V. Zaļaiskalnas teiktā ar šo gadu spēkā ir noteikumi, kas nosaka, ka ražojošajiem lauksaimniekiem atbalsts par LIZ apsaimniekošanu ir lielāks kā neražojošajiem LIZ īpašniekiem. Uzņēmēja uzskata, ka ar laiku apkārtējie neražojošie lauksaimnieki paši vērsīsies pie viņas, piedāvādami izīrēt savas LIZ platības.

INTERVIJA AR MEŽZINI

Guntis Ozoliņš, Ziemeļvidzemes virsmežniecības Priekuļu mežniecības mežzinis, vaicāts, kā vērtē LIZ apmežošanu, atbild, ka atbalstot citādi neizmantojamu LIZ apmežošanu. Vaives pagasts, īpaši teritorija uz D no A2 autoceļa, esot nepiemērota intensīvai lauksaimniecībai – „*graudus tur neaudzēs*” –, taču lopkopība esot perspektīva. Mežzinis uzskata paaugstināto NĪN likmi par nekoptajām LIZ kā stimulu zemes apsaimniekošanai, taču norāda, ka par attiecīgajām platībām nodoklim būtu jābūt vēl lielākam, lai mazinātu spekulācijas ar nekustamo īpašumu. Attiecībā uz zemes izmantošanu speciālists paūz viedokli, ka „*visu var regulēt ar nodokli*”.

Mežzinis piekrīt manam ierosinājumam, ka pašvaldībām būtu jānosaka, kuras platības apmežojamas, kuras – nē. Speciālists gan piebilst, ka Liepas pagastā daudzi zemes īpašnieki neesot varējuši pretendēt uz ES un valsts atbalstu apmežošanai un mežaudžu kopšanai, tā kā teritorijas plānojumā attiecīgajās vietās mežs neesot bijis paredzēts. Jaunais Meža likums paredzēšot to, ka apmežojušās LIZ platības, lielākas par 0,5 ha [darba autors noskaidroja precīzāk – „neregistrēta meža platība vismaz 0,5 hektāru lielumā, kuras faktiskais stāvoklis atbilst meža definīcijai un koku augšanas potenciāls ir realizējies, koku vidējam augstumam sasniedzot 5 metrus” (LRZM 2011)], būs jāatzīst par meža zemēm, bet par mazāku apmežojušos platību izmantošanu (vai nu lauksaimniecībā, vai mežsaimniecībā) varēšot izlemt pats zemes īpašnieks. Speciālists norāda, ka kopš 2010. gada vairs neesot nepieciešams saņemt atzinumu no reģionālās vides pārvaldes par transformējamā zemes nogabala ietekmi uz piegulošajām meliorētajām platībām un tehniskos noteikumus meliorācijas sistēmu pārkārtošanai – „*agrāk zemes īpašniekam bija jāvienojas ar kaimiņiem, ka mežaudzes*

izveidošanas dēļ kaimiņiem neapplūdis zeme". G. Ozoliņš uzskata, ka meliorēto platību apmežošana nākotnē radīšot problēmas ar ūdens līmeņa regulēšanu, tā kā koku saknes, tiem pieaugot, „*bojās caurules*”.

Uz jautājumu, „vai kā speciālists konsultējat zemes īpašniekus, kur un kā mežu labāk stādīt – no vizuālā, estētiskā viedokļa”, atbild, ka ieteikumi, kas ietekmējot ainavu, esot saistīti ar konsultēšanu par sugu izvēli, ņemot vērā dažādus kritērijus: augsnes apstākļus, plānotās jaunaudzes atrašanās vietu, piemēram, gar ceļmalām neesot ieteicams veidot egļu audzes, lai tās garāmbraucēji nenocirstu kā Ziemassvētku eglītes. Mežzinis piebilst, ka esot gadījumi, ka „*apmežošanas dēļ ainava ir sabojāta*”, kā piemēru nosaucot atsevišķu cilvēku iegādātu LIZ platību transformēšanu par meža zemi un dabiskas apmežošanās pieļaušanu tajās, ar ko kaimiņi neesot bijuši apmierināti.

Meža speciālistiem savulaik organizētas apmācības, kurās mācīts par meža ieaudzēšanu, kad, kas jādara, kādas sugas stādāmas u.c. jautājumi, taču mežzinis uzskata, ka tas nav bijis pareizi, jo neesot skaidrots, kāpēc tas jādara – „*ekonomiskais pamatojums ir ļoti svarīgs, (..) nesen vienai zemes īpašniecei izskaidroju, kas ietekmē meža vērtību, (..) esmu pārliecināts, ka viņa noteikti pēc meža nociršanas arī iestādīs mežu vietā*”. Uz jautājumu „kā vērtējat to, ka vairāki meža īpašnieki ir ārvalstu pilsoņi, kas pastāvīgi nedzīvo novadā un līdz ar to ir grūtāk sasniedzami – vai viņiem nav mazāka atbildības sajūta par savu meža īpašumu?” G. Ozoliņš atbild noraidoši: „*Ārzemnieki kopj savu mežu, pēc nociršanas to atjauno, (..) nevaru gan to teikt par visiem, bet lielākoties problēmu nav, atšķirībā no vietējiem, kas mežu pēc izciršanas bieži vien „pamet kā izslauktu govī”. Arī „Latvijas valsts meži” regulāri atjauno savas cirsmas, lai gan viņu ciršanas apjomi ir diskutabli.*”

Maģistra darbs

... Lauksaimniecībā izmantojamo zemju apmežošanas vizuālā un ekoloģiskā nozīme: vietu analīze Cēsu novadā .....
izstrādāts LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Edvarts Krakts

_____

_____

paraksts datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Zinātniskais vadītājs asistente, Dr. geogr. Anita Zariņa

_____

_____

paraksts datums

Recenzents: docente, Dr. geogr. Zanda Penēze

Darbs iesniegts Ģeogrāfijas nodaļas lietvedībā datums

Nodaļas lietvede .....

_____

_____

paraksts datums

Noslēguma darba aizstāvēšanas rezultāti:

Maģistra darbs aizstāvēts Dabas zinātņu maģistra ģeogrāfijā akadēmisko studiju gala pārbaudījumu komisijas sēdē

..... protokola nr. .... vērtējums .....

gads, datums, mēnesis

Sekretārs

_____

_____

paraksts datums